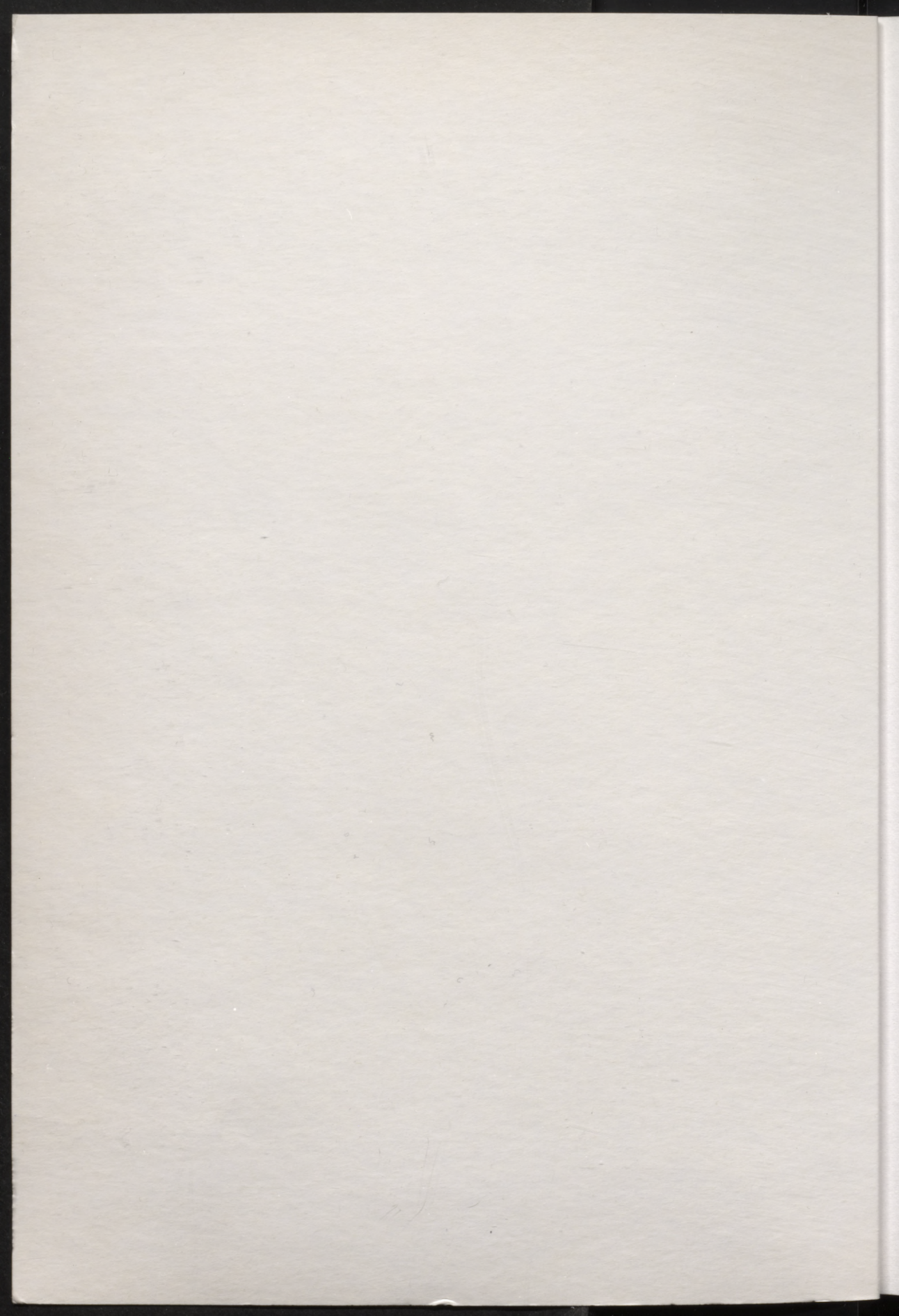


Jānis Graudonis

LIELUPES KRASTOS PIRMS GADU SIMTIEM

Arheoloģiskie pētījumi Jaunsvirlaukas pagastā







244387



2003-5
L 165

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303065864

UDK 002.104(124.3)
Gr. 200

L
9

Jānis Graudonis

LIELUPES KRASTOS PIRMS GADU SIMTIEM

Arheoloģiskie pētījumi Jaunsvirlaukas pagastā



Latvijas vēstures institūta apgāds
Rīga 2003

ISBN 988-601-30-7

ISBN 988-601-30-7

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

UDK 902/904(474.3)
Gr 266

0303062864

Jānis Čiudonts

LIELPĒS KRĀSTOS PIRMS ĒADU SIMTIEM

Arheoloģiskie pētījumi Jānsvītkas pagastā

Redaktore *Ilze Antēna*
Māksliniece *Ināra Jēgere*
Datormaketētāja *Margarita Stoka*
Korektore *Brigita Vārpa*



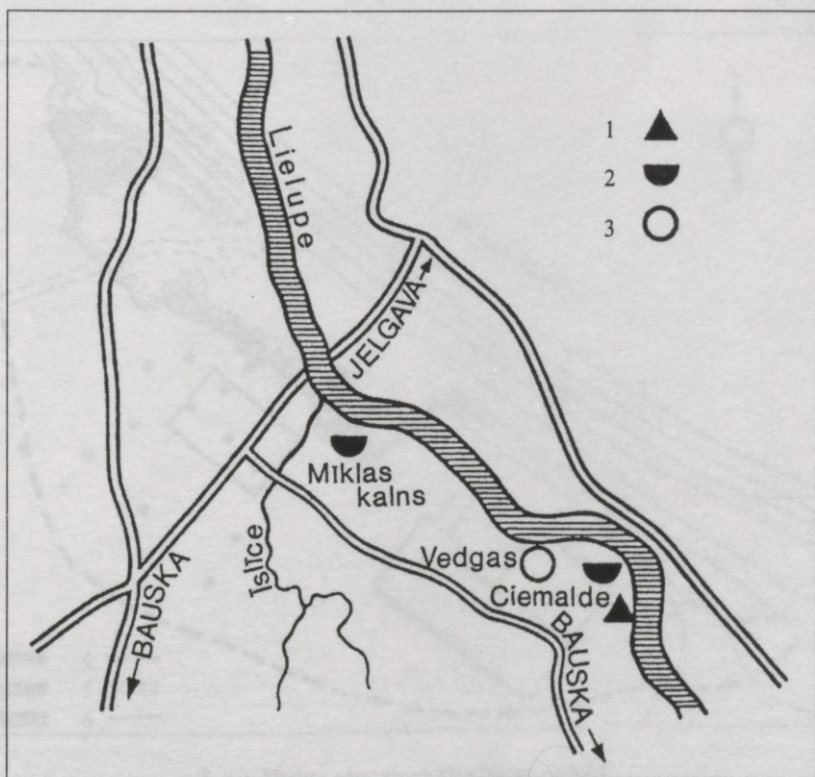
Grāmata izdota ar
KULTŪRKAPITĀLA FONDA
atbalstu

ISBN 9984-601-30-7

© LU Latvijas vēstures institūts, 2003

Ievads

Jelgavas rajona Jaunsvirlaukas pagasta teritorijā plašāki arheoloģiskie pētījumi izvērsās sakarā ar 20. gs. 70. gados ielānāto Dālūžu grants karjera apguvi, kurā iekļāvās vairāki arheoloģiski pieminekļi (1. att.).



1. att. Dālūžu grants karjerā ietvertie arheoloģiskie pieminekļi:

- 1 – Ciemaldes kulta pļava; 2 – Ciemaldes un Kakužēnu kapulauki;
- 3 – Vedgu apmetne

Ņemot granti, jau 1928. gadā uz bijušās Vedgu māju zemes atklāja apmetni. Sakarā ar to arheoloģiskos izrakumus šeit veica Eduards Šturms 1929. un 1931. gadā, bet Adolfs Karnups – 1931. gadā.¹ Pēc viņu iegūtajiem materiāliem dzīvesvieta datēta ar laiku no 1. gs. pr.Kr. beigām līdz 1. g.t. pēc Kristus.²

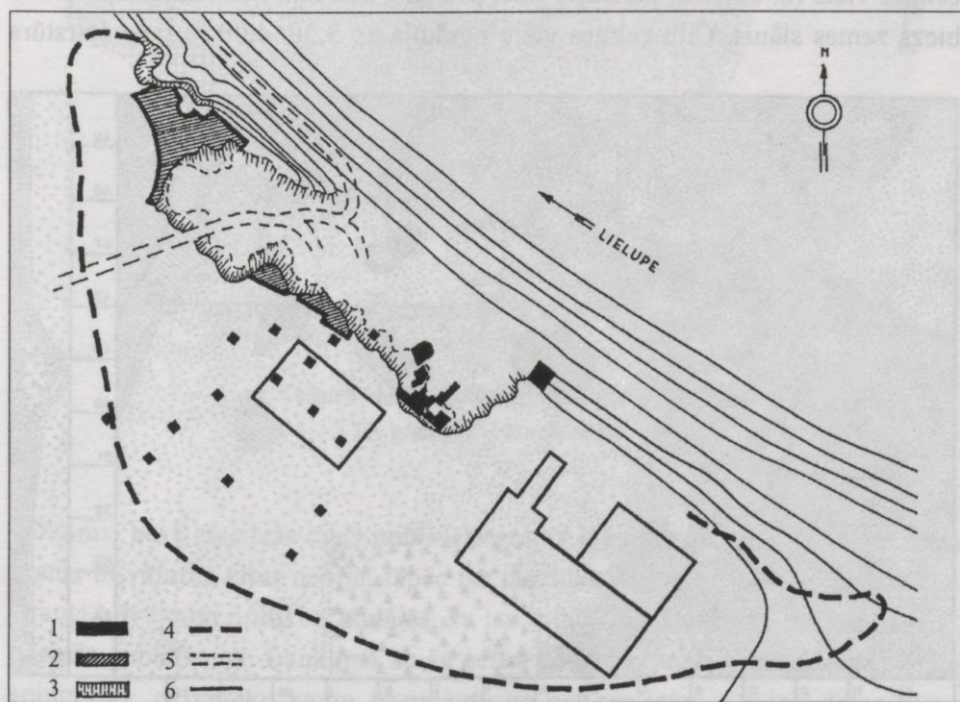
Sakarā ar plānotajiem saimnieciskajiem darbiem, kas skāra plašu apvidu, kurā ietvērās ne vien minētā Vedgu apmetne, bet arī Ciemaldes kulta pļava, Ciemaldes un Kakužēnu kapulauki, 20. gs. 70. gados šeit strādāja Latvijas vēstures institūta Vedgu arheoloģiskā ekspedīcija,³ kas izpētīja apdraudētos pieminekļus. Par paveikto ir publicēti īsi pārskati,⁴ šajā darbā mēs sniegsim plašāku skatījumu, apkopojot visus materiālus par minētajiem pieminekļiem, lai gūtu priekšstatu par dzīvi Lielupes krastā gandrīz viena gadu tūkstoša garumā.



1. un 2. attēlu granitālais ietveris arheoloģiskie pieminekļi
 1 - Ciemaldes kulta pļava; 2 - Ciemaldes un Kakužēnu kapulauki
 3 - Vedgu māju zemes apmetne

Vedgu apmetne

1929.–1937. gadā veiktajos aizsardzības izrakumos izpētīja tikai nelielu pieminekļa daļu (2. att.: 1, 2). Turpinoties grants ieguvei, līdz 1975. gadam bija iznīcināta apmetnes lielākā, reljefā augstākā daļa (2. att.: 3). Tur atradies dzīvesvietas centrs, kas, domājams, bijusi pieminekļa agrākā un intensīvāk apdzīvotā daļa. Vēl



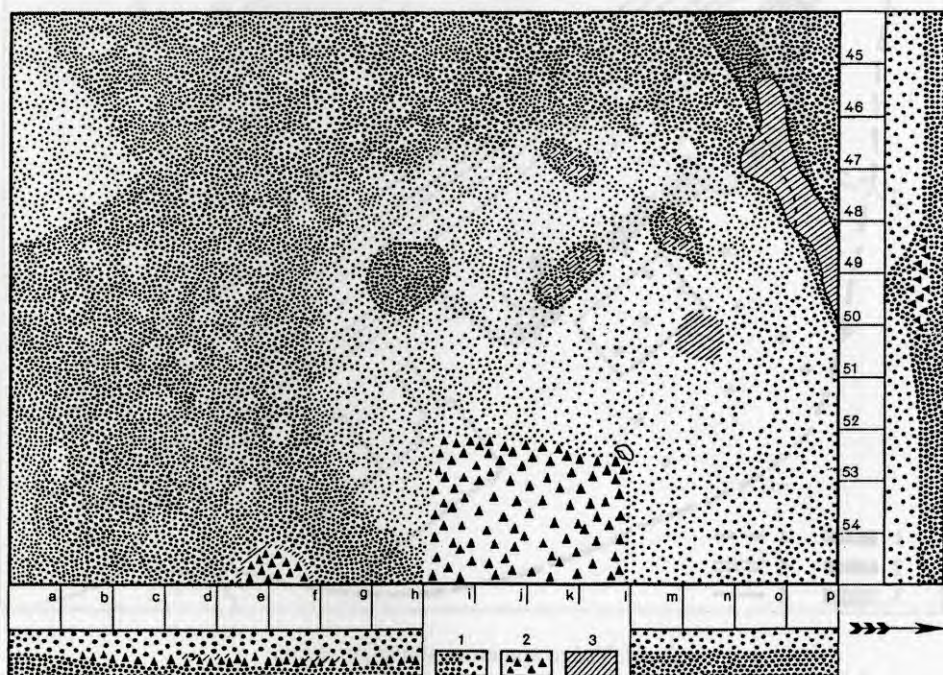
2. att. Vedgu apmetnes situācijas shēma:

1 – E. Šturma izrakumu vietas; 2 – A. Karnupa izrakumu vietas; 3 – apmetnes daļa, kas izpostīta pēc 1937. gada, rokot grants; 4 – kultūrslāņa izplatības robeža; 5 – ceļa vieta 1937. gadā; 6 – 1975.–1977. gada izrakumi.

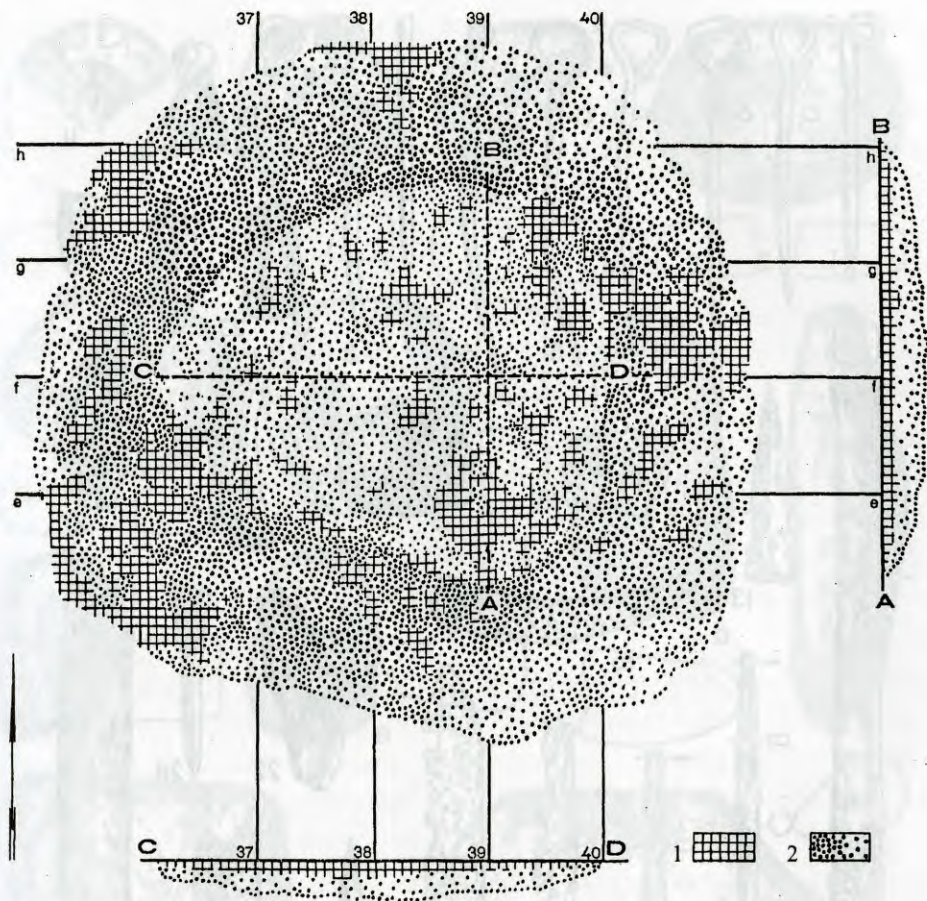
1976. gadā Jelgavas 2. ceļu būves pārvaldes neizpratnes dēļ nopostīja ap 2000 m² lielu apmetnes daļu. Tāpēc 1975.–1977. gadā arheoloģiskie izrakumi notika tikai pieminekļa perifērijā (2. att.: 6). Kopumā izpētīja vēl 2700 m² lielu platību. Visā pētītajā platībā kultūrslānis bija intensīvi melns, tas iesniedzās 0,15–0,60 m, vietumis pat līdz 1 m dziļumā. Zemi intensīvi un ilgstoši izmantojot, kultūrslānis stipri jaukts, tajā guva maz atradumu. Visā izpētītajā platībā kā savrupatradumus ieguva tikai 99 senlietas, 90 māla trauku lausku, 2385 māla apmetuma⁵ fragmentus. Zemes darbu gaitā dzīvnieku kauli, kas atradās augsnē, salauzīti, tāpēc no 4160 atrastajiem analīzēm paņemts tikai 2100 vienību.

Izrakumos droši konstatēja tikai divu celtņu un 12 citu objektu vietas.

Lauksaimnieciski intensīvi izmantotajos tīrumos celtņu paliekas bija saglabājušās ļoti vāji un celtniecības objektu vietas, ja to pamati bija iedziļināti gaišajā pamatzemē, iezīmējās galvenokārt pēc aramkārtas norakšanas (3. att.). Tā vienas celtnes vieta (6. objekts) parādījās tikai pēc tam, kad bija norakts jau ap 0,50 m biezs zemes slānis. Citu celtnes vietu norādīja ap 3,50×4,00 m liels četrstūra



3. att. Vedgu apmetnes VII izrakumu laukums pēc 2. kārtas: 1 – tumšais kultūrslānis; 2 – deguši akmeņi; 3 – mālze, kurā iezīmējas atsevišķi celtniecības objekti

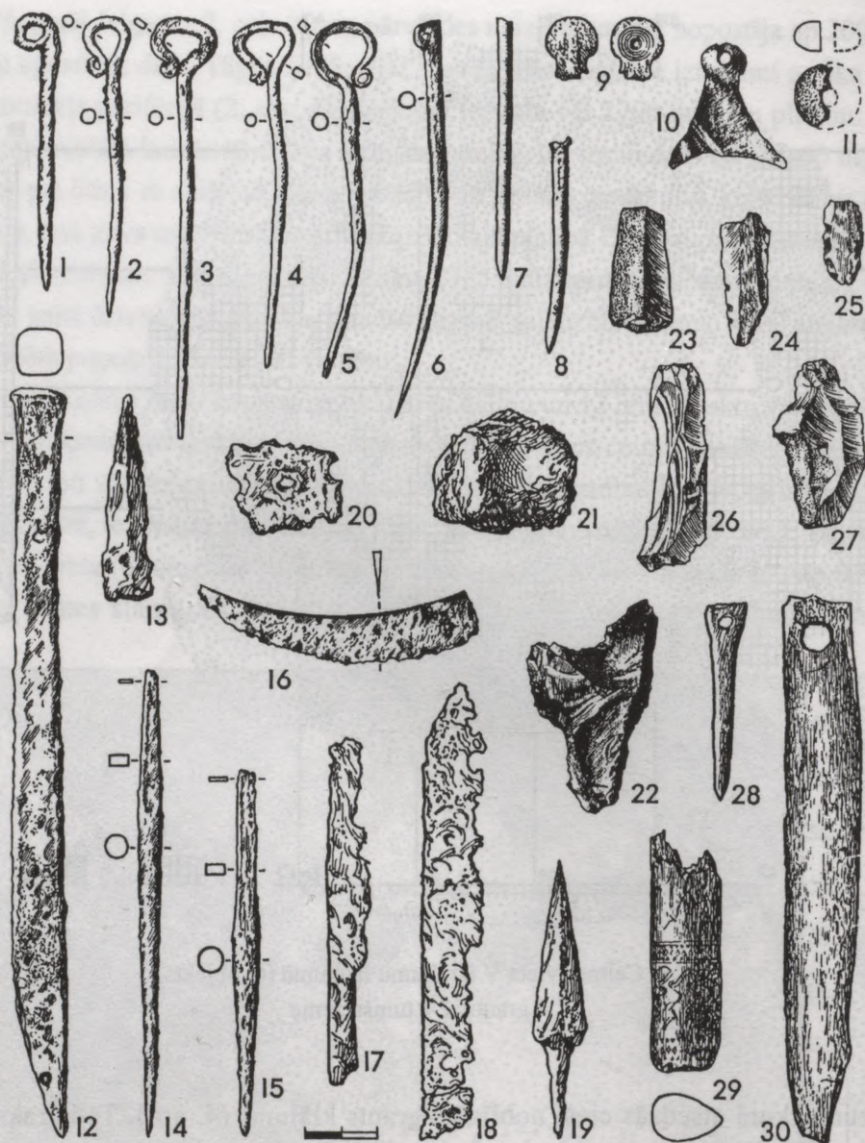


4. att. Celnis vieta V izrakumu laukumā (6. objekts):

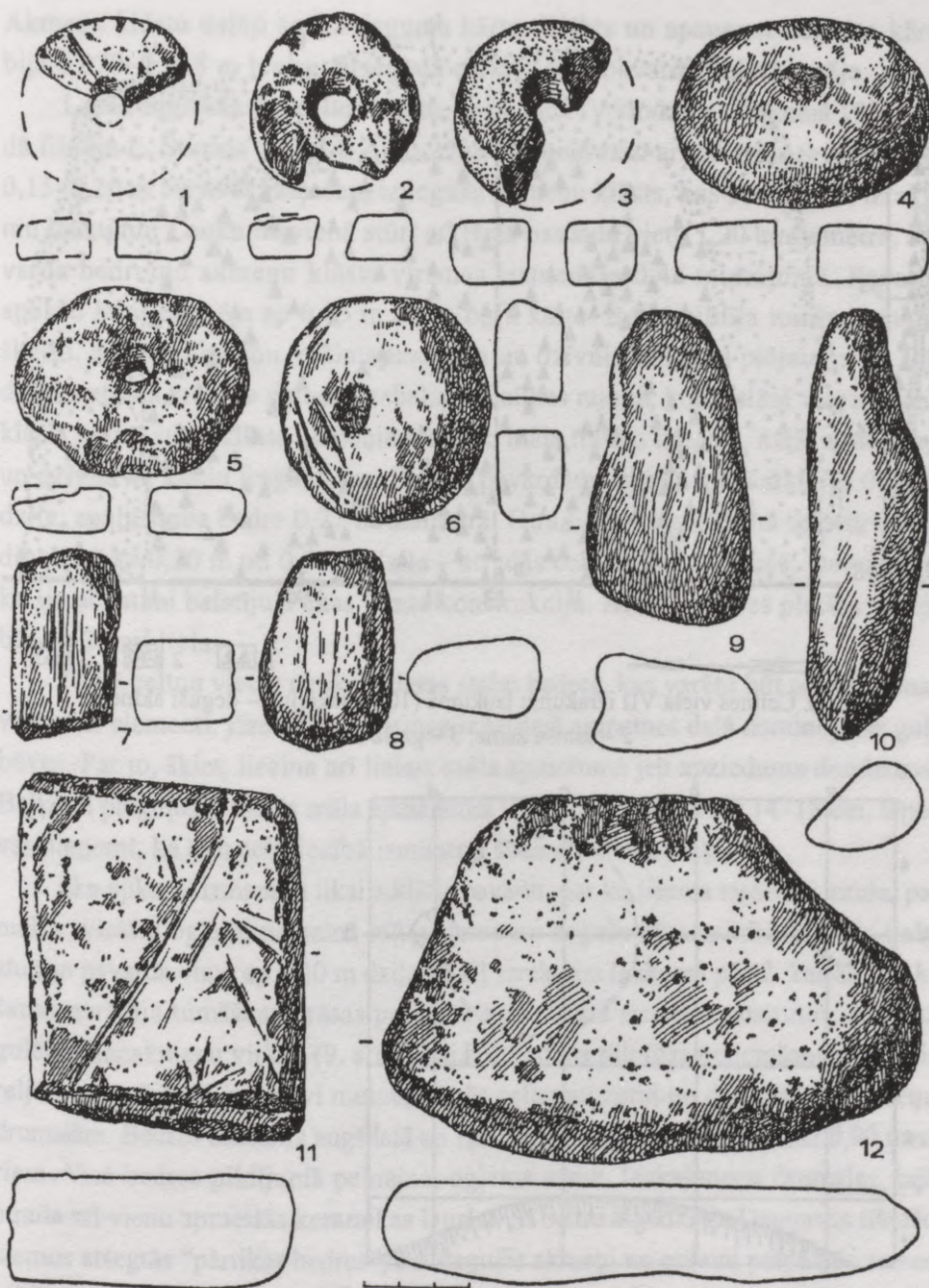
1 – grants; 2 – tumša zeme

laukums, kurā atsedzās cieši noblīvēts grants klājums (4. att.). Tāda rakstura grants blīvējuma citur nebija, tāpēc tas jāuzlūko par te bijušas celnis klonu. Grants blīvējumu norokot, atklājās, ka tas ir 0,05–0,12 m biezs un zem tā tūlīt ir gaiša pamatzeme. Laukumā ap šo celnis vietu atradās samērā daudz māla apmetuma, dzīvnieku kaulu fragmentu un pat senlietas – spieķadatas, īleni (5. att.: 2, 4, 14; 6. att.: 4). Šīs celnis platība varēja būt ap 20 m² liela.

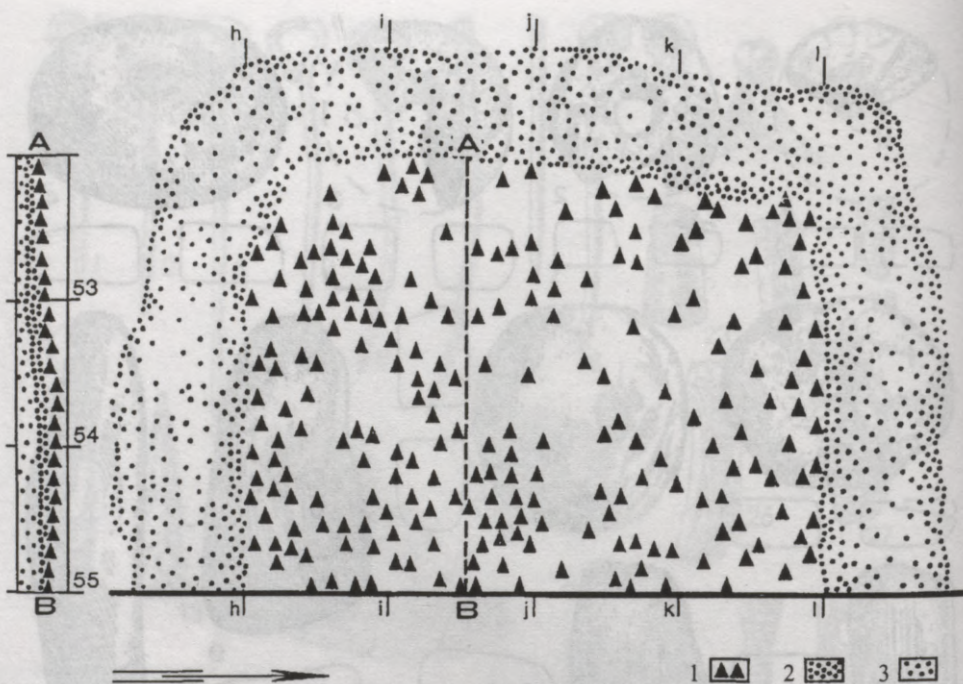
Citas celnis vietu (10. objekts) iezīmēja ap 2,50×4,00 m liels izdegušu un sadrupušu akmeņu klāsts (7. att.). Kā varēja vērot laukuma profilā, akmeņu klāsts turpinājies tālāk austrumu virzienā, taču postījumu dēļ to izsekot nevarēja.



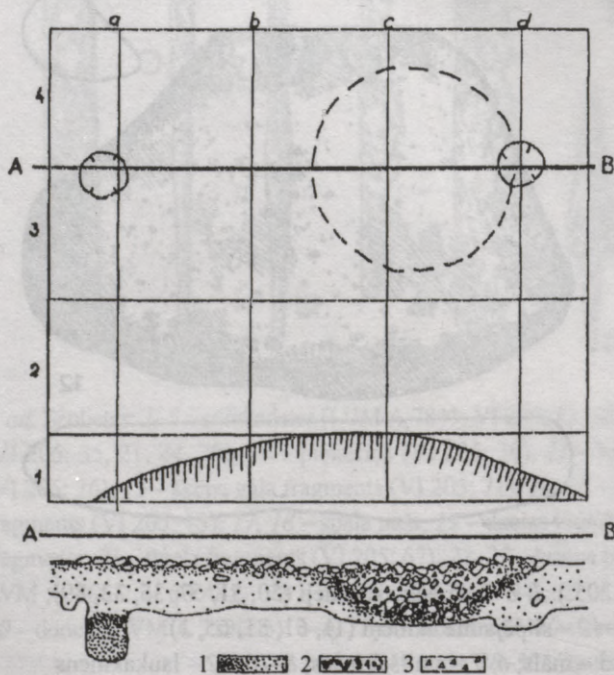
5. att. Senlietas: 1-5 – spieķadatas (LVM A 7841; VI 205: 31, 38, 39, 74), 6-9 – rotadatu fragmenti (VI 205: 55, 21, 24, 70); 10 – piekariņš (VI 205: 30); 11 – krelle (VI 205: 58); 12 – būvkalts (VI 205: 26); 13 – šķēpa gala fragments (VI 205: 71); 14, 15 – īleni (VI 205: 41, 72); 16 – sirpjā fragments (VI 205: 13); 17, 18 – spala naži; 19 – dzelzs iedzītņa bultu gals; 20 – māla kāstuves fragments; 21 – tīģeļa fragments (VI 205: 67); 22-27 – krama priekšmeti (VI 205: 12, 86, 27, 46; LVM A 7663: 4, 60 485); 28 – rotadata (VI 205: 94); 29 – roktura fragments (VI 205: 23); 30 – duncis (LVM A 7130: 3). 1-6, 12-19 – dzelzs; 7-10 – bronza; 11 – dzintars; 20, 21 – māls; 22-27 – krams; 28-30 – kauls



6. att. Dažādi priekšmeti (VI 205): 1-6 - vārpstu skriemeļi (50, 51, 57, 35, 33, 89);
 7 - galoda (10); 8-12 - slīpējamie akmeņi (11, 61, 81, 65, 1).
 1, 2, 4, 5, 11 - plienakmens; 3 - māls; 6, 7 - smilšakmens; 8-10, 12 - laukakmens



7. att. Cēlnes vieta VII izrakumu laukumā (10. objekts): 1 – deguši akmeņi;
2 – tumša zeme; 3 – gaiša zeme



8. att. 1931. gadā atsegtās
cēlnes vieta: 1 – kultūrlānis;
2 – ogles; 3 – akmeņi

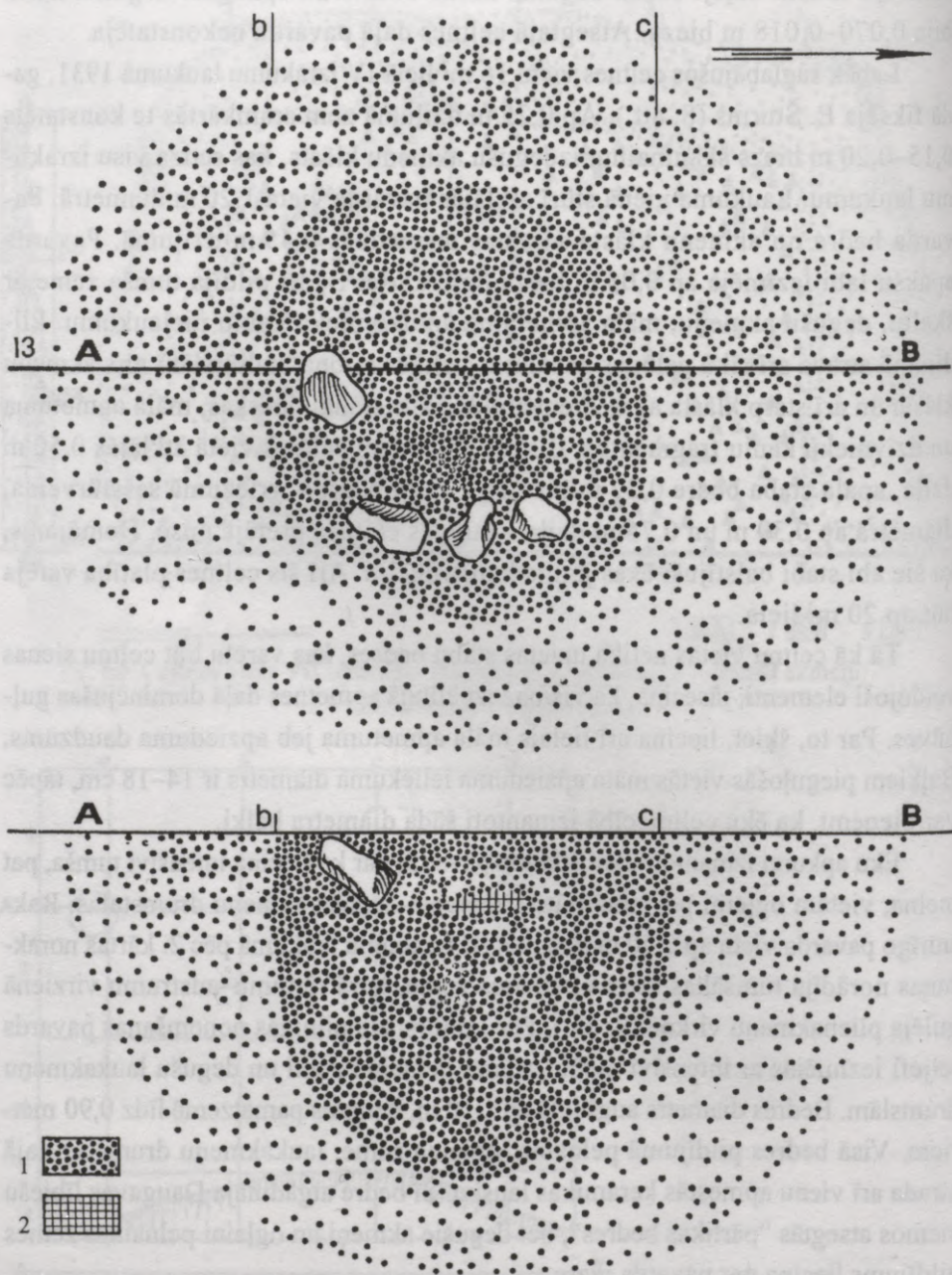
Akmeņu klāstu daļēji sedza deguma kārta. Klāsts un apaugusī deguma kārta bija 0,070–0,018 m bieza. Atsegtajā celtnes daļā pavardu nekonstatēja.

Labāk saglabājušos celtnes vietu 16 m² lielā IV izrakumu laukumā 1931. gadā fiksēja E. Šturms (8. att.). Ap 0,25 m dziļumā zem aramkārtās te konstatēts 0,15–0,20 m biezs šķautņainu, izdegušu akmeņu klāsts, kas sedza visu izrakumu laukumu. Laukuma vienā stūrī atklājās pavarda vieta 1,20 m diametrā. Pavarda bedre no akmeņu klāsta virsmas iesniedzās 0,45 m dziļumā. Pavarda apakšu labi iezīmēja ap 0,05 m bieza ogļu kārta. Bedri pildīja tumša zeme ar šķeltu, degušu akmeņu, māla apmetuma un dzīvnieku kaulu piejaukumu. Pildījumā atrada arī sīku galodas gabaliņu. Celtnes rajonā, kultūrslānī virs akmeņu klāsta un arī starp klāsta akmeņiem atrada māla trauku lauskas, māla apmetuma un dzīvnieku kaulu fragmentus. Blakus pavardam celtnes vietā atklājās 0,50 m dziļa, apaļa staba bedre 0,27 m diametrā. Otra bedre – griezumā sešstūrveida, diametrā ap 0,30 m un 0,75 m dziļa – atradās celtnes pretējā pusē. Domājams, ka šie abi stabi balstījuši ēkas jumta konstrukciju. Arī šīs celtnes platība varēja būt ap 20 m² liela.

Tā kā celtņu vietās netika uzietas stabu bedres, kas varētu būt celtņu sienas veidojoši elementi, jāsecina, ka vismaz izpētītajā apmetnes daļā dominējušas guļbūves. Par to, šķiet, liecina arī liels māla apmetuma jeb apzieduma daudzums. Baļķiem pieguļošās vietās māla apzieduma ieliekuma diametrs ir 14–18 cm, tāpēc var pieņemt, ka ēku celtniecībā izmantoti šāda diametra baļķi.

Ēku apkurei izmantoti tikai atklātie pavardi, par ko liecina intensīvi tumša, pat melna, vietām ogļaini pelnaina mītņu zeme un degušu akmeņu drumstalas. Raksturīgo pavarda vietu ap 0,40 m dziļumā III izrakumu laukumā pēc 2. kārtas norakšanas norādīja tumšākas krāsas pelnaina zeme, kurā rietumu–austrumu virzienā gulēja plienakmeņu virkne (9. att.). Pēc kultūrslāņa pilnīgas noņemšanas pavards reljefi iezīmējās ar intensīvi melnu, tomēr pelnainu zemi un degušu laukakmeņu drumslām. Bedres diametrs augšdaļā ap 1,10 m, dziļums pamatzemē līdz 0,90 metriem. Visā bedres pildījumā pelnaina, ogļaina zeme, laukakmeņu drumslas, tajā atrada arī vienu apmestās keramikas lausku. Šī bedre atgādināja Daugavas lībiešu ciemos atsegtās “pārtikas bedres”, bet degušie akmeņi un ogļaini pelnainās zemes pildījums liecina par pavarda vietu.

Turpat III izrakumu laukumā pēc 2. kārtās noņemšanas degušu laukakmeņu drumslas un tumšāka, pelnaina zeme norādīja citas pavardu – 2. un 3. objekts – vietas. Pēc 3. kārtas noņemšanas tās vairs neiezīmējās. Tas liecina, ka šie pavardi



9. att. Pavarda vieta III izrakumu laukumā (1. objekts):

1 – tumša zeme; 2 – gaiša zeme

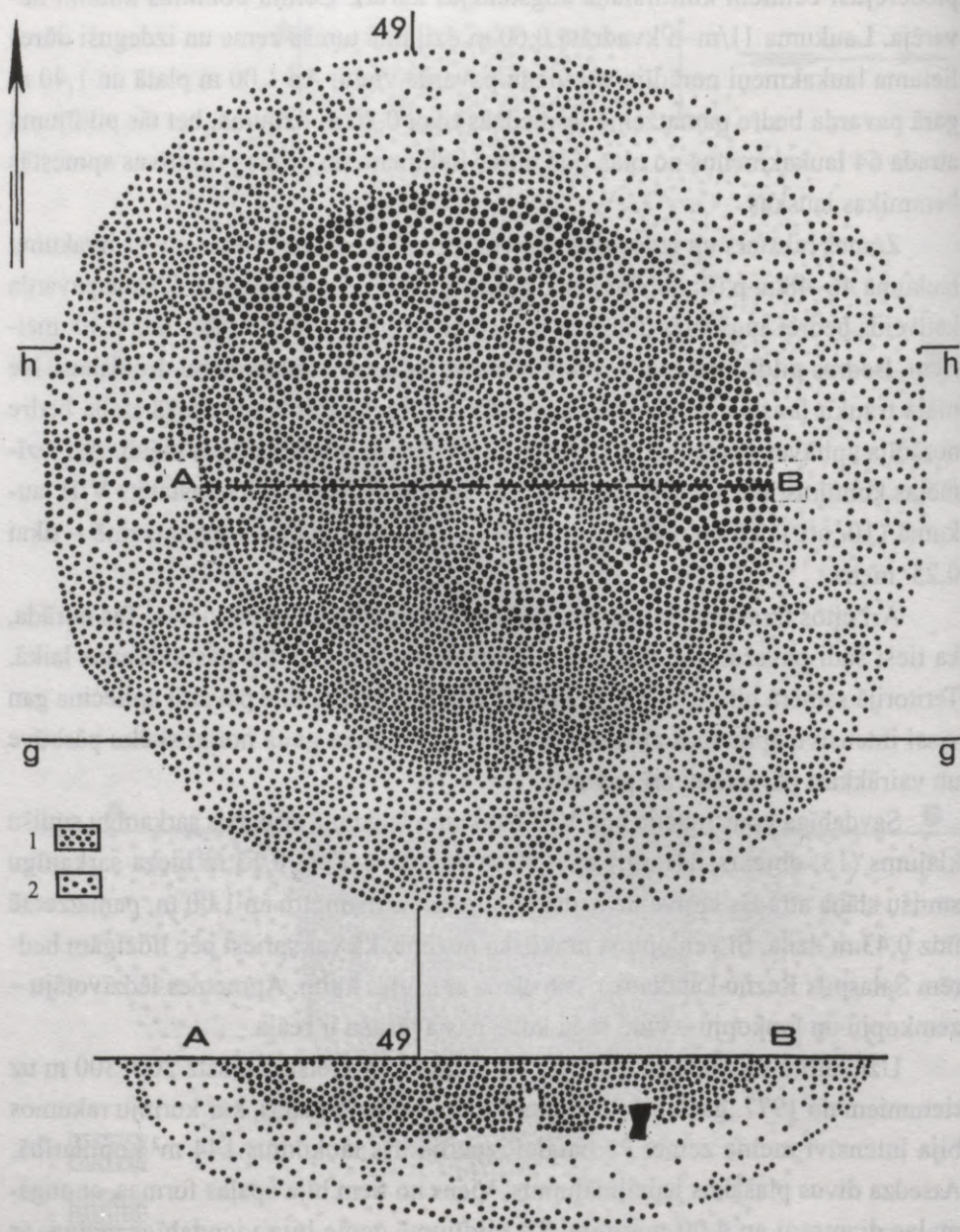
piederējuši celtnēm kultūrlāņa augstākajās kārtās. Celtņu kontūras noteikt nevarēja. Laukuma 11/m–n kvadrātā 0,60 m dziļumā tumša zeme un izdeguši dūres lieluma laukakmeņi norādīja vēl vienu pavarda vietu. Ap 1,00 m platā un 1,40 m garā pavarda bedre pamatzemē iesniedzās tikai 0,20 m dziļumā, bet tās pildījumā atrada 64 laukakmeņus no olas līdz dūres lielumam un dažas primitīvas apmetās keramikas lauskas.

Zemes raksturs un izdegušie akmeņi iezīmēja pavarda vietas arī VI izrakumu laukuma 46–48/n–p (7. objekts) un 51–52/i–j (8. objekts) kvadrātā. Pēdējā pavarda katlveida bedrei augšdaļas diametrs ir 1,10 m, dziļums pamatzemē – līdz 0,30 metriem. Bedres pildījumā bija ogļaina zeme ar izdegušu laukakmeņu drumslām. Ne māla trauku lausku, ne senlietu neatrada. 8. objektam blakus esošā staba bedre norādīja apbūves situāciju, kas līdzīga 8. attēlā redzamajai celtnes vietai. Asi iezīmētas kontūras, bet sekla pavarda bedre bijusi pavardam, kas konstatēts VIII laukumā (10. att.). Tā diametrs ir ap 1,40 m, bet iedziļinājums pamatzemē – tikai 0,25 metri.

Arī citos izrakumu laukumos atklājās iedziļinātu pavardu vietas. Tas norāda, ka tieši šādi pavardi bija raksturīgi Vedgu apmetnei visā tās pastāvēšanas laikā. Teritorijā samērā blīvi situētie un dažādā dziļumā konstatētie pavardi apliecina gan visai intensīvu apmetnes apdzīvotību, gan to, ka laika gaitā notikusi ēku pārbūve un vairākkārt pārveidoti arī pavardi.

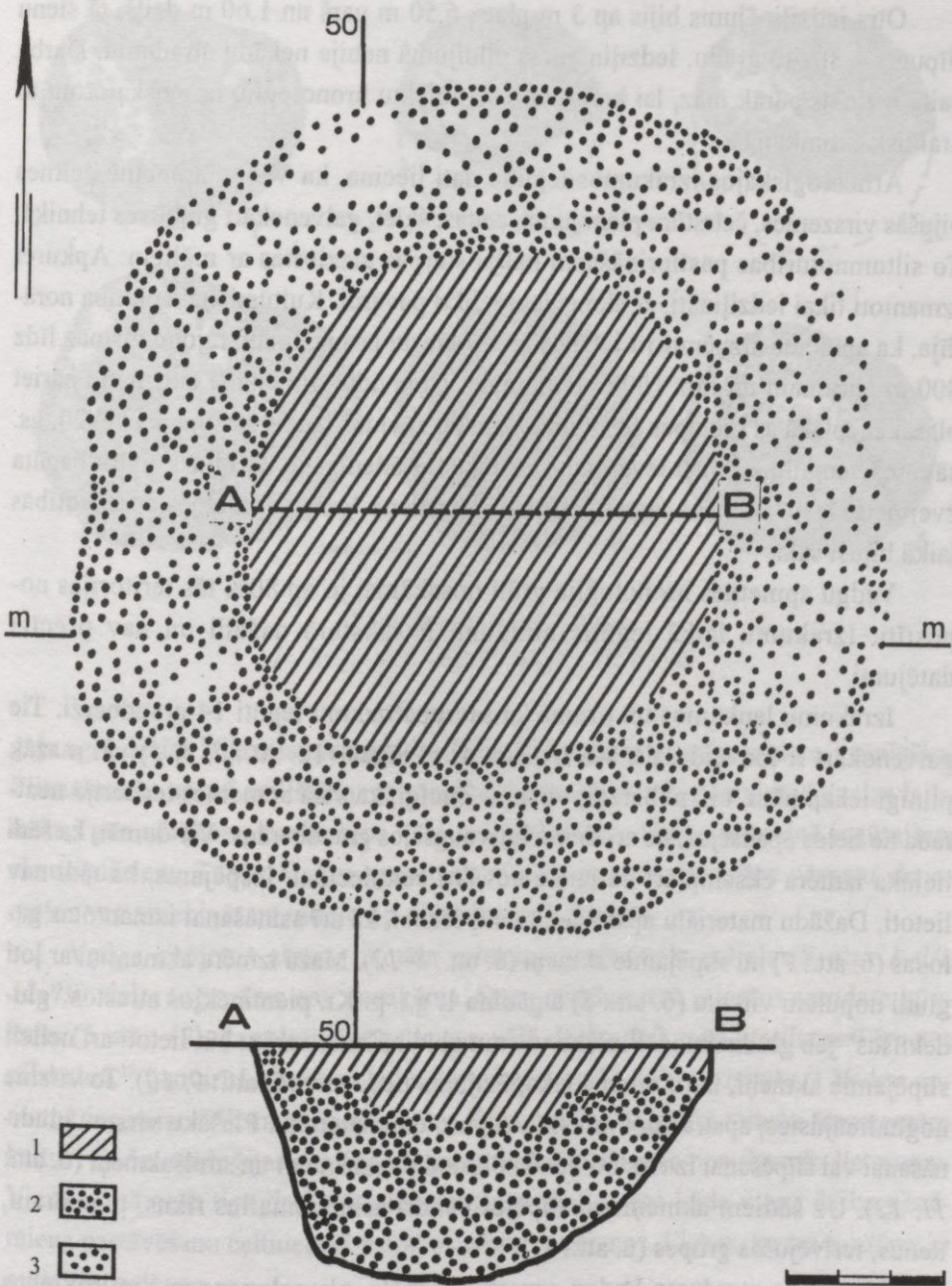
Savdabīga konstrukcija bija VIII izrakumu laukumā atsegtais sarkanīgu smilšu klājums (13. objekts; 11. att.) ap 0,90 m diametrā. Zem 0,15 m bieza sarkanīgu smilšu slāņa atradās katlveida bedre ar augšdaļas diametru ap 1,00 m, pamatzemē līdz 0,43 m dziļa. Šī veidojuma praktiskā nozīme, kā var spriest pēc līdzīgām bedrēm Salaspils Reznu kapulaukā,⁶ saistāma ar saules kultu. Apmetnes iedzīvotāju – zemkopju un lopkopju – vidū šāda kulta pastāvēšana ir reāla.

Uzmanību saistīja paaugstināta vieta Lielupes kreisajā krastā 200–300 m uz rietumiem no 1977. gadā bijušā grants karjera rietumu malas, kur kurmju rakumos bija intensīvi melna zeme. Pārbaudei izpētīja trīs laukumus 144 m² kopplatībā. Atsedza divus plašākus iedziļinājumus. Viens no tiem bija apaļas formas, ar augšmalas diametru ap 4,00 metriem. Tā pildījumā zeme bija viendabīgi melna, ar deguma piejaukumu, turklāt iedziļinājuma pamatā deguma piejaukums pastiprinājās. Plašā bedre ar stāvām malām iesniedzās pamatzemē līdz 1,20 m dziļi. Izsmeltajā zemē atrada pāris sīku kaula drumslu un arī kaula rotadatu (5. att.: 28). Varētu domāt, ka šajā vietā atradusies iedziļināta celtnē.



10. att. Pavarda vieta VIII izrakumu laukumā (12. objekts):

1 – tumša zeme; 2 – gaiša zeme



11. att. Sarkanīgu smilšu klājums VIII izrakumu laukumā (13. objekts):

1 – sarkana smiltis; 2 – bedres pildījums; 3 – gaiša zeme

0303062864

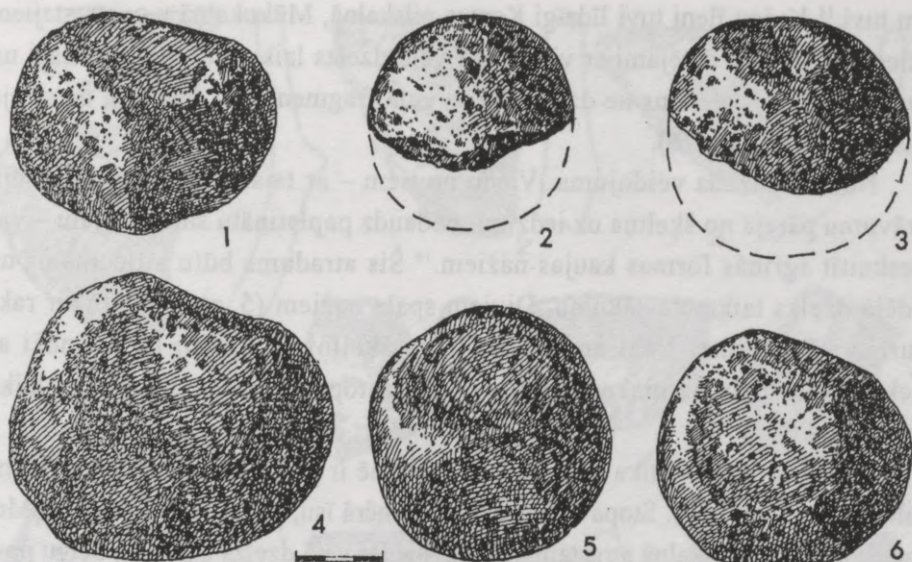
Otrs iedziļinājums bijis ap 3 m plats, 6,50 m garš un 1,60 m dziļš, tā sienu slīpums – 30–40 grādu. Iedziļinājuma pildījumā nebija nekādu atradumu. Darba gaitā izzināts pārāk maz, lai konstatētu šo objektu hronoloģiju un noskaidrotu to praktiskās funkcijas.

Arheoloģiskajos izrakumos iegūtie dati liecina, ka Vedgu apmetnē celtnes bijušas virszemes, četrstūra plānojuma, celtas, šķiet, galvenokārt guļbūves tehnikā. To siltumnoturības pastiprināšanai baļķu starpas aizziestas ar māliem. Apkurei izmantoti tikai iedziļināti, ar akmeņiem izlikti pavardi. Kultūrslāņa izplatība norādīja, ka apmetne aizņēmusi Lielupes kreisā krasta paaugstināto rajonu vismaz līdz 800 m garumam un līdz 160 m platumam. Dienvidu virzienā šī augstiene pāriet plašākā ieplakā ar Lielupes sengultni. Vecākie apvidus ļaudis stāstīja, ka vēl 20. gs. sākumā sengultne bijusi ievērojami platāka un ūdenīgāka, tā bijusi zivīm bagāta zvejvieta. Iespējams, ka tagad vērojamā augstiene Vedgu apmetnes apdzīvotības laikā bijusi sala.

Vedgu apmetnes hronoloģija grūti nosakāma, jo ap 80% tās teritorijas nopostīti. Izrakumu laikā iegūtie atradumi ir raksturā dažādi un nav precīzi datējumi.

Izrakumu laukumos un tīrumā kā savrupatradumi iegūti 14 graudberži. Tie galvenokārt ir lodveida, dažāda izmēra, ar pilnīgāk (12. att.: 2, 3, 5) vai mazāk pilnīgi iekapinātu, t.i., noberztu, virsmu. Zīmīgi, ka visā apmetnes teritorijā neatrada ne lielos apakšējos, ne arī divrocīgos augšējos graudberžus. Var domāt, ka šādi lielāka izmēra eksemplāri no lauka novākti celtniecībai. Iespējams, ka tādi nav lietoti. Dažādu materiālu apstrādei, to slīpēšanai, kā arī asināšanai izmantotas galodas (6. att.: 7) un slīpējamie akmeņi (6. att.: 8–12). Maza izmēra akmentiņi ar ļoti gludi nopulētu virsmu (6. att.: 8) atgādina 1. g.t. pr.Kr. pieminekļos atrastos “gludeklīšus” jeb gludināmos. Plašāku virsmu gludināšanai varētu būt lietoti arī nelieli slīpējamie akmeņi, kuru virsmā iekapinājuma pēdu nav (6. att.: 9, 10). To virsma nogludinājusies, apstrādājot mīkstu vai puscietu materiālu. Plašāku virsmu gludināšanai vai slīpēšanai izmantoti lielāki plakani plienakmeņi un smilšakmeņi (6. att.: 11, 12). Uz šādiem akmeņiem, slīpējot vai arī asinot smailus rīkus, piemēram, īlenus, ierīvējušās gropes (6. att.: 11).

Nozīmīgs atradums Vedgu apmetnē ir māla, plienakmens un smilšakmens vērējamo vārpstu skriemeļi (6. att.: 1–6). To diametrs 33–70 mm, biezums 13–16 milimetru. Visi skriemeļi ir masīvi, ripveida. To plakanās puses slīpētas rūpīgāk, malas – paviršāk. Ripveida smilšakmens vārpstu skriemeļi iegūti arī kuršu un zem-



12. att. Graudberži (VI 205):

1 – 2; 2 – 4; 3 – 62; 4 – 44; 5 – 76; 6 – 69

gaļu agrā dzelzs laikmeta pieminekļos,⁷ taču to izmēri ir mazāki, apdare – rūpīgāka. Plienakmens un arī smilšakmens vārpstu skriemeļi atrasti gan vidējā dzelzs laikmeta,⁸ gan vēlākos pieminekļos.⁹ Tie vairāk līdzinās Vedgu apmetnē iegūtajiem eksemplāriem. Tāpēc Vedgu apmetnes samērā pavisām darinātos vārpstu skriemeļus var attiecināt uz vidējo un vēlo dzelzs laikmetu.

Vedgu apmetnē atrasto metāla priekšmetu skaits ir neliels (5. att.: 1–10, 12–19), daļai to nozīme nav nosakāma. Starp atradumiem minams namdara būvkalts (5. att.: 12), kam ļoti līdzīgs ir gan vēlā dzelzs laikmeta atradums Tērvetes pilskalnā,¹⁰ gan arī Lokstenes kalts, kas datēts ar 13.–17. gadsimtu.¹¹ Vedgu apmetnē iegūtajam rīkam ir līdzība arī ar Kokumuižas depozītā atrasto fragmentāro kalnu.¹² Šādas analogijas var liecināt par attiecīgā darbarīka tipa ilgstošu lietojumu. Viena un tā paša tipa darbarīka izmantošana norāda par kāda viena darba paņēmienu pastāvēšanu celtniecībā vairākos vēstures posmos. Liekas, ka tas saistāms ar guļbūvju celšanu.

Vedgu apmetnē iegūtajiem dzelzs īleniem (5. att.: 14, 15) raksturīgs plakans iedzītis, kas, pakāpeniski uzbiezinoties, pāriet apaļā darba daļā. Tieši tāda tipa darbarīku sastop maz,¹³ jo parasti īlenu iedzītņi šķērsgrīzumā ir kvadrātiski vai formā

tam tuvi.¹⁴ Vedgu īleni tuvi līdzīgi Ķentes pilskalnā, Mūkukalnā u.c. atrastajiem rīkiem,¹⁵ tāpēc tie datējami ar vidējo vai vēlo dzelzs laikmetu. Stratigrāfiski un tipoloģiski nav datējams ne dzelzs šķēpa gala fragments (5. att.: 13), ne sirpja smailes daļa (5. att.: 16).

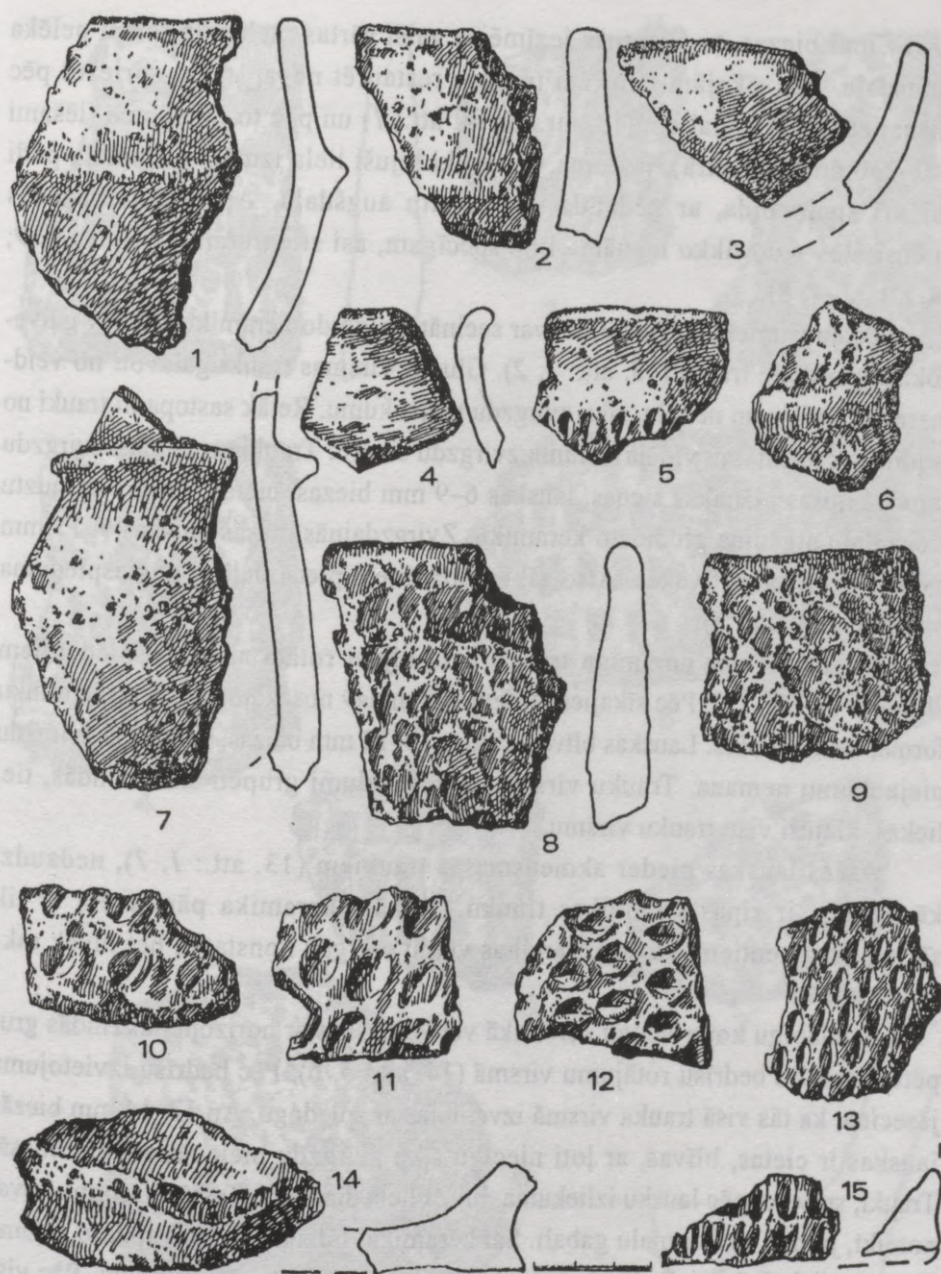
Naži ir dažāda veidojuma. Vienu no tiem – ar taisnu muguru, abpusēju ierāvumu pārejā no šķeltņa uz iedzītni, nedaudz paplatinātu smailes galu – var pieskaitīt agrīnās formas kaujas nažiem.¹⁶ Šis atradums būtu attiecināms uz vidējā dzelzs laikmeta sākumu. Diviem spala nažiem (5. att.: 17, 18) ir raksturīga vēlā forma. Naži ar kakliņu starp šķeltņi un spalū, kā arī naži ar piekniedētu spalū uz plakanas spala daļas sastopami 13. gs. un vēlāka laika atradumos.¹⁷

Viens no vēlāka laika atradumiem apmetnē ir piramidālais dzelzs iedzītna bultas gals (5. att.: 19). Stopa bultas gals ar samērā īsu, apaļu iedzītni līdzīgs Mežotnes un Talsu pilskalnā atrastajiem,¹⁸ kas pieder vēlā dzelzs laikmeta beigu posmam vai, iespējams, pat 13. gs. sākumam.

No rotām minamas astoņas dzelzs spieķadatas (5. att.: 1–5). Pēc galviņas veidojuma tās pieder agrā dzelzs laikmeta otrajai pusei un vidējam dzelzs laikmetam.¹⁹ Bronzas rotadatu fragmenti ir pārāk sīki (5. att.: 6–9), un pēc tiem nevar noteikt ne rotadatu veidu, ne hronoloģiju. Strikti datēts nav arī netipiskais bronzas piekariņš un dzintara ripveida krelle (5. att.: 10, 11). Kaula rotadata, roktura fragments un duncis (5. att.: 28–30) liecina par kaula apstrādi un kaula priekšmetu lietošanu. Māla kāstuves fragments un krama priekšmeti (5. att.: 20, 22–27) noteikti apstiprina, ka cilvēki šeit dzīvojuši jau 1. g.t. pr. Kristus. Atrastais bļodveida tīģeļa fragments (5. att.: 21) var piederēt 1. g.t. pr.Kr., taču tīģeļi var būt lietoti arī mūsu ērā.²⁰

Lielākā atradumu grupa bija māla trauku lauskas, lai gan, mālaino zemi apstrādājot, daudzi priekšmeti saberzti sīkās drumslās. Tāpēc no 970 atradumiem saglabāšanai paņemts tikai 570 lausku. Starp tām dominē apmetnēs keramikas lauskas (48,95%), mazāk ir gludo (28,50%) un ar nagiespiedumiem rotāto (11,36%) keramikas lausku. Pavisam maz ir švīkātās (0,71%) un ripas (0,5%) keramikas trauku lausku; 9,96% lausku ir cita rakstura un šajās grupās neietilpst.

Apmestās keramikas trauku lauskas atrada visos laukumos un visās kultūrslāņā kārtās. Šī veida trauki gatavoti no veidmasas ar vidēja, daļa pat ar liela daudzuma rupja un vidēja lieluma zvirgzdu piejaukumu. Lauskas cietas, blīvas,



13. att. Keramikas paraugi:

1, 7 – akmensmasas; 2–6, 14 – gludā; 8, 9 – apmestā;

10–13, 15 – ar nagiespiedumiem rotātā

10–14 mm biezas, to šķautnēs iezīmējas gaiši sārtas malas un tumši pelēka vidusdaļa. Pēc sīkajām lauskām traukus restaurēt nevar, taču, spriežot pēc taisnajiem malu gabaliem (13. att.: 8; 14. att.: 1) un pēc to izliekuma (lēšami 140–230 mm diametrā), jāsecina, ka trauki bijuši liela izmēra taisnmalu podi vai arī spaiņveida, ar nedaudz paplatinātu augšdaļu. Apmetums dažādas intensitātes – no tikko manāma līdz spēcīgam, asi stiegrotam (13. att.: 8, 9; 14. att.: 1–4, 8).

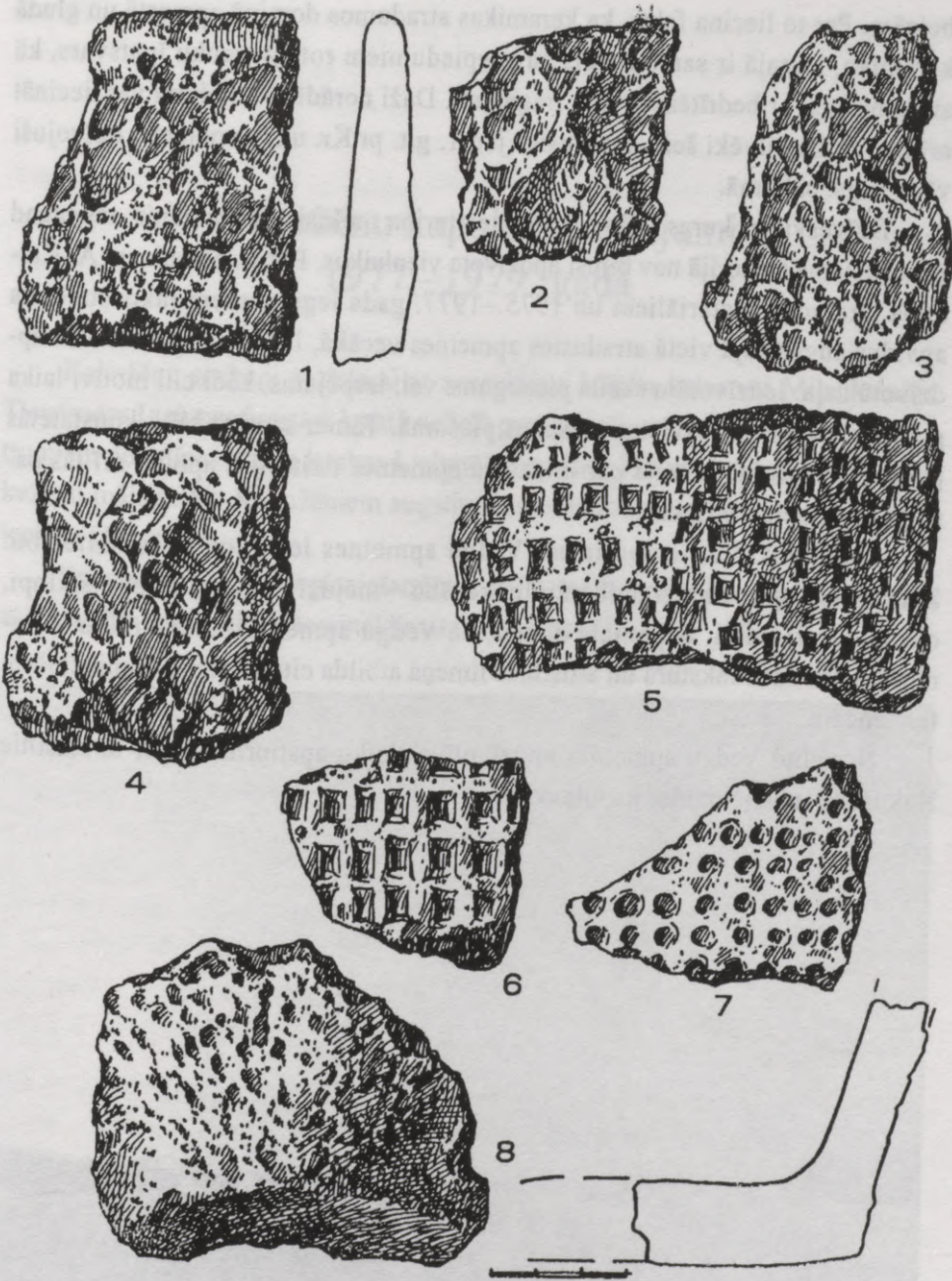
Pēc atrastajiem fragmentiem var secināt, ka gludo keramiku pārstāv galvenokārt profilētie trauki (13. att.: 1, 2). Gludās virsmas trauki gatavoti no veidmasas ar smilšu un nelielu, sīku zvirgzdu piejaukumu. Retāk sastopami trauki no veidmasas ar jūtamu vidēja lieluma zvirgzdu saturu. Traukiem ar sīku zvirgzdu saturu bijušas plānākas sienas, lauskas 6–9 mm biezas, cietas. Trauki ar lauztu pleca daļu atgādina gludināto keramiku. Zvirgzdainās masas lauskas 9–13 mm biezas, tās ir primitīvākas. Atsevišķiem traukiem pleca daļā ir nagiespieduma rotājums (13. att.: 5).

Neliela, tomēr nozīmīga trauku daļa bijusi rotāta ar nagiespiedumiem (13. att.: 10–13, 15). Pēc sīkajiem fragmentiem nav nosakāma ne šī veida trauku forma, ne arī izmērs. Lauskas blīvas, cietas, 10–12 mm biezas, veidmasā zvirgzdu piejaukumu nemana. Trauku virsmā nagiespiedumi grupēti sīkās rindās, tie, liekas, klājuši visu trauku virsmu.

Dažas lauskas pieder akmensmasas traukiem (13. att.: 1, 7), nedaudz, kā minēts, ir ripas keramikas trauku. Švīkātā keramika pārstāvēta ar tik sīkiem fragmentiem, ka šo keramikas veidu var gan konstatēt, bet tuvāk raksturot nevar.

Savdabīgu kopu Vedgu keramikā veido lauskas ar horizontālās rindās grupētu četrstūra bedrīšu rotājumu virsmā (14. att.: 5, 6). Pēc bedrīšu izvietojuma jāsecina, ka tās visā trauka virsmā izveidotas ar spiedogu. Ap 12–14 mm biežās lauskas ir cietas, blīvas, ar ļoti niecīgu sīku zvirgzdu piejaukumu veidmasā. Trauki, spriežot pēc lausku izliekuma, bijuši liela diametra. Tomēr to formu nevar noteikt, jo nav atrasti malu gabali. Šai keramikai līdzīga virsmas apdare zināma Ķentes pilskalnā,²¹ taču šī pieminekļa aprakstā tā nav tuvāk aplūkota. Pēc vispārējā Ķentes pilskalna datējuma šī keramika pieder vidējam dzelzs laikmetam. Tāpat varētu datēt arī Vedgu apmetnē atrasto.

Visa Vedgu apmetnes keramika kopumā, šķiet, norāda, ka dzīve Lielupes krasta augstienē risējusi no agrā dzelzs laikmeta līdz vēlā dzelzs laikmeta



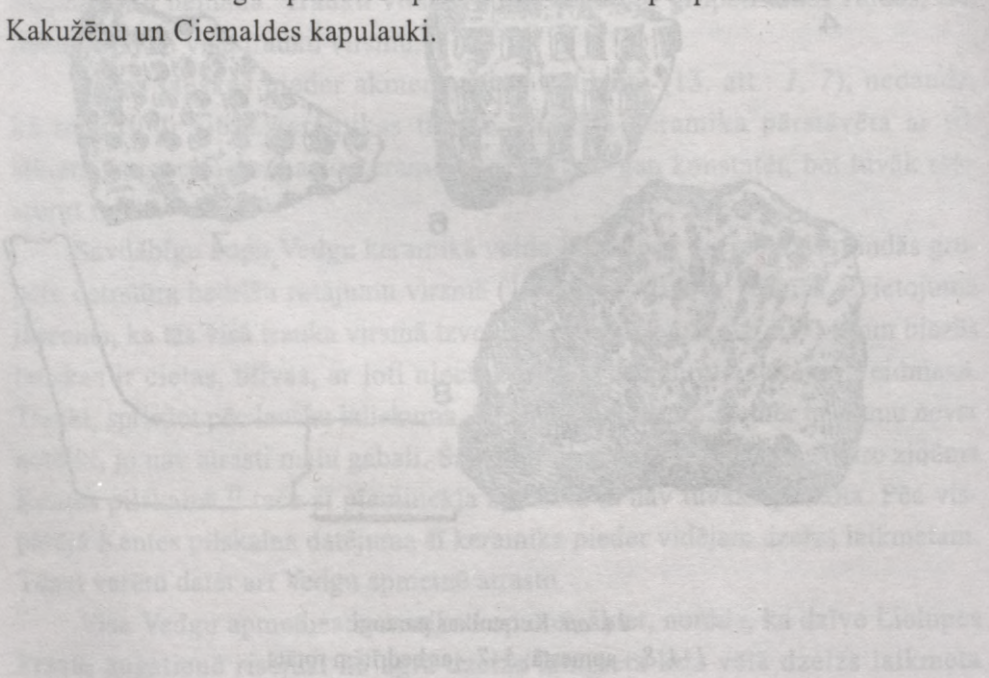
14. att. Keramikas paraugi:
1-4, 8 - apmestā; 5-7 - ar bedrītēm rotātā

beigām. Par to liecina fakts, ka keramikas atradumos dominē apmestā un gludā keramika, ka tajā ir samērā liels nagiespiedumiem rotāto trauku īpatsvars, kā arī konstatēti ar bedrītēm rotātie fragmenti. Daži norādītie atradumi var liecināt arī par to, ka cilvēki šeit apmetušies jau 1. g.t. pr.Kr. un, iespējams, dzīvojuši vēl 13. gs. sākumā.

Dzīvesvieta, kuras lielo platību apstiprina melnais kultūrslānis, tās tagad konstatējamā teritorijā nav bijusi apdzīvota vienlaikus. Pēc E. Šturma un A. Karnupa izrakumu materiāliem un 1975.–1977. gada ieguvumiem jākonstatē, ka apvidus augstākajā vietā atradusies apmetnes vecākā, liekas, arī intensīvāk apdzīvotā daļa. Iedzīvotāju skaita pieaugums vai, iespējams, kādi citi motīvi laika gaitā noteikuši dzīvesvietas vēršanos plašumā. Tomēr samērā blīvi konstatētās pavardu vietas ļauj domāt par intensīvu apmetnes teritorijas apbūvi arī tās pastāvēšanas beigu posmā.

Maz konkrētu liecību ir par Vedgu apmetnes iedzīvotāju saimniecību. Zemkopību apliecina graudberži, lopkopību – mājdzīvnieku (liellopi, sīklopi, cūkas, zirgi) kauli. Ir pamats domāt, ka Vedgu apmetnes apdzīvotāju saimniecība pēc sava rakstura un attīstības līmeņa atbilda citur Latvijā dominējošām tendencēm.

Norādīto Vedgu apmetnes apdzīvotības laiku apstiprina arī ar to saistītie Kakužēnu un Ciemaldes kapulauki.



Kakužēnu kapulauka pētījumi 1977.–1979. gadā

Kakužēnu senkapi pazīstami ar nosaukumu Mīklās kalns vai Miķeļkalniņš. Tie atrodas Lielupes kreisajā krastā nelielā paaugstinājumā, ap 200–300 m uz austrumiem no Īslīces upītes ietekas Lielupē un ap 100–150 m uz ziemeļiem no Kakužēnu mājām. No Kakužēniem augstieni ar kapiem atdala Lielupes sengultnes ieplaka (15. att.).

Kapulauku izpētes nepieciešamību noteica meliorācijas darbu plānojums, jo ar paredzēto drenu tīklu pieminekļi tiktu nopostīti (16. att.).

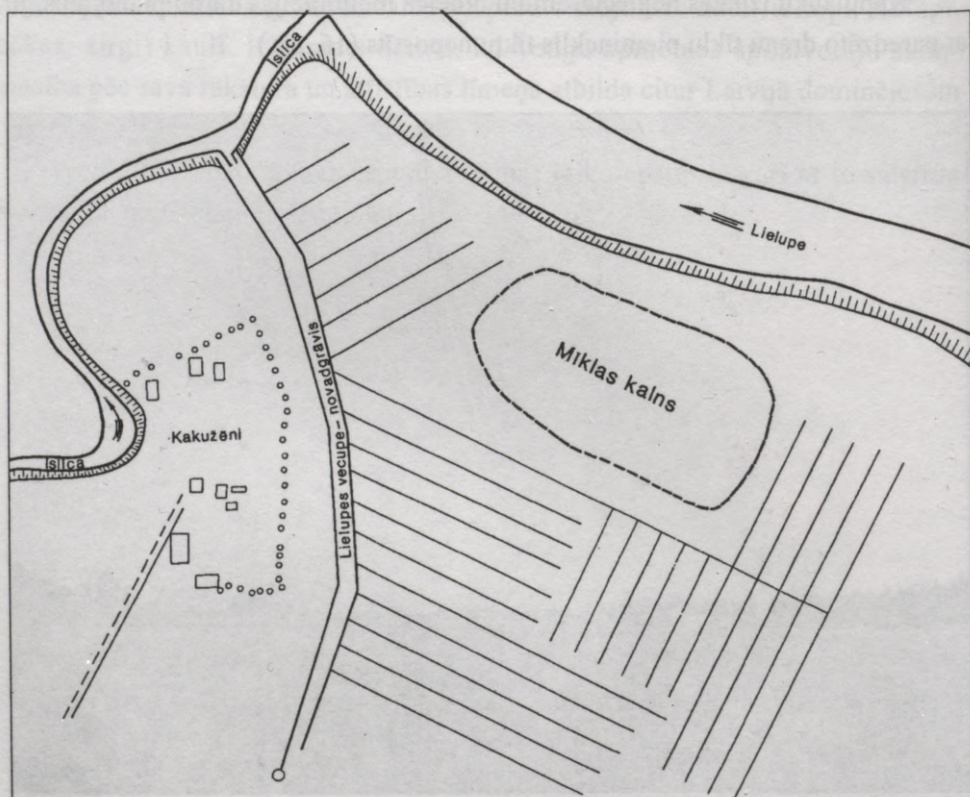


15. att. Kakužēnu kapulauks no dienvidaustrumiem

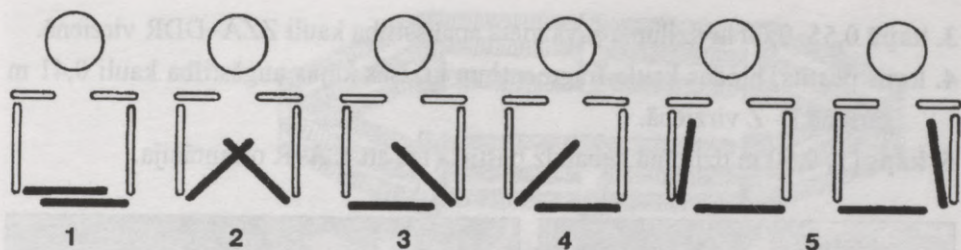
Pieminekļa teritorijā zeme bija ievērojamā dziļumā jaukta. Augsnes kārtā un tai līdzīga tumša zeme sniedzās 0,30–0,70 m dziļumā, vietām zem 0,60 m bieža, tumša zemes slāņa atradās 0,10–0,15 m bieža gaišas smilts kārtā un dziļāk atkal tumša zeme. Pamatzeme – gaiša, mālaina smilts vai smilšmāls.

Jauktajā zemē kapa bedres neiezīmējās. Vienīgi atsevišķās vietās ar gaišāku zemi iespējamās kapa bedres norādīja sīkām oglītēm jaukta tumša zeme. Vietām kapu līmenī atklājās ogļainas zemes laukumi, liekas, rituālu uguns-kuru vietas.

Lai racionāli rīkotos ar izraktajām zemēm un taupītu darbaspēku, izrakumu gaitā tika veidotas 2 m platas tranšejas ziemeļu–dienvidu virzienā, rokot tās paralēli citu no citas 0,50 m attālumā. Tā kā baltiem kapu apbedījumu orientācija ir rietumu–austrumu vai pretējā virzienā, bija drošs, ka izrakumu gaitā atklāsies visi apbedījumi.



16. att. Kakužēnu Miklas kalna situācija ar drenu grāvju tīklu



17. att. Apbedīto roku stāvoklis:

1 – apakšdelmi pāri viduklim perpendikulāri; 2 – apakšdelmi krustoti pāri viduklim; 3 – labās rokas apakšdelms perpendikulāri pāri viduklim, kreisās – pāri krūtīm, ar plaukstu pie labā pleca; 4 – kreisās rokas apakšdelms perpendikulāri pāri viduklim, labās – pāri krūtīm, ar plaukstu pie kreisā pleca; 5 – vienas rokas apakšdelms perpendikulāri pāri viduklim, otras – apakšdelms pacelts blakus augšdelmam

Tagad sniegsim izrakumos atsegto kapu aprakstu. Labāk saglabājušos kapu raksturojums būs iespējami pilnīgs, bet par saposītiem – maksimāli īss. Apbedījumu orientācija norādīta virzienā galva–kājas, debespuses apzīmētas saīsināti: austrumi – A, rietumi – R, dienvidi – D, ziemeļi – Z. Mirušie kapā guldīti uz muguras izstiepti, kājas liekot līdztekus. Rokām konstatēti pieci to novietošanas veidi (17. att.): 1. – apakšdelmi perpendikulāri pāri viduklim; 2. – apakšdelmi krustoti pāri krūtīm; 3. – labās rokas apakšdelms perpendikulāri pāri viduklim, kreisās – pāri krūtīm, ar plaukstu pie labā pleca; 4. – kreisās rokas apakšdelms perpendikulāri pāri viduklim, labās – pāri krūtīm, ar plaukstu pie kreisā pleca; 5. – vienas rokas apakšdelms pāri viduklim, otras rokas apakšdelms pacelts blakus augšdelmam. Aprakstā apbedījuma veida numurs dots aiz kapa numura iekavās. Ja skeleta roku stāvokli raksturot nevar, šī cipara nav.

Kapu apraksts

- 1. kapa** vietu 0,25–0,40 m dziļumā norādīja augšstilbi, bļodas kaula fragmenti, atslēgkauls un senlietas – bronzas riņķīšu važiņas fragmenti, bronzas spirāles fragmenti, spirālītes un uznavas šķēpa gals ar smaili uz ZR (inv. nr. 10, 57–59).
- 2. kapā** skeleta augšdaļa nopostīta. Savā vietā bļodas un kāju kauli (pēdas noraktas) ZA–DR virzienā. Augšstilba kauli 0,38 m gari, apakšstilba kauli 0,32 m gari.

3. **kapā** 0,55–0,60 m dziļumā savā vietā apakšstilba kauli ZZA–DDR virzienā.
 4. **kaps** postīts, bļodas kaula fragmenti un kreisās kājas augšstilba kauli 0,41 m garumā D–Z virzienā.
 5. **kaps** (1) 0,50 m dziļumā nedaudz postīts (18. att.), A–R orientācija.

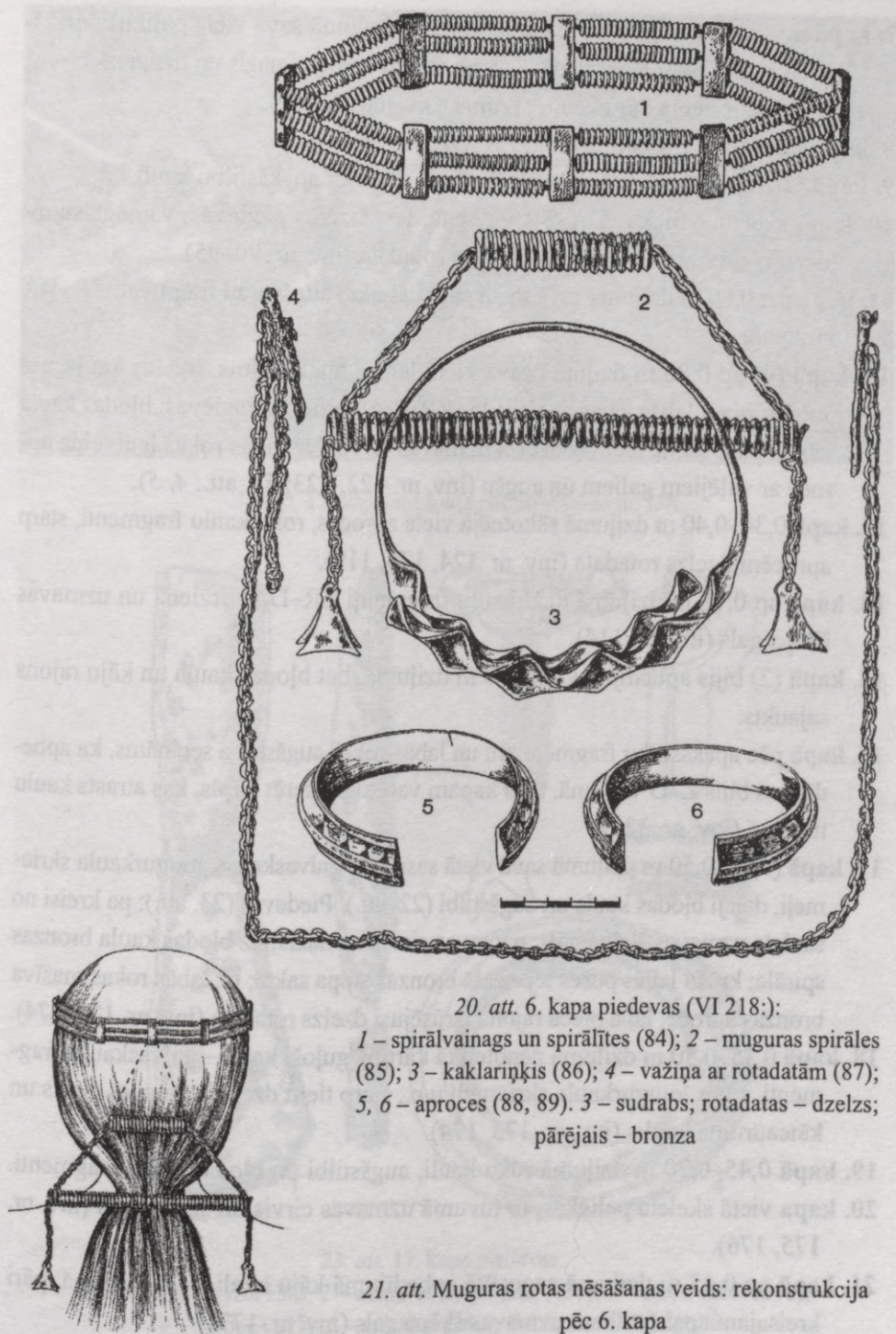


18. att. 5. kapā apbedītā skelets no R,
no augšas



19. att. 6. kaps *in situ*

6. **kaps** (4) ap 0,40 m dziļumā, izpostīts, galvaskausa augšdaļa noarta, tā saraujot spirālvainagu (19. att.). Vainaga spirālītes un trīscaurumu starplocekļi gulēja galvaskausa rajonā, kur atrada arī sudraba kaklariņķi skaldņotiem galiem. Savā vietā roku kaulu fragmenti ar aprocēm. Kapa vidusdaļā bronzas gredzentiņu važiņa ar stipri sarūsējušām dzelzs rotadātām. Zem galvas plecu rajonā rotājums – gara spirāle, kas plecu rajonā noturēta ar važiņām (20. att.). Šīs rotas mazo spirāli iestiprināja matos pie pakauša (varbūt pie vainaga?), bet garo spirāli mugurpusē pāri pleciem noturēja važiņas (21. att.). Secināms, ka 6. kapā DA–ZR virzienā apbedīta sieviete ar bagātām piedevām.

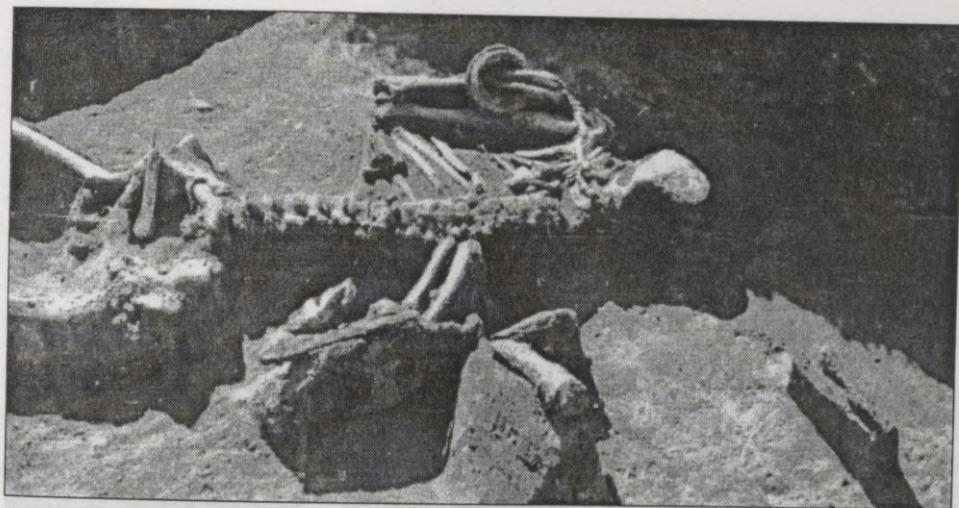


20. att. 6. kapa piedevas (VI 218):

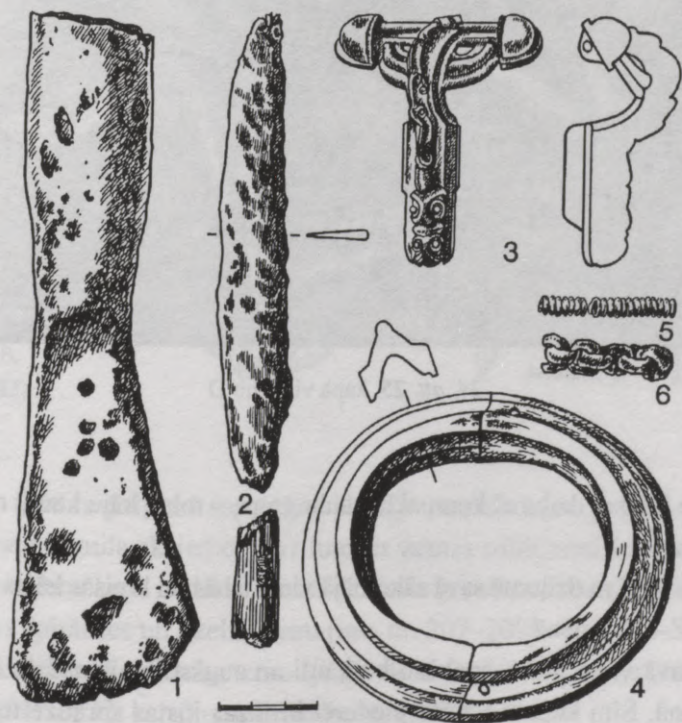
1 – spirālvainags un spirālītes (84); 2 – muguras spirāles (85); 3 – kaklariņķis (86); 4 – važiņa ar rotadatām (87); 5, 6 – aproces (88, 89). 3 – sudrabs; rotadatas – dzelzs; pārējais – bronza

21. att. Muguras rotas nēsāšanas veids: rekonstrukcija pēc 6. kapa

7. **kapā** no sapostītā apbedījuma 0,60–0,70 m dziļumā savā vietā palikuši apakšstilba kauli DA–ZR virzienā. Kapam varētu piederēt nazis un uzmavas cirvis, kas iecirsts zemē kāju kaulu tuvumā (inv. nr. 99, 100).
8. **kapa** vietā tikai augšstilbu kauli ZR–DA virzienā.
9. **kapā** vienīgi ap 0,35 m dziļumā sākotnējā stāvoklī apakšstilbu kauli.
10. **kapā** skeleta paliekas DA–ZR virzienā. Iespējamās piedevas: vainaga starplocekļi, spirālītes, deniņu rota (?) un rotadata (inv. nr. 90–95).
11. **kapā** pat 0,60 m dziļumā savā vietā palikuši tikai augšstilbu fragmenti ZR–DA virzienā.
12. **kapā** (4) ap 0,80 m dziļumā savā vietā labais apakšdelms, bļodas kauls, abi augšstilbi un labās kājas apakšstilbs ZR–DA virzienā. Piedevas: bļodas kaula labajā pusē zemē iecirsts dzelzs uzmavas cirvis; uz labās rokas lentveida aprobece ar vaļējiem galiem uz augšu (inv. nr. 122, 123; 52. att.: 4, 5).
13. **kapā** 0,30–0,40 m dziļumā sākotnējā vietā aprocēs, roku kaulu fragmenti, starp aprocēm dzelzs rotadata (inv. nr. 124, 125, 119).
14. **kapā** ap 0,75 m dziļumā daži kaulu fragmenti ZR–DA virzienā un uzmavas šķēpa gals (inv. nr. 114).
15. **kapā** (2) bijis apbedījums ap 0,30 m dziļumā, bet bļodas kaula un kāju rajons sajaukts.
16. **kapā** pēc apakšstilbu fragmentiem un labās rokas augšstilba secināms, ka apbedījums bijis Z–D virzienā. Šim kapam varētu piederēt sirpis, kas atrasts kaulu tuvumā (inv. nr. 328).
17. **kapā** (5) ap 0,50 m dziļumā savā vietā saspiegts galvaskauss, mugurkaula skriemeļi, daļēji bļodas kauls un augšstilbi (22. att.). Piedevas (23. att.): pa kreisi no skeleta uzmavas šķēpa gals; uzmavas cirvis un nazis; uz bļodas kaula bronzas spirāle; krūšu labās puses lejasdaļā bronzas stopa sakta; uz labās rokas masīva bronzas aprobece; labā pleca rajonā izrūsējusi dzelzs rotadata (inv. nr. 173, 174).
18. **kapā** 0,35–0,50 m dziļumā nenoteiktā kārtībā guļoši kauli – galvaskausa fragmenti, ribas, mugurkaula skriemeļi u.c., starp tiem dzelzs uzmavas cirvis un kātcauruma kaplis (inv. nr. 173, 174).
19. **kapā** 0,45–0,70 m dziļumā roku kauli, augšstilbi un bļodas kaula fragmenti.
20. **kapa** vietā skeleta paliekas, to tuvumā uzmavas cirvis un šķēpa gals (inv. nr. 175, 176).
21. **kapā** ap 0,45 m dziļumā sapostītā apbedījumā kāju kauli Z–D virzienā, pāri kreisajam apakšstilbam uzmavas šķēpa gals (inv. nr. 177).



22. att. 17. kapa augšdaļa pēc attīrīšanas no DA



23. att. 17. kapa piedevas:

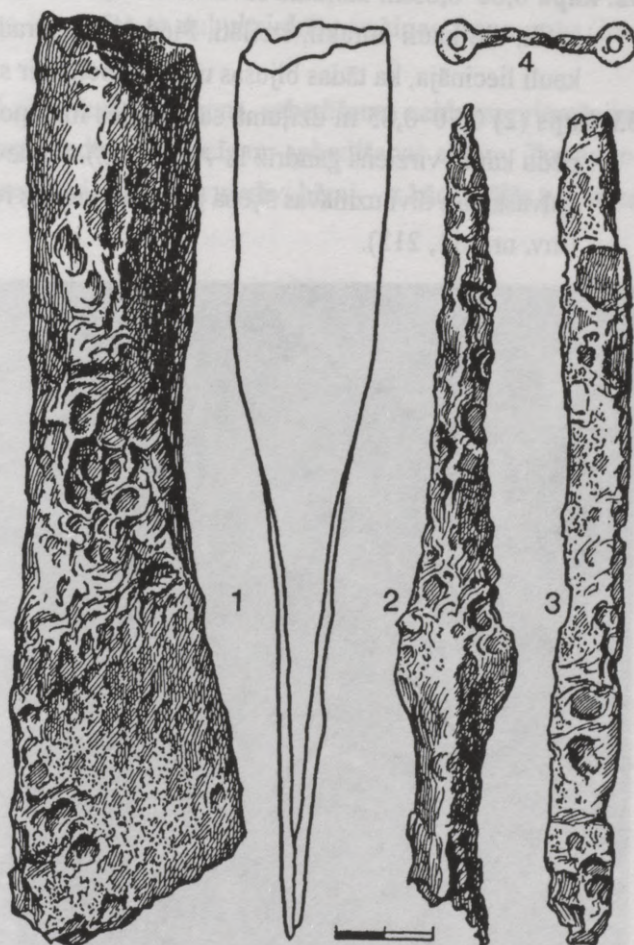
- 1 – uzmavas cirvis (138); 2 – uzmavas šķēpa gals (139); 3 – stopa sakta (141);
4 – aproce (142); 5 – spirālīte (140); 6 – dzelzs važiņa (143)

22. **kapā** 0,50–0,55 m dziļumā no Z–D virziena apbedījuma savā vietā abi apakšstilbi un pēdu kauli.
23. **kapā** 0,35 m dziļumā sākotnējā vietā augšstilbs Z–D virzienā.
24. **kapā** 0,80 m dziļumā kāju garie kauli ZZR–DDA virzienā.
25. **kapā** (4) 0,60–0,65 m dziļumā galvaskausa augšdaļa un roku kaulu fragmenti (24. att.). Piedevas (25. att.): ap 0,10 m uz A no galvaskausa uznavas šķēpa gals; krūšu augšdaļā bronzas stopa sakta (46. att.: 2); kreisā pleca rajonā uznavas cirvis; pie kreisā elkoņa nazis (inv. nr. 178–183).



24. att. 25. kapa vieta no D

26. **kapā** ap 0,50 m dziļumā kompakta kaulu grupa – roku, kāju kauli, mugurkaula skriemeļi.
27. **kapā** ap 0,35 m dziļumā savā sākotnējā vietā labās un kreisās kājas apakšstilba kauli Z–D virzienā.
28. **kapā** savā vietā pēdu, apakšstilbu kauli un augšstilba lejasdaļa DDR–ZZA virzienā. Šim kapam varētu piederēt bronzas jostas sprādze un apkalums (inv. nr. 203, 205; 45. att.: 13).
29. **kapā** 0,50–0,55 m dziļumā sākotnējā stāvoklī labās kājas apakšstilbs un pēdas kauli. Piedevas: uznavas šķēpa gals DR virzienā (inv. nr. 210; 50. att.: 7).



25. att. 25. kapa piedevas:

- 1 – uznavas cirvis (179);
- 2 – uznavas šķēpa gals (178);
- 3 – nazis (180);
- 4 – cilpiņa (182)

30. kapā ap 0,50 m dziļumā sapostīta apbedījuma paliekas – galvaskauss, ribas, daži mugurkaula skriemeļi. Ar tumšas zemes pildījumu iezīmējās RDR–AZA virziena kapa bedre. Tumšās zemes izņemot, atrada zila stikla krelles, bronzas spirālītes un dzelzs īlenu (inv. nr. 207–209).

Turpinot darbu kapulauka teritorijā (6. tranšeja, 10.–12. metrs), atklāja kapu grupu (31. un 32. kaps) un plienakmeņu krāvumu.

31. kapā 0,65 m dziļumā sākotnējā stāvoklī vienas kājas garie kauli A–R virzienā.

32. un 33. kaps atradās tik tuvu, ka tie varētu būt radnieku apbedījumi.

32. **kapā** 0,60–0,63 m dziļumā savā vietā kreisās rokas augšdelms un kāju garie kauli, citi kauli norakti, izcilāti. Piedevas neatrada, bet zaļi iekrāsotie roku kauli liecināja, ka tādas bijušas un ka apbedītā ir sieviete.
33. **kaps** (2) 0,70–0,85 m dziļumā saglabājies maz postīts, norakti kreisās kājas pēdu kauli, virziens gandrīz R–A (26. att.). Piedevas: ap 0,15 m pa kreisi no galvaskausa divi uznavas šķēpa gali; pāri kreisās rokas elkonim dzelzs duncis (inv. nr. 211, 212).



26. att. 33. kapa galvas daļa
no AZA

34. **kapā** 0,35–0,45 m dziļumā skeleta paliekas – roku garie kauli, ribas u.c. Piedevas: uznavas šķēpa gals RZR–ADA virzienā un tam cieši blakus zemē iecirsts uznavas cirvis (inv. nr. 240; 51. att.: 5; inv. nr. 241; 47. att.: 6).
35. **kapā** ap 0,40 m dziļumā kaulu grupa – galvaskauss, ribas, mugurkaula skriemeļi, garo kaulu fragmenti –, bet pēc tās apbedījumu raksturot nevar.

Iespējamās piedevas: dzelzs īlens, bronzas skārda gredzenu važiņa uz galvaskausa, bronzas ķemmīte ar dubultriņķīšu važiņas fragmentu (inv. nr. 293–296).

36.–41. kaps (27. att.) pēc vienādā dziļuma, apbedīšanas veida un orientācijas sakritības neapšaubāmi pieder vienlaicīgam apbedīšanas aktam. Tur apbedītie – divi vīrieši, divas sievietes mātes un divi bērni – ir kādas tālās pagātnes traģēdijas liecinieki.



27. att. 36.–41. kapa grupa 8. tranšējā no ZR

36. kapā ap 0,40–0,45 m dziļumā sākotnējā stāvoklī kāju kauli RDR–AZA virzienā, kreisās kājas apakšstilbs 0,38 m garš, augšstilbs 0,46 m garš.
37. kaps daļēji postīts, savā vietā palikušie kāju u.c. kauli liecina par RDR–AZA virzienā apbedītu vīrieti, kam augšstilbu kauli 0,43 m gari.

- 38. kaps** bija dubultkaps, kurā viens pāri otram apbedīti divi cilvēki (28. att.). To labi norādīja atsegtie skeleta kauli, tāpēc aprakstā izdalīts 38.a un 38.b kaps.
- 38.a kapu** neapšaubāmi norādīja apakšstilbu kauli zemāk guļošā apbedījama galvas–krūšu rajonā pa labi no galvaskausa. Postījumu dēļ šo kapu tuvāk raksturot nevar. Kāju kaulu lielums atbilst pusaudzim, kas bijis apbedīts zemāk guļošam apbedījumam pretējā, t.i., RDR–AZA virzienā.
- 38.b kaps** (3) ar augšdaļu 0,45 m dziļumā pēc atfiršanas izrādījās nedaudz skarts (29. att.). Galvaskauss gulēja ieslīpi uz labo pusi, no kājām palikuši tikai augšstilbi, bet arī tiem lejasgals norakts. Piedevas bagātas (30. att.): no galvas norauts spirālvainags, kam plati, masīvi trīscaurumu starplocekļi, spirālītes. Īpatnēji tas, ka vainagam mugurpusē cieši blakus divi starplocekļi. Zemāk par vainagu muguras rota: viena gara, plecu platumā, viengabala, tad vēl viena pagara un divas īsākas spirāles, kas gatavotas no trīsstūra griezuma bronzas stieples. Pie kreisā pleca dzelzs duncis un īlens; krūšu rajonā divas krustadatas – viena kreisā pleca rajonā, otra pāri labās rokas augšdelmam; kreisās puses rotadata mazāka izmēra. Zīmīgi, ka adatas nesaistīja važiņa. Uz abām rokām masīvas aproces ar izceltu vidusšķautni un dobu apakšu (inv. nr. 298–308).



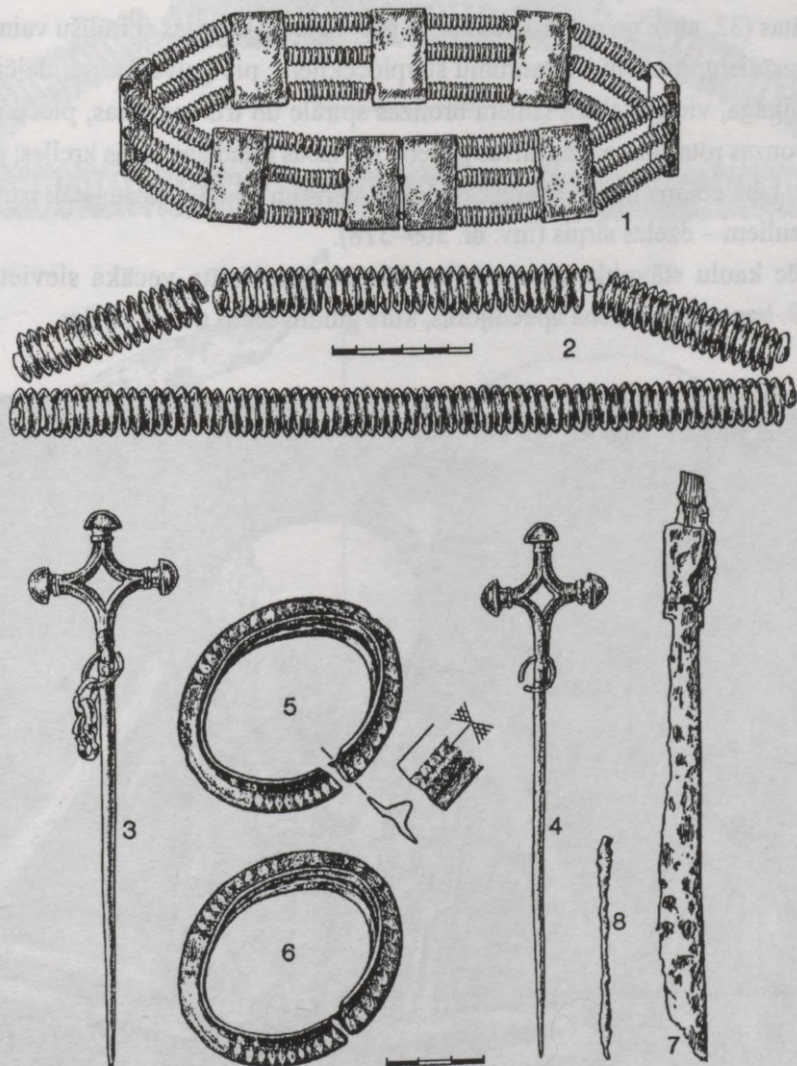
28. att. 38.a un 38.b kopkaps.
38.a kapa kauli pa labi no galvaskausa



29. att. 38.b kapā apbedītā augšdaļa
in situ no R

Kapa bedre neiezīmējās. Mirušo apbedot, kapa bedre rakta cauri mālainam smilšu slānim līdz pamatmālam. Konstatējams, ka vienā kapā apbedīta sieviete un vīrietis pusaudzis, t.i., māte un dēls.

39. un 40. kaps atklājās 8. tranšējā ap 0,30–0,40 m dziļumā, un, tāpat kā 38.a un 38.b kaps, tas bija divu viena virs otra guldītu cilvēku kopkaps, bet šoreiz tiem katram dots savs numurs.

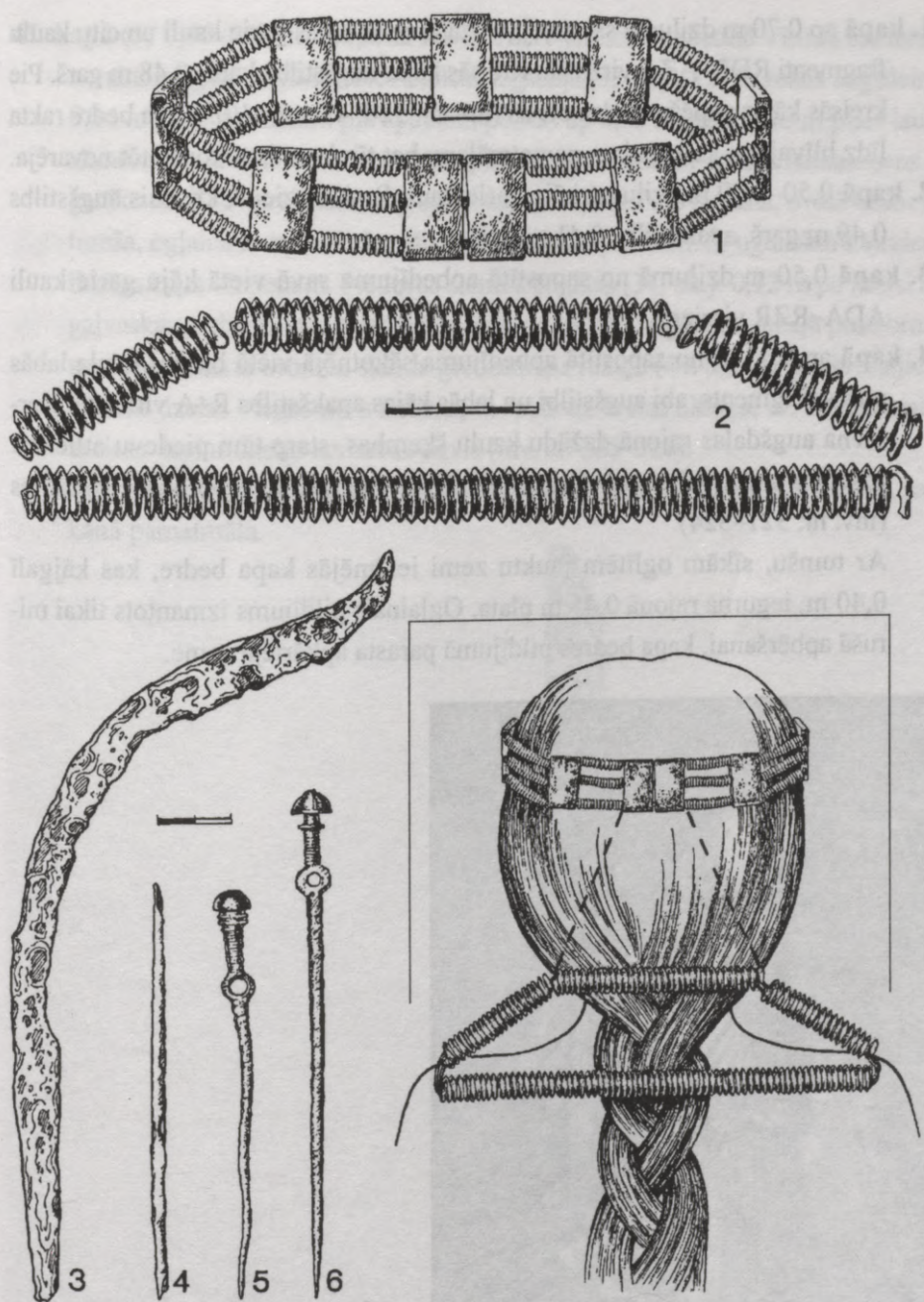


30. att. 38.b kapa piedevas: 1 – spirālvainags (298); 2 – muguras rota (299–302); 3, 4 – krustadatas (305, 306); 5, 6 – aproces (307, 308); 7 – duncis (303); 8 – īlens (304)

39. kaps ir augšējais apbedījums, pēc DDR–ZZA virzienā guļošiem kāju kauliem norāda vīrieša, pēc šo kaulu lieluma – zēna kapu. Iespējamās piedevas: 0,40 m dziļumā starp stilbu kauliem guļoša rotadata (inv. nr. 319). Tuvumā atrasts sirpis, bet, tā kā tas gulēja 0,25 m dziļumā, tā piederība šim kapam apšaubāma.
40. kapa kaulus konstatēja ap 0,10 m dziļāk, skelets saglabājies samērā labi (31. att.). Šajā kapā AZA–RDR virzienā bijusi apbedīta sieviete. Piedevas bagātas (32. att.): no galvaskausa uz A pusi norauts bronzas spirālīšu vainags ar masīviem, platiem trīscaurumu starplocekļiem; pie galvaskausa, daļēji zem vainaga, viena lielāka izmēra bronzas spirāle un trīs mazākas, plecu rajonā bronzas rotadatas ar sēņgalvas galiem; pie labās rotadatas divas krelles; pa labi no labā elkoņa nedaudz augstāk dzelzs īlens un ap 0,06 m augstāk par rokas kauliem – dzelzs sirpis (inv. nr. 309–318).
Pēc kaulu stāvokļa un situācijas 40. kapā apbedīta vecāka sieviete, bet 39. kaps var būt zēna apbedījums, kurš guldīts starp mātes kājām.



31. att. 40. kapa augšdaļa no R, no augšas



32. att. 40. kapa piedevas:

1 – spirālvainags (309); 2 – muguras rota (310–313); 3 – sirpis (318); 4 – īlens (317);
5, 6 – rotadatas (314, 315); 7 – krelles (316)

41. **kapā** ap 0,70 m dziļumā sākotnējā vietā kreisās kājas garie kauli un citu kaulu fragmenti RDR–AZA virzienā. Kreisās kājas augšstilba kauls 0,48 m garš. Pie kreisās kājas papēža dzelzs piesis (inv. nr. 320; 45. att.: 10). Kapa bedre rakta līdz blīvajam, sarkanajam pamatmālam, bet tās kontūras konstatēt nevarēja.
42. **kapā** 0,50–0,60 m dziļumā kāju garie kauli R–A virzienā, kreisais augšstilbs 0,49 m garš, apakšstilbs 0,41 m garš.
43. **kapā** 0,50 m dziļumā no sapostītā apbedījuma savā vietā kāju garie kauli ADA–RZR virzienā.
44. **kapā** ap 0,45 m no sapostītā apbedījuma sākotnējā vietā bļodas kaula labās puses fragments, abi augšstilbi un labās kājas apakšstilbs R–A virzienā. Ķermeņa augšdaļas rajonā dažādu kaulu šķembas, starp tām piedevu atliekas: trīsstūra piekariņš ar dubultriņķīšu važiņas fragmentu, arī bronzas spirālītes (inv. nr. 321–324).

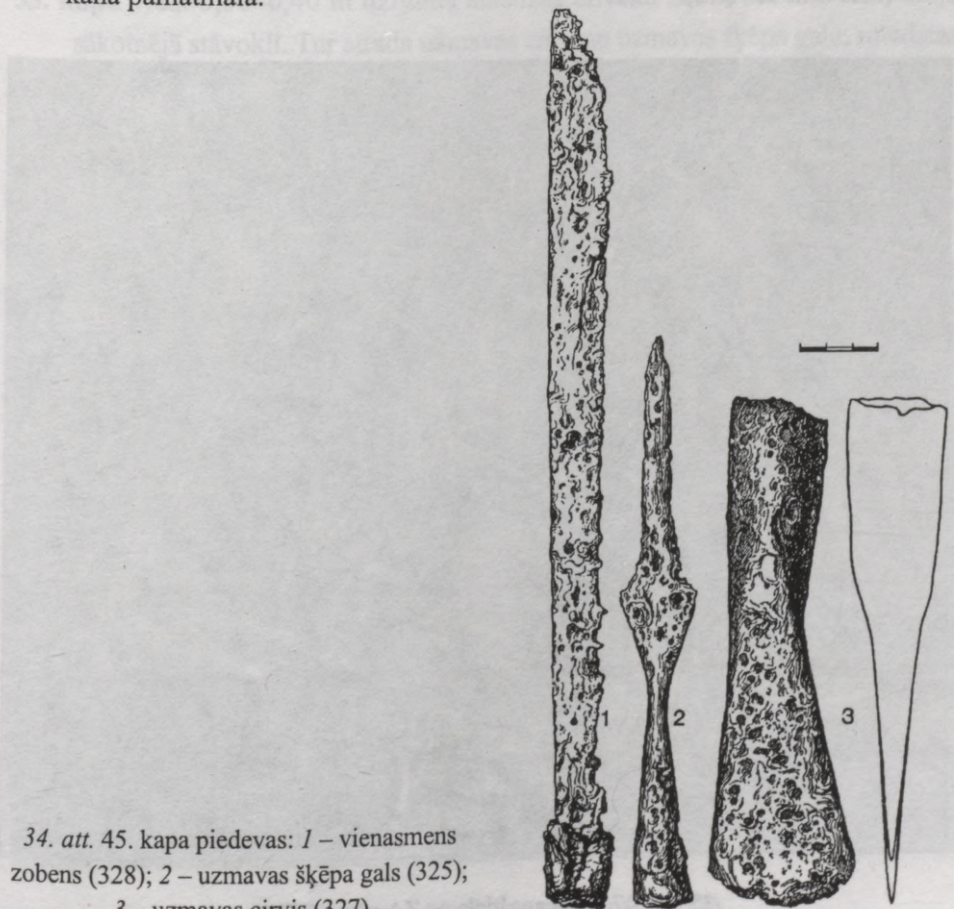
Ar tumšu, sīkām oglītēm jauktu zemi iezīmējās kapa bedre, kas kājgalī 0,40 m, iegurņa rajonā 0,45 m plata. Oglainais pildījums izmantots tikai mirušā apbēršanai, kapa bedres pildījumā parasta apkārtējā zeme.



33. att. 45. kapa augšdaļa pēc attīrīšanas no A, no augšas

45. kapā (5) 0,46–0,55 m dziļumā DDR–AZA virzienā apbedītā vīrieša skeletam norakts kājgals, saglabājusies skeleta augšdaļa (33. att.). Labās rokas augšdelms 0,34 m garš. Apmēram pie apbedītā pēdām ap 0,50 m garš, 0,26 m plats laukakmens. Pa kreisi no skeleta ovāls, plakans, uz šķautnes nolikts laukakmens ar garāko asi Z–D virzienā. Pie tā ap 0,90 m garā, līdz 0,60 m platā, ovālā laukumā tumša, ogļaina zeme ar izdegušu laukakmeņu šķembām. Šī ugunsкура virziens līdzīgs kapa virzienam. Piedevas samērā bagātas (34. att.): 0,12 m pa kreisi no galvaskausa dzelzs uzmavas šķēpa gals, uz krūtīm ar galviņu labajā pusē bronzas krustadata ar bronzas skārda gredzentiņu važiņu (44. att.: 9), pie kreisajiem sāniem dzelzs vienasmens zobens, tā spals uz kreisā elkoņa, uz bļodas kaula kreisās malas dzelzs uzmavas cirvis (inv. nr. 325–328).

Arī te kapa bedre rakta cauri smilšu slānim un mirušais guldīts uz blīvā, sarkanā pamatmāla.



34. att. 45. kapa piedevas: 1 – vienasmens zobens (328); 2 – uzmavas šķēpa gals (325); 3 – uzmavas cirvis (327)

46. kapā 0,45 m dziļumā savā sākotnējā vietā labās kājas garie kauli, kreisās kājas augšstilbs (0,47 m garš), bļodas kaula fragmenti un daži mugurkaula skriemeļi. Konstatējams, ka te R–A virzienā apglabāts vīrietis. Pāri mugurkaulam ar galviņu uz Z bronzas konagalvas rotadata (inv. nr. 329; 44. att.: 7), bet nav drošs, ka tā pieder šim kapam.

47. kapā (1) R–A virzienā, ar galvgala nolieci 15° uz D apbedīta vīrieša skelets atsedzās 0,50–0,60 m dziļumā. Sākotnējā vietā skeleta augšdaļas kauli un labās kājas garie kauli (35. att.). Piedevas: pie kreisā pleca uznavas šķēpa gals; krūšu augšdaļas kreisajā pusē virzienā uz kreiso elkonī vienasmens zobens; pie kreisā augšdelma dzelzs sprādzīte; līdztekus kreisā augšdelma kaulam dzelzs uznavas cirvis; krūšu vidusdaļas kreisajā pusē bronzas rotadata ar važiņas fragmentu; uz galvaskausa deniņu rajonā bronzas važiņas fragments (inv. nr. 343–348).

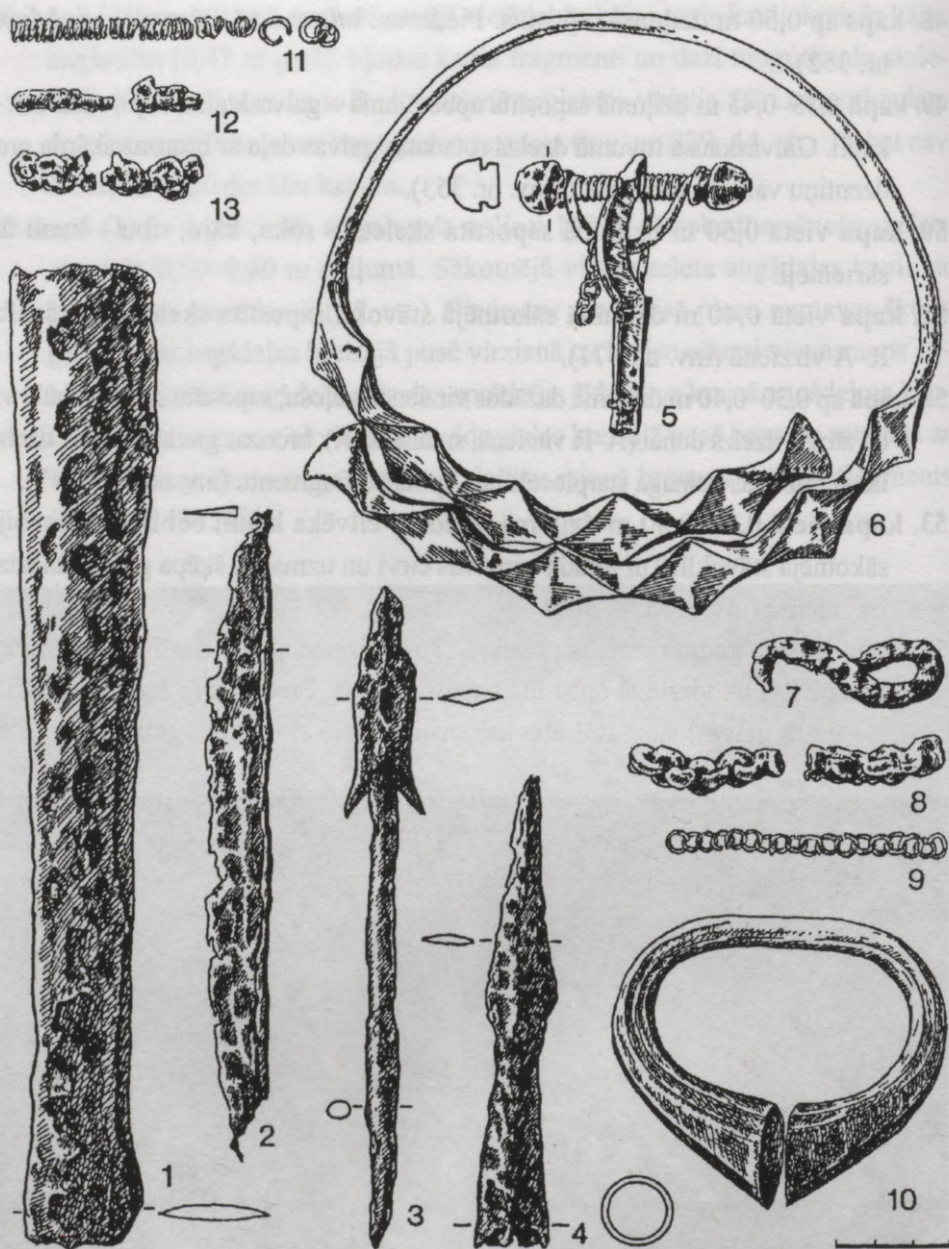


35. att. 47. kapa augšdaļa no ZA pēc attīrīšanas

48. kaps ap 0,50 m dziļumā sapostīts. Piedevas: bronzas trīsstūra piekariņš (inv. nr. 352).
49. kapā 0,35–0,45 m dziļumā sapostīta apbedījuma – galvaskausa, kāju, roku u.c. – kauli. Galvaskausa tuvumā dzelzs rotadatas galvas daļa ar bronzas skārda gredzentiņu važiņas fragmentu (inv. nr. 353).
50. kapa vietā 0,50 m dziļumā sapostīta skeleta – roku, kāju, ribu – kauli un skriemeļi.
51. kapa vietā 0,40 m dziļumā sākotnējā stāvoklī sapostīta skeleta apakšstilbi R–A virzienā (inv. nr. 371).
52. kapā ap 0,30–0,40 m dziļumā dažādos virzienos guļošu, sapostītu skeleta kaulu vidū atrada dzelzs dunci (A–R virzienā, smaile uz R), bronzas gredzena pusi, dzelzs īlenu, bronzas vainaga starplocekli un spirālīšu fragmentu (inv. nr. 372–377).
53. kapa vietā 0,30–0,40 m dziļumā atsedzās cilvēka kauli, bet neviens nebija sākotnējā stāvoklī. Tur atrada uznavas cirvi un uznavas šķēpa galu, rotadatas fragmentu (inv. nr. 378–380).
54. kapa skeleta kaulu niecīgās paliekas (36. att.) liecināja, ka 0,50–0,60 m dziļumā ZR–DA virzienā apbedīts bagāts vīrietis. Piedevas (37. att.): uz A no saspīestā galvaskausa sudraba kaklariņķis ar skaldņotiem galiem; uz labās



36. att. 54. kaps pēc pilnīgas attīrīšanas, no DA



37. att. 54. kapa piedevas: 1 – doru kalts (348); 2 – zobena fragments (386); 3 – šķēpa gals ar atkarpēm (390); 4 – uznavas šķēpa gals (385); 5 – stopa sakta (383); 6 – sudraba kaklariņķis (381); 7 – āķis (387); 8, 13 – dzelzs važiņa; 9 – bronzas važiņa; 10 – vāļu galu aproce; 11 – spirāle; 12 – rotadatas

- rokas vāju galu aprobe; krūšu augšdaļā bronzas stopa sakta; kreisās rokas elkoņa rajonā dzelzs zobens; uzmavas cirvis jeb doru kalts un uz tā asmens daļas uzmavas šķēpa gals; spirālītes pie galvaskausa un pie saktas pēdas; dzelzs āķis pie zobena iedzītņa; dzelzs važiņa – turpat. Šī kapa inventāram var piederēt iedzītņa šķēpa gals ar divām atkarpēm, kas atradās 0,15 m no cirvja asmens un gulēja tajā pašā virzienā kā cirvis (inv. nr. 381–391).
- Turpmākajos izrakumos blakus 54. kapam konstatēja vairākus stipri sapostītus kapus.
- 55. kapu** ap 0,50–0,60 m dziļumā norādīja sadrupis galvaskauss, tikko manāms kreisās rokas augšdelms un kreisās kājas augšstilba fragmenti. Piedevas: abu roku aprocēs; zirga zobs (44. att.: 15); stipri izrūsējis dzelzs īlens (inv. nr. 392–394).
- 56. kapa** sapostīts, sākotnējā stāvoklī ap 0,55 m dziļumā kāju garo kaulu fragmenti DA–ZR virzienā. Apbedīta sieviete, kakla rajonā vainaga starplocekļi, trīs bronzas spirālītes un divu dzelzs rotadatu fragmenti (inv. nr. 396–399).
- 57. kapa** vietu norādīja daļēji sadrupis galvaskauss 0,35 m dziļumā un tam blakus vertikāli zemē kāju garie kauli. Iespējamās piedevas: 0,10 cm uz ZR no galvaskausa briļļu spirāle; 0,50 m uz ZA no tā – uzmavas šķēpa gals (inv. nr. 400, 401).
- 58. kapu** 0,35–0,40 m dziļumā labi iezīmēja ar tumšu, ogļainu zemi pildīta kapa bedre, kas 0,60 m dziļumā bija 1,80 m gara, ap 0,65 m plata un ar noapaļotiem stūriem. Netraucēti savā vietā tikai kāju garie kauli un bļodas kaula fragmenti.
- 59. kapu** norādīja sapostīti kauli no maza galvaskausa u.c. sīki kauli, 0,30 m dziļumā bronzas aprocīte, dzelzs naža fragmenti, 0,55 m dziļumā bronzas važiņas un dzelzs rotadatas fragmenti (inv. nr. 461–464).
- 60. kapu** ap 0,50–0,60 m dziļumā norādīja atsevišķi kaulu fragmenti un 0,55 m dziļumā uzmavas šķēpa gals ar īsu lapu un garu uzmavu (inv. nr. 465). Šī kapa kāju rajonā atrada mazus vainaga starplocekļus ar četriem caurumiem, ap 0,60 m dziļumā – divus vainaga starplocekļus un spirālīšu fragmentus. Šķēpa gals rāda, ka 60. kapā guldīts vīrietis, bet vainaga starplocekļi un spirālītes ir no kāda cita – sievietes – kapa, ko konstatēt nevar.
- 61. kapā** ap 0,40–0,50 m dziļumā apakšžokļa fragments, arī kāju garo kaulu fragmenti, pēc kuriem secināms, ka bijis ZZR–DDA virziens apbedījums. Piedevas: dzelzs sirpis, dzelzs īlens un to tuvumā bronzas važiņas fragmenti (inv. nr. 467–470).

62. kapā 0,50 m dziļumā bērna apbedījums, sākotnējā stāvoklī divi skriemeļi, bļodas kaula, kāju un roku kaulu fragmenti Z–D virzienā. Piedevas: krūšu rajonā stipri sarūsējusi dzelzs konagalvas rotadata un dzelzs sirpja fragments (inv. nr. 471, 472).
63. kaps ir vīrieša, 0,55–0,60 m dziļumā savā vietā abu kāju garie un pēdu kauli RDR–AZA virzienā.
64. kaps iezīmējās ar sapostītu skeletu, no kura savā vietā atradās galvaskauss, mugurkaula skriemeļi, ribas, labās rokas kauli. Tie norādīja ADA–RZR virzienā apbedītas pusaudzes kapu. Piedevas: kaklariņķis ar priekšdaļā parestinātu apļa griezuma loku (inv. nr. 473).
- Izrakumu tranšējā atklājās vairāku sapostītu kapu grupa, kurā izdalījās atsevišķu apbedījumu paliekas (38. att.).
65. kaps lielajā cilvēku kaulu grupā izdalījās ar sākotnējā vietā guļošiem garajiem kauliem, iespējams, to tuvumā esošiem citu kaulu fragmentiem. Par šī kapa piedevām var pieņemt 0,50 m dziļumā atrasto bronzas konagalvas rotadatu, iespējams – arī vienu uzmavas šķēpa galu un uzmavas cirvi (inv. nr. 474, 475).



38. att. Sapostītu kapu grupa – 65., 66. kaps u.c., no R

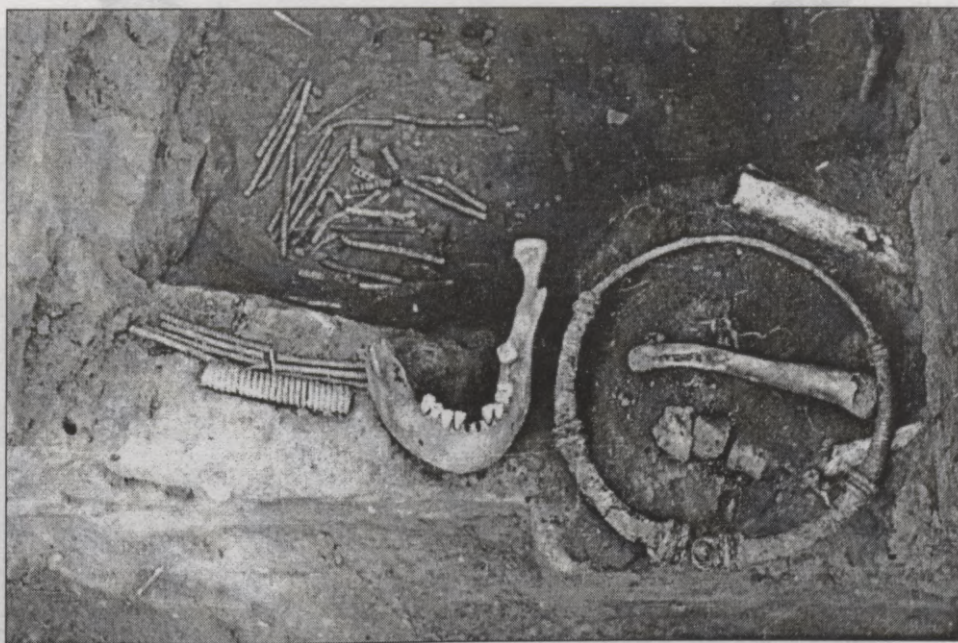
66. kaps izdalījās ar 0,40 m dziļumā guļošu galvaskausu, dažiem mugurkaula skriemeļiem, labās un kreisās rokas augšstilba kaulu. Iespējamās piedevas: pāris vainaga starplocekļu, bronzas spirālītes un dzelzs rotadata labā pleca rajonā (inv. nr. 476–478).

67. kapu ap 0,40–0,45 m dziļumā norādīja apakšžoklis, atslēgkauls, dziļāk vēl Z–D virzienā bērna mugurkaula skriemeļi un kāju kauliņi (39. att.). Piedevas (40. att.): īpaši izcils sudraba kaklariņķis ar apfītiem kāšu un cilpu galiem, vainaga starplocekļi, spirālītes (inv. nr. 479–482). Kaulu situācija liecina, ka apbedītā bērna kapa tuvumā jābūt pieauguša cilvēka kapam, kam piederēja apakšžoklis un tālāk tranšējā guļošie kauli.

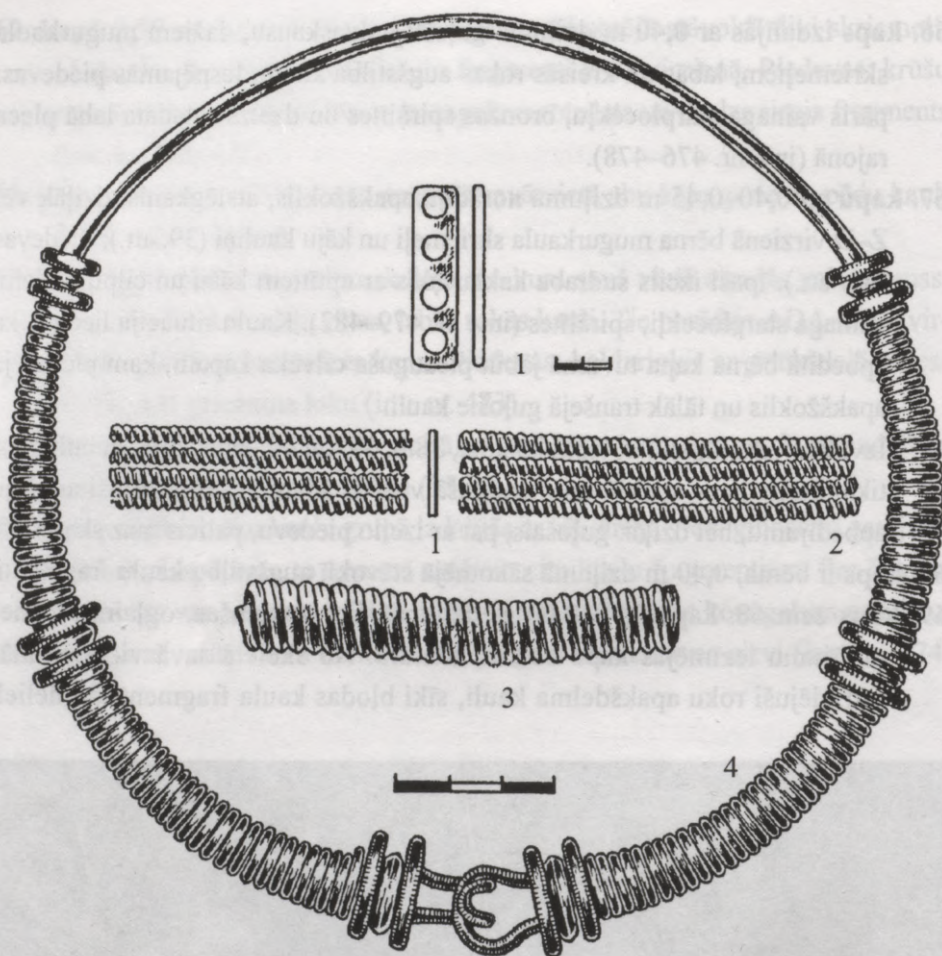
Izvirzās versija, ka šis, tāpat kā 38.a, 38.b, 39. un 40. kaps, bijis dubultkaps, tikai bērna kaps apakšā un pieaugušā virs tā. Mantrači sapostījuši augšējo apbedījumu, bet dziļāk guļošais, pat ar izcilo piedevu, palicis maz skarts.

68. kaps ir bērna, 0,40 m dziļumā sākotnējā stāvoklī augšstilbu kaulu fragmenti.

69. kaps zem 68. kapa 0,50–0,60 m dziļumā, kur ar tumšas, ogļainas zemes pildījumu iezīmējās kapa bedres kontūra. No skeleta savā vietā atradās satrudējuši roku apakšdelma kauli, sīki bļodas kaula fragmenti un nelieli



39. att. 67. kapa paliekas *in situ* no A, no augšas



40. att. 67. kapa piedevas: 1, 2 – spirālvainaga detaļas (1 – starploceklis; 480; 2 – spirāles; 481); 3 – lielā spirāle (482); 4 – sudraba kaklariņķis (479)

augšstilbu fragmenti. Piedevas: 0,55 m dziļumā dzelzs rotadatas fragments, abu roku aproces (inv. nr. 483–487).

Ir daudzi kapi, ko tuvāk aprakstīt nevar (41. att.).

70. kaps iezīmējās 0,55 m dziļumā ar kāju kaulu un bļodas kaula fragmentiem RZR–ADA virzienā.

71. kaps pēc 0,35 m dziļumā gulošiem mugurkaula skriemeļiem, ribām, atslēgkaula u.c. ir bērna kaps. Piedevas: bronzas vainaga starplocekļi, spirālītes un lielāka diametra bronzas spirāle (inv. nr. 488–491).

72. **kapu** 0,35 dziļumā norādīja tikai abu kāju augšstilbi A–R virzienā.
73. **kaps** iezīmējās 0,60 m dziļumā ar galvaskausu u.c. skeleta kauliem. Pie galvaskausa spirālvainags ar trijām spirālīšu rindām (inv. nr. 492–494).
74. **kapu** vietā ap 0,40 m dziļumā stipri trūdējis labās puses blodas kauls, augšstilbs un kreisās kājas apakšstilba kauli. Ap 0,40 m uz D no kaulu grupas dzelzs šaurasmens cirvis un aprobece ar vāļu galiem, bet tos ar 74. kapu saistīt nevar.
75. **kapu** 0,25–0,35 m dziļumā norādīja divi kaklariņķa fragmenti, divas trīsstūrgalvas rotadatas un sairis spirālvainags (inv. nr. 497–500).
76. **kapu** konstatēja pēc 0,55 m dziļumā atklātā stipri trūdējušā skeleta DDA–ZZR virzienā. Piedevas, iespējams, paņēmuši mantrači.

Kakužēnu Mīklas kalns kā kapulauks kļuva zināms 19. gs., kad tur, arot pēc mežu nociršanas iekārtotos tūrumus, atrasti cilvēku kauli un senlietas. Pēc tā, ka tautā kapulauks saukts gan par Miķeļkalniņu, gan par Mīklas kalnu, var domāt, ka senvietas pirmatnējais nosaukums bija Miķeļkalniņš. Cilvēku kaulu, seno rotu, ieroču u.c. priekšmetu atradums bija “mīkla”, jo tautas atmiņā vēsts par seniem kapiem nebija saglabājusies. Tāpēc, iespējams, radies apzīmējums “Mīklas kalns”.



41. att. Sapostītu kapu grupa 10. tranšejā no Z

Vēsts, ka starp atradumiem bijušas arī sudrablietas, izraisījis alkatīgu mantraču darbību. Par to liecināja gan cilvēku kauli un senlietu atradumi visā rakšanas dziļumā, bet visspilgtāk tas, ka no 77 konstatētiem apbedījumiem neskarts nebija neviens. No 519 atrastajām senlietām noteiktu kapu inventārā ir tikai 165, bet pārējās 354 iegūtas kā savrupatradumi. Mantraču darbību raksturo arī tas, ka viņi interesējušies galvenokārt par bronzas (zeltains mirzdums) un sudraba lietām. Par to liecina atradumu sastāvs: no minētajām 519 senlietām 234 ir dzelzs, 249 – bronzas, pa piecām – sudraba, bronzas/dzelzs, pa trim – krama, kaula, stikla, pa vienai – alvas, bronzas/sudraba un kauri gliemežvāka senlieta. No 28 cirvjiem kapos iegūti deviņi, no 22 sirpjjiem – trīs, no 52 nažiem kapos iegūti četri; liels ir nenozīmīgo atradumu skaits. Tā atrasti 29 važiņu fragmenti, 72 dažāda izmēra spirāles. Tāds atradumu sastāvs apgrūtinā hronoloģijas noteikšanu, zināmā mērā kavē citu jautājumu risināšanu.

Neraugoties uz lielajiem postījumiem, 1977.–1979. gada arheoloģiskajos izrakumos vērotais ir pamats kapulaukā piekopto apbedīšanas tradīciju raksturošanai, bet atradumu pietiek kapulauka rašanās laika noteikšanai un arī dažu citu problēmu skaidrošanai. Tam izmantosim tikai 1977.–1979. gadā vēroto un atrasto.

Apbedīšanas tradīcijas raksturojas ar to, ka mirušie kapos guldīti uz muguras izstiepti, kājas novietojot līdztekus, bet roku stāvoklim izsekojami pieci veidi (sk. 17. att.). Vīriešu un sievietes apbedīšanas virziens ir pretējs. Dominē rietumu–austrumu virziens, tomēr šajā jomā ir liela dažādība. Kā minēts kapu aprakstos, jaukta rakstura zemē kapa bedres neiezīmējās. Apbedīto cilvēku skeleti un kapu piederības atsedzās 0,35–0,90 m dziļumā no pašreizējās zemes virsmas. Tikai dažās kapa bedrēs varēja konstatēt apbedīto apbērumu ar zemi, kas sajaukta ar sīkām ogļītēm, bet tālāk arī šo bedru aizbērumā ir parastā apkārtējā zeme. Vienam – 45. kapam – blakus bija rituāla ugunsкура vieta. Tur ap 0,60×0,90 m lielā laukumā ar ogļītēm jauktā, tumšā zemē kompakti gulēja izdeguši laukakmeņi.

Izpētītajā kapulauka daļā kapi atsedzās ziemeļu–dienvidu virziena rindās, atstatums starp tām ap 1,00–1,20 metriem. Vietām šo rindu kārtība ieturēta nebija, bet tādu priekšstatu varēja radīt arī lielie kapu postījumi.

Noteikta viena virziena apbedījumu rindas, šķiet, raksturīgas zemgaļiem. Tās spilgti parādās Dreņģeru–Čunkānu kapulaukā pie Bauskas.

Par tuvāk droši neraksturojamām bērū paražām var liecināt 55. kapā atrastais zirga zobs, arī zirga zobu atradumi ārpus noteiktā kapu inventāra. Tāpat nav skaidrības par kapulaukā 0,35–0,50 m dziļumā atrastā govs galvaskausa nozīmi. Zirga

zobi, pat zirga žokļi, arī citu dzīvnieku kauli plašāk konstatēti bronzas laikmeta kapulaukos Doles Ķivutkalnā un Salaspils Reznēs.²² Reznu kapulauka 2. uzkalniņā zirga zobi atrasti pat 136 vietās. Gan tieši kapu piedevās, gan arī ārpus kapiem tie ir arī Ķivutkalnā. Ticamākais skaidrojums zirga zobu ziedošanai kapos, liekas, ir zirga kulta pastāvēšana. Šo domu pastiprina Kakužēnu kapos atrastā bronzas rotadata ar zirga figūriņu galvas daļā (44. att.: 11).

Ar noteiktām, zinātnē nenoskaidrotām kapu tradīcijām saistās atsegtie akmens krāvumi. Kakužēnu kapulaukā tādus krāvumus atrada pavisam trīs. Viens no tiem atsedzās ap 0,85 m dziļumā 8. tranšējā (42. att.). Tas četrstūrainš, ap 1,50×1,40 m liels. Tas atgādināja bruģi, kam gar malām likti palieli (27×12×8 cm; 22×17×7 cm; 20×12×9 cm), bet visā pildījumā samērā sīki (6×4×3 cm; 5×5×4 cm; 4×4×3 cm) plienakmeņi. Krāvuma akmeņi gulēja mālainā smiltī, kurā dziļāku pārrakumu nebija. Krāvuma tuvumā nebija ne ugunsкура liecību, ne senlietu, ne arī cilvēka kaulu. Cits krāvums – 6. tranšējā – ovālas formas (1,40 × 1,00 m), 0,45–0,90 m dziļumā, sakrauts no vienas līdz četrās kārtās liktiem lieliem plienakmeņiem. Vēl viens – 7. tranšējā – veidots mālainā pamatzemē ieraktā 1,10×0,60 m lielā bedrē.



42. att. Plienakmeņu krāvums 8. tranšējā no Z

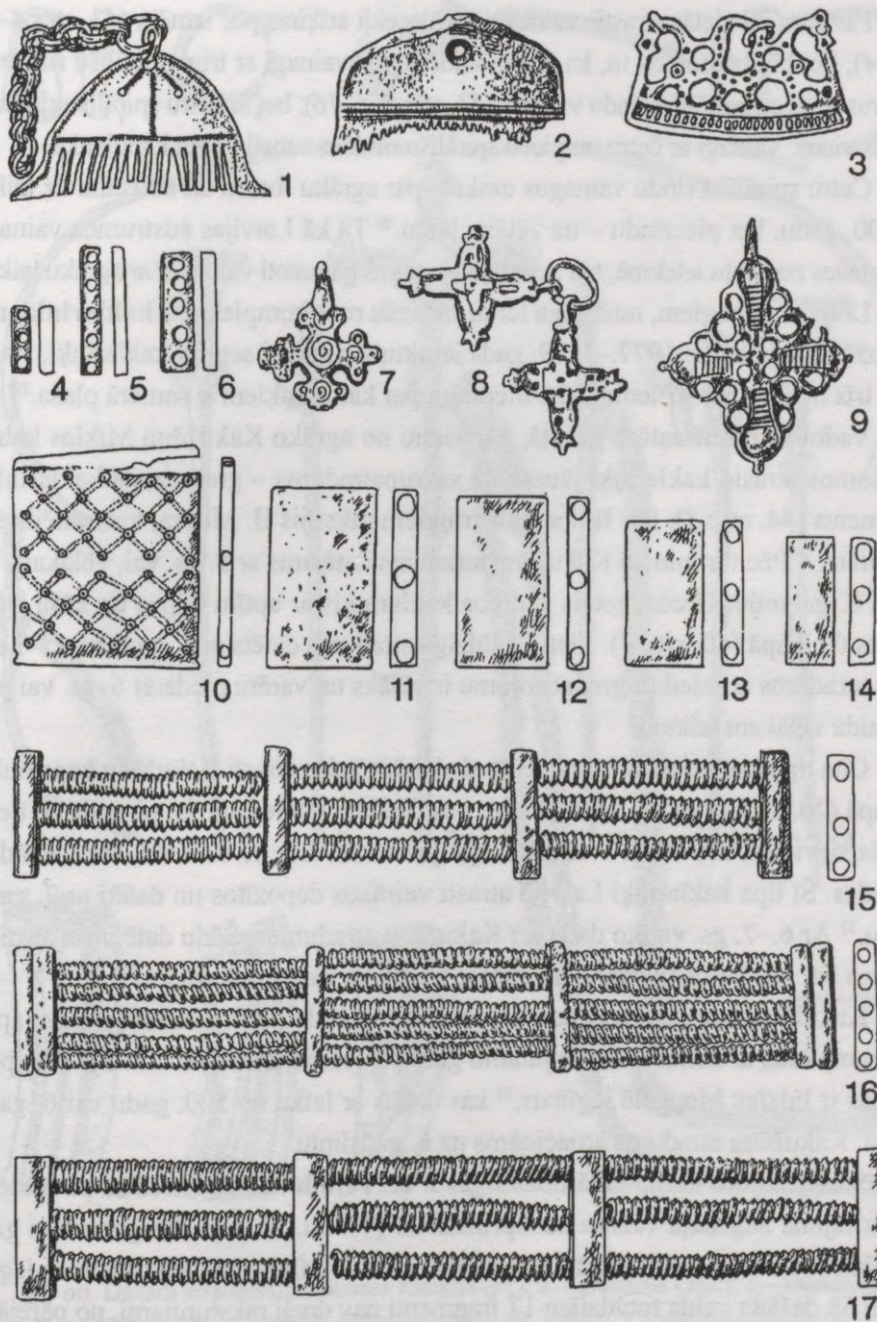
Dažāda rakstura un lieluma akmens krāvumi atklāti Daugavas lībiešu kapulaukos.²³ Visdažādākās akmens konstrukcijas atsegta visu arheoloģisko periodu kapulaukos,²⁴ bet arheologi vēl nav raduši atbildes uz jautājumiem, kāpēc cilvēki veidojuši akmens krāvumus, kāda nozīme bijusi dažāda veida konstrukcijām.

Jāsecina, ka Mīklas kalnā vērojamas bērū tradīcijas atbilst citur Latvijā piekoptajām. Tas sakāms ne vien par kapu izveidi un mirušo guldīšanu kapā, bet arī par apbedītajiem līdzī do.

Tāpat kā citur Latvijā vidējā un vēlā dzelzs laikmeta kapos, vīriešiem līdzdoto priekšmetu klāstā raksturīgi ir ieroči – uznavas šķēpu gali, vienasmens zobeni ar roktura gala aptverēm un riņķiem –, kā arī darbarīki – uznavas cirvji, naži, īleni, sirpjī. Vīriešu kapos maz ir rotu, tikai pa vienai saktai, rotadatai, aprocei. Šajā ziņā īpaši izcils ir 54. kops – vīrieša apbedījums, kurā atrada sudraba kaklariņķi ar skal-dņotiem galiem (37. att.: 6). Cik šā darba autoram zināms, tas pagaidām ir vienīgais tāda veida atradums Latvijā. Savam laikam ļoti dārgas rotas devums kapā ir nozīmīga liecība par apbedītā indivīda materiālo labklājību un droši vien arī viņa īpašu sociālo stāvokli. Interesanti – kaklariņķis vīrietim!

Sieviešu kapu piedevās bija darbarīki – naži, īleni, nav droši nosakāms, varbūt arī sirpjī –, bet galvenokārt tās bija rotas. Apbedītajām uz galvas bronzas spirālīšu vainagi ar plākšņveida starplocekļiem (43. att.: 4–6, 10–14) un trīs vai piecu spirālīšu rindām. Uz rokas aproces, krūšu rajonā rotadatas, ko saista va-žiņas, arī saktas.

Sieviešu rotu komplektā izcila nozīme ir galvasrotai **vainagam**. Sapos-tītajos Mīklas kalna kapos pilnīgi visas vainaga detaļas atrada tikai četros kapos, četros kapos ieguva atsevišķus vainaga starplocekļus, turpretī savrupatradumos ir 29 vainaga starplocekļi. Pēc šiem atradumiem secināms, ka Kakužēnu kapulauka pastāvēšanas laikā lietoti tikai spirālvainagi. Tie gatavoti ar trīs vai piecām spirālīšu rindām, ko noteiktā secībā notur dažāda lieluma starplocekļi (43. att.: 4–6, 10–14, 15–17). No pārējiem vainagiem radikāli atšķiras 67. mei-tenes kapā atrastais (40. att.). Tajā izmantotās spirālītes ir ap 3 mm diametrā, bet garums tām viena vainaga posmā ir 72 mm, otrā – tikai 55 milimetri. Vaina-gu veido četras spirālīšu rindas. Miniaturī arī starplocekļi, kas ir tikai ap 1 mm biezi, 3 mm plati un 15 mm gari. Šim vainagam veidojumā vislīdzīgākais atrasts Meņgelē,²⁵ tāpat tuvi līdzīgs arī Pļavniekkalnā uzietais.²⁶ 67. kapā iegūto vainagu pēc turpat iegūtā kaklariņķa var datēt ar 5.–6. gs. miju vai, vēlākais, ar 6. gad-simtu.²⁷



43. att. Rotas: 1 – bronzas ķemme (294); 2 – kaula ķemmes fragments (260); 3 – piekars–dubultzirdziņš (224); 4–6 – vainagu starplocekļu pretskats (43, 36, 42); 7–9 – krustiņi (219, 220, 277); 10–14 – vainagu starplocekļi (273, 259, 234, 258, 169); 15–17 – spirālvainagu paraugi

Pavisam 29 vietās atrastie vainagu starplocekļi atšķiras pēc izmēra (43. att.: 4–6; 10–14), bet būtībā norāda to, ka iecienītākie bijuši vainagi ar trim spirālīšu rindām. Retums ir piecu spirālīšu rindu vainagi (43. att.: 5, 6, 16), bet ar četrū spirālīšu rindām atrasts viens. Vainagi ar četrū un piecu spirālīšu rindām atrasti Kivtu kapulaukā.

Četrū spirālīšu rindu vainagus uzskata par agrāku formu un attiecina uz laiku ap 700. gadu, bet piecū rindu – uz vēlāku laiku.²⁸ Tā kā Latvijas austrumos vainagi ieviesušies zemgaļu ietekmē, tad zemgaļu vainagus pamatoti var datēt ar agrāku laiku.

Līdzīgi vainagiem, nozīmīga loma sieviešu rotu komplektā ir **kaklariņķiem**. Kakužēnu kapulauka 1977.–1979. gada izrakumos atrasti septiņi kaklariņķi, starp tiem trīs ir sudraba. Arheoloģiskā literatūra par kaklariņķiem ir samērā plaša.²⁹

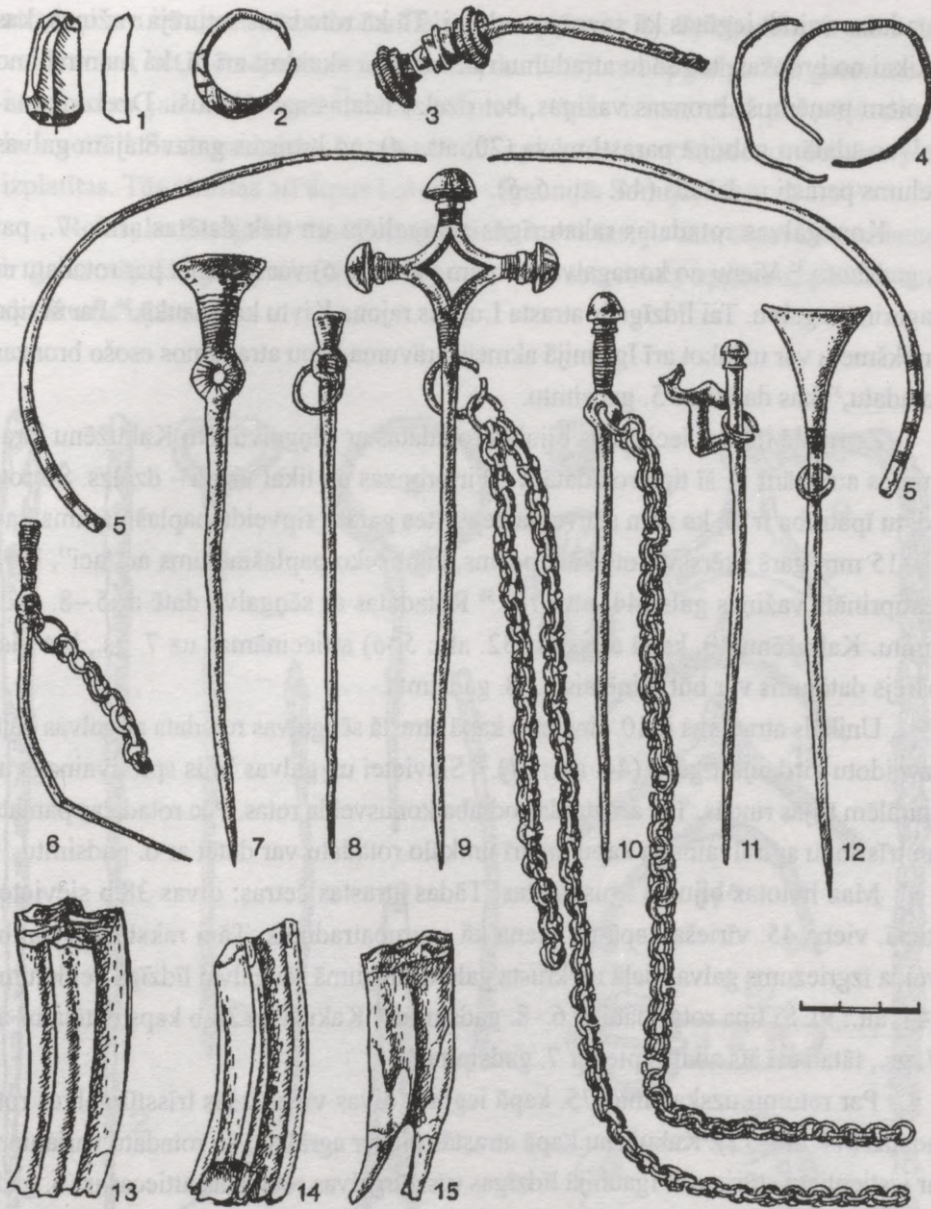
Vadoties no literatūrā paustā, par vienu no agrāko Kakužēnu Mīklas kalna izrakumos atrasto kaklariņķi jāuzskata savrupatradums – gredzenotā kaklariņķa fragments (44. att.: 3). Par šī tipa kaklariņķiem rakstījis H. Moora, tos minējis arī V. Urtāns.³⁰ Pēc tur minētā Kakužēnu atradums datējams ar 5. gs. vai, vēlākais, ar 5. un 6. gs. miju. Gredzenotais sudraba kaklariņķis ar aptītu cilpas un kāša galu atrasts 67. kapā (40. att.: 4). Lietuvā līdzīgs atradums datēts ar 5. gadsimtu.³¹ Latvijas atradums ar izteiktu gredzenojumu ir vēlāks un varētu piederēt 6. gs. vai pat nedaudz vēlākam laikam.

Cita tipa kaklariņķi ar rombveida skaldnēm galos atrasti Kakužēnu kapulauka 6. kapā (20. att.: 3) un 54. kapā (37. att.: 6). Turklāt interesanti, ka pirmais no tiem iegūts sievietes, bet otrs – vīrieša kapa piedevās. Abi tie sudraba, abi vienādas izveides. Šī tipa kaklariņķi Latvijā atrasti vairākos depozītos un datēti ar 7. gadsimtu.³² Ar 6.–7. gs. varētu datēt arī Kakužēnu atradumus. Šādu datējumu apstiprina arī 54. kapā atrastā vāļu galu aprobe un šķēpa gals ar atkarpēm.³³

Kakužēnu kapulauka atradumos ir arī kaklariņķi, kam raksturīgs tievs apļa griezuma loks ar nelielu, tomēr jūtamā galu paresninājumu (44. att.: 5). Tam pēc formas ir līdzīgs Meņģelē iegūtais,³⁴ kas datēts ar laiku ap 500. gadu vai 6. gadsimtu. Kakužēnu atradums attiecināms uz 6. gadsimtu.

Sieviešu rotu komplektā nozīmīgas ir arī **rotadatas**, kas nēsātas pa pāriem krūšu rajona augšdaļā važiņu nostiprināšanai (44. att.: 9, 10). Tās gatavotas galvenokārt no bronzas, bet ir arī dzelzs rotadatas. No Mīklas kalna izrakumos iegūtajām 58 dažāda veida rotadatām 17 fragmenti nav droši raksturojami, no pārējām 23 ir bronzas, bet 18 – dzelzs rotadatas.

Domājams, iecienītākās ir bijušas konagalvas rotadatas (44. att.: 6–8). Tās gatavotas gan no bronzas (atrastas sešas), gan no dzelzs (atrasts 10). Turklāt dzelzs



44. att. Dažādi atradumi: 1 – krama kasīklis (11); 2 – gredzens (282); 3 – kaklariņķa fragments (231, 232); 4 – bērņa aprociņas (461; 59. kaps); 5 – pārlūzis kaklariņķis (497; 75. kaps); 6–8 – konagalvas rotadatas (502, 329, 475); 9 – krustadata (326; 45. kaps); 10 – sēņgalvas rotadata (113); 11 – sēņgalvas rotadata ar zirdziņa figūru galvas daļā (95; 10. kaps); 12 – trīsstūrgalvas rotadata (499; 75. kaps); 13–15 – zirga un vērša zobi

rotadatas vairāk iegūtas kā savrupatradumi. Tā kā rotadatas saturēja važiņas, kas ir tikai no bronzas, tad šādu atradumu raksturu var skaidrot arī tā, ka mantrači no kapiem paņēmuši bronzas važiņas, bet dzelzs adatas nav ņēmuši. Dzelzs konagalvas adatām galviņa parasti maza (20. att.: 4), no bronzas gatavotajām galvas lielums parasti ir dažāds (44. att.: 6–8).

Konagalvas rotadatas raksturīgas zemgaļiem un tiek datētas ar 5.–7., pat 8. gadsimtu.³⁵ Vienu no konagalvas adatām (44. att.: 6) var apzīmēt par rotadatu ar pagarinātu galvu. Tai līdzīga ir atrasta Ludzas rajona Kivtu kapulaukā.³⁶ Par šī tipa priekšmetu var uzlūkot arī Igaunijā akmenskrāvuma kapu atradumos esošo bronzas rotadatu,³⁷ kas datēta ar 5. gadsimtu.

Zemgalē līdzīgi iecienītas bijušas rotadatas ar sēņgalvu. No Kakužēnu izrakumos atrastām 11 šī tipa rotadatām 10 ir bronzas un tikai viena – dzelzs. Šo rotadatu īpatnība ir tā, ka zem sēņveida cepurītes gala ir ripveida paplašinājums, tad 10–15 mm garš šķērsvītrots kāta posms, kam seko paplašinājums ar “aci”, kurā iestiprināts važiņas gals (44. att.: 10).³⁸ Rotadatas ar sēņgalvu datē ar 5.–8. gadsimtu. Kakužēnu 40. kapā atrastās (32. att.: 5, 6) attiecināmas uz 7. gs., bet vispārējs datējums var būt minētais 5.–8. gadsimts.

Unikāls atradums ir 10. sievietes kapā atrastā sēņgalvas rotadata ar galvas daļā izveidotu zirdziņa figūru (44. att.: 11).³⁹ Sieviete uz galvas bijis spirālvainags ar spirālēm trijās rindās. Tur arī atrada sudraba konusveida rotas. Pēc rotadatas pamata un trīsriindu spirālvainaga kapu un arī unikālo rotadatu var datēt ar 6. gadsimtu.

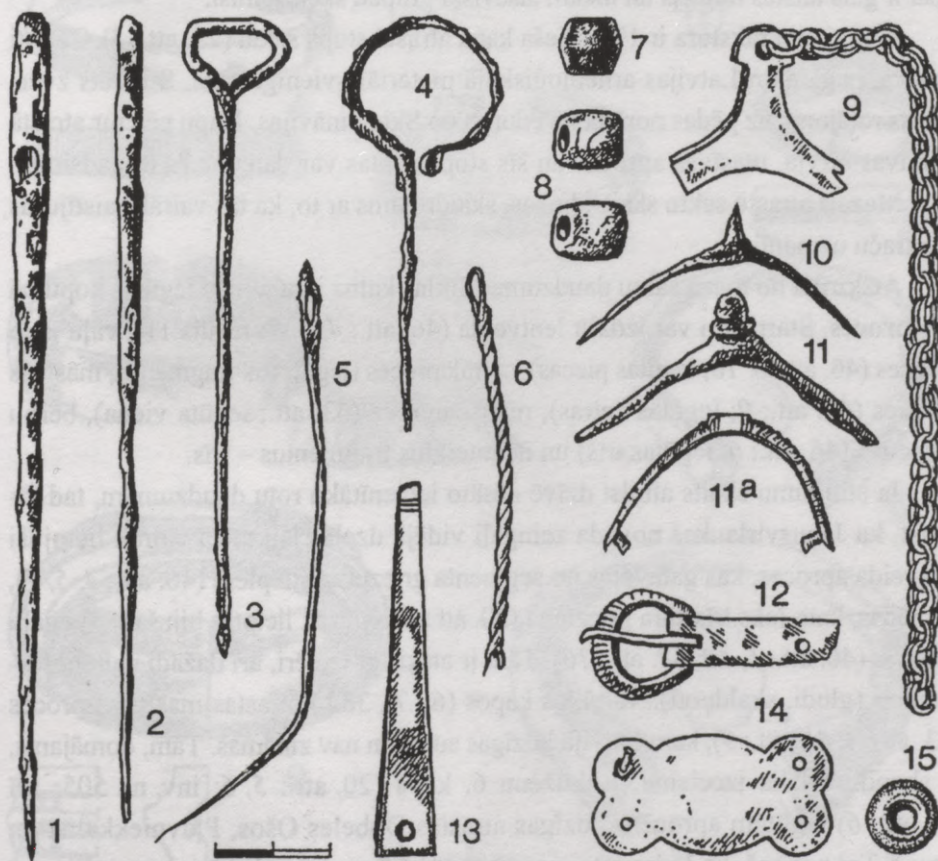
Maz lietotas bijušas krustadatas. Tādas atrastas četras: divas 38.b sievietes kapā, viena 45. vīrieša kapā un viena kā savrupatradums. Tām raksturīgs rombeveida izgriezums galvas daļā un krusta galu noslēgumā sēņgalvai līdzīgs veidojums (44. att.: 9). Šī tipa rotas datē ar 6.–8. gadsimtu.⁴⁰ Kakužēnu 38.b kaps datējams ar 7. gs., tātad arī šīs adatas pieder 7. gadsimtam.

Par retumu uzskatāmas 75. kapā iegūtās divas vienkāršās trīsstūrgalvas rotadatas (44. att.: 12). Kakužēnu kapā atrastās pieder agrākam šo rotadatu variantam ar izstieptiem stūriem.⁴¹ Igaunijā līdzīgas trīsstūrgalvas rotadatas attiecas uz 6. gadsimtu.⁴² Somijā trīsstūrgalvas rotadatas ar galu pogām datē ar 5.–6. gadsimtu.⁴³ Pēc šajā kapā atrastā kaklariņķa (44. att.: 5) un četrriindu spirālīšu vainaga atradums datējams ne agrāk par 6. gadsimtu.

Retiem atradumiem Kakužēnu kapulaukā pieder arī spieķadatas. Tās visas gatavotas no dzelzs. Seši eksemplāri ir droši (45. att.: 3, 4), bet noteikti kādas spieķadatas vēl ir starp tiem 17 tuvāk neraksturojamiem fragmentiem. Starp

atradumiem izceļas viena adata ar lielu galvu (45. att.: 4). Spieķadatas ir vienkārša veida rotas, bet, domājams, ar lielu praktisku lietojumu apgērbā. Tās gatavotas un izmantotas jau kopš agrā dzelzs laikmeta, tāpat izmantotas pat vēlā dzelzs laikmetā.⁴⁴ Sava praktiskā lietojuma dēļ spieķadatas acīmredzot bijušas plaši izplatītas. Tās atrastas arī ārpus Latvijas – Igaunijā, Somijā, Lietuvā u.c.⁴⁵

Rotas, ko nēsāja kā sievietes, tā vīrieši, ir **saktas**, jo tām, tāpat kā rotadatām, ir gan rotājoša, gan praktiska nozīme: ar tām sasprauda apgērbu, paužot savu skaistuma izjūtu.



45. att. Dažādi atradumi: 1, 2 – īleni (507, 33); 3, 4 – spieķadatas (407, 275); 5 – dzelzs adata (88); 6 – stienišu važiņas loceklis (246); 7, 8 – krelles (197, 209; 30. kaps); 9 – trīsstūra piekariņi ar divrindu važiņu (324); 10, 11, 11a – pieši (320; 41. kaps; 199, 200); 12 – sprādzīte (205); 13 – jostas apkalums (203); 14 – apkalums (196); 15 – dzintara krelle

Izrakumu gaitā atrada tikai sešas saktas, turklāt viena ir tikai fragments, ko tuvāk raksturot nevar. Visas tās ir no bronzas, četras stopa saktas, viena pakavsakta (23. att.: 3; 37. att.: 5; 46. att.: 1–3). No tām jaunāka laika, pat 13.–15. gs., var būt pakavsakta ar naglu galvu galiem un ar tordējuma imitāciju lokam (46. att.: 1).⁴⁶ Visā Mīklas kalna atradumu vēsturē tā ir izņēmums, un nav drošs, ka atradums saistās ar šī kapulauka kapiem. Divas pakavsaktas pieder vidējam dzelzs laikmetam raksturīgajām. Saktu, kam loku un pēdu klāj šķērsrievas un spirāles galus rotā profilētas pogas, var datēt ar 6. gadsimtu.⁴⁷ Tai ļoti līdzīga atrasta Saldus rajona Rusišu depoziā, ko datē ar laiku ap 500. gadu.⁴⁸ Uz 6. gs. attiecināma arī stopa sakta (46. att.: 3), kam tāpat ir garš adatas turētājs un lokam atsevišķi grupēti šķērsvalnīši.⁴⁹

Pilnīgi cita rakstura ir 17. vīrieša kapā atrastā stopa sakta (23. att.: 3). Tā ļoti masīva, pagaidām Latvijas arheoloģiskajā materiālā vienīgā tāda. Stilizēts zvērgalvas rotājums uz pēdas norāda ievēdumu no Skandināvijas. Kapu pēc tur atrastā uzmavas cirvja, masīvās aproces un šīs stopa saktas var datēt ar 7.–8. gadsimtu.

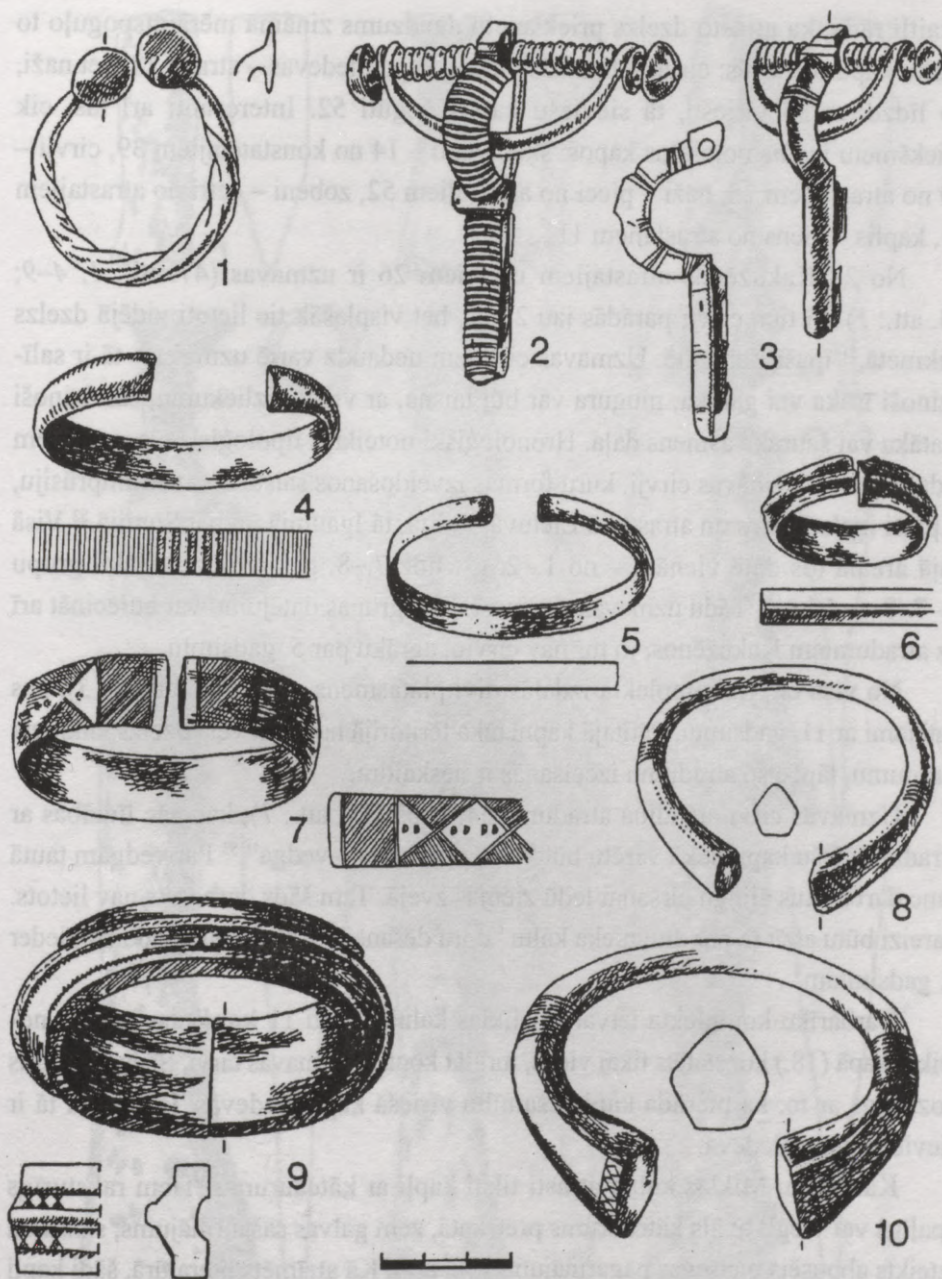
Mazais atrasto saktu skaits, liekas, skaidrojams ar to, ka tās vairāk saistījušas mantraču uzmanību.

Atšķirībā no mazā saktu daudzuma Mīklas kalna izrakumos iegūtas kopumā 32 **aproces**. Starp tām var izdalīt lentveida (46. att.: 4, 5, 7; iegūts 11), vāļu galu aproces (46. att.: 8, 10; iegūtas piecas), spirālaproces (iegūti trīs fragmenti), masīvās aproces (46. att.: 9; iegūtas četras), manšetaproce (53. att.; iegūta viena), bērnu apcocītes (46. att.: 6; iegūtas trīs) un nenoteiktus fragmentus – trīs.

Ja atradumu skaits atbilst dzīvē nēsāto iecienītāko rotu daudzumam, tad jāatzīst, ka Jaunsvirlaukas novada zemgaļi vidējā dzelzs laikmetā vairāk lietojuši lentveida aproces, kas gatavotas no segmenta griezuma stieplēm (46. att.: 4, 5, 7), reti tādas, kam loks trīsstūra griezuma (20. att.: 6). Mazāk lietotās bijušas vāļu galu aproces (46. att.: 8, 10; 37. att.: 10). Tām ir atšķirīgi izmēri, arī dažādi galu noformējumi (gludi, skaldņoti). Vairākos kapos (6., 7., 38.b) atrastas masīvās aproces (23. att.: 4; 46. att.: 9), kam Latvijā līdzīgas autoram nav zināmas. Tām, domājams, ir skandināviska izcelsme. Kakužēnu 6. kapā (20. att.: 5, 6; inv. nr. 505; arī 46. att.: 6) iegūtām apcocēm līdzīgas atrastas Dobeles Ošos, Pļavniekkalnā un citur.⁵⁰ Tas nozīmē, ka šādas rotas varam apzīmēt par zemgaliskām.

Diemžēl daži spirālaproču fragmenti nedod iespēju šī tipa rotu analīzei.

Nozīmīgs ir atrasto dzelzs priekšmetu daudzums un to veidi. Var domāt, ka mantrači, meklēdami “zeltu”, dzelzs priekšmetus vai nu nav ņēmuši, vai arī darījuši to mazāk. Turklāt dzelzs priekšmetu daudzums piedevās skaitliski arvien ir mazāks.



46. att. Dažādi atradumi: 1 – pakavsakta naglu galvu galiem (409); 2, 3 – stopa saktas (183; 25. kaps; 439); 4, 5, 7 – lentveida aproces (21, 437); 6 – aproce ar izceltu vidusšķautni; 8, 10 – vāju galu aproces (167, 336); 9 – masīva aproce ar izceltu vidusšķautni un iekšpusē veidotu gropi (197)

Skaitļi rāda, ka atrasto dzelzs priekšmetu daudzums zināmā mērā atspoguļo to skaitu kapu piedevās: cirvji – tipiskās vīriešu kapu piedevas – atrasti 28, bet naži, ko līdzdeva kā vīriešu, tā sieviešu kapos, iegūti 52. Interesanti arī tas, cik priekšmetu iegūts noteiktos kapos: šķēpu gali – 14 no konstatētajiem 39, cirvji – 10 no atrastajiem 28, naži – pieci no atrastajiem 52, zobeni – četri no atrastajiem 11, kaplis – viens no atrastajiem 11.

No 28 Kakužēnos atrastajiem **cirvj**iem 26 ir uzmavas (47. att.: 1, 4–9; 23. att.: 1). Šī tipa cirvji parādās jau 2. gs., bet visplašāk tie lietoti vidējā dzelzs laikmetā,⁵¹ īpaši Zemgalē. Uzmavas cirvjiem nedaudz variē uzmava – tā ir salīdzinoši īsāka vai garāka, mugura var būt taisna, ar vieglu izliekumu, salīdzinoši platāka vai šaurāka asmens daļa. Hronoloģiski noteiktas tipoloģiskas grupas tiem izdalīt nevar. Uzmavas cirvji, kuru formas izveidošanos saista ar Austrumprūsiju, ir plaši izplatījušies un atrasti kā Lietuvā, Polijā, tā Igaunijā un pat Somijā.⁵² Visā šajā areālā tos datē vienādi – no 1.–2. gs. līdz 7.–8. gs., izdalot vēlāku grupu 4.–7./8. gadsimtā. Tādu uzmavas cirvju vēlākās grupas datējumu var attiecināt arī uz atradumiem Kakužēnos, jo tur nav cirvju, agrāku par 5. gadsimtu.

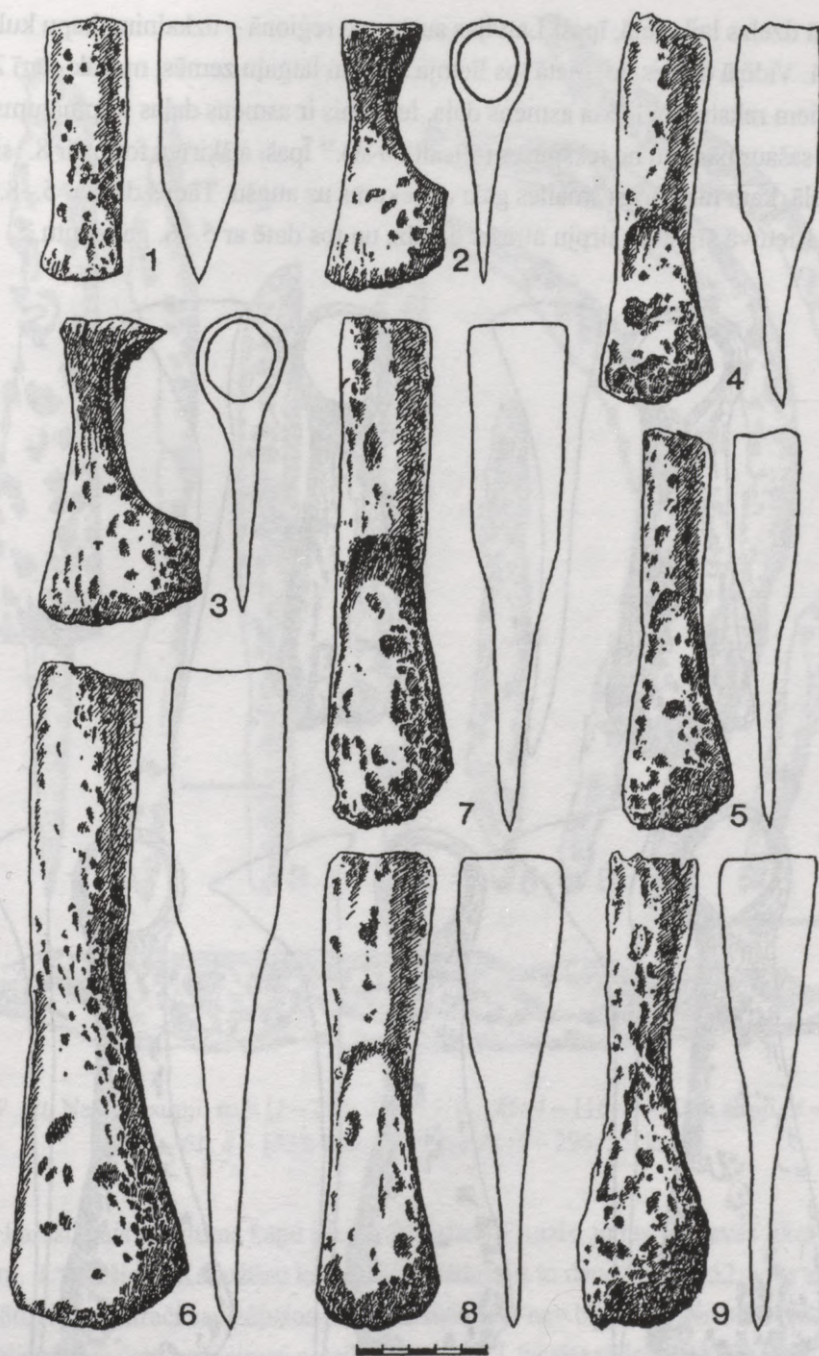
No visa cirvju komplekta izdalās divi platasmens cirvji (47. att.: 2, 3), kas datējami ar 11. gadsimtu. Pēņtājā kapulauka teritorijā nav citu vēlā dzelzs laikmeta atradumu, tāpēc šo atradumu izcelšanās ir neskaidra.

Uzmavas cirvi atgādina atradums 54. kapā (37. att.: 1), kas pēc līdzības ar atradumu Ošu kapulaukā varētu būt “uzmavas kalts – vedga”.⁵³ Par vedgām tautā sauc darbarīkus āliņģu ciršanai ledū ziemas zvejā. Tam šāds darbarīks nav lietots. Pareizi būtu atzīt to par dravnieka kaltu “doru dēšanai”. Kakužēnu atradums pieder 6. gadsimtam.

Darbarīku komplekta ietvaros Mīklas kalnā atrasti 11 **kapļi**, no kuriem noteiktā kapā (18.) konstatēts tikai viens, turklāt kopā ar uzmavas cirvi. Šāds atradums nozīmīgs ar to, ka pierāda kapļa esamību vīrieša kapa piedevās, jo parasti tā ir sieviešu kapa piedeva.

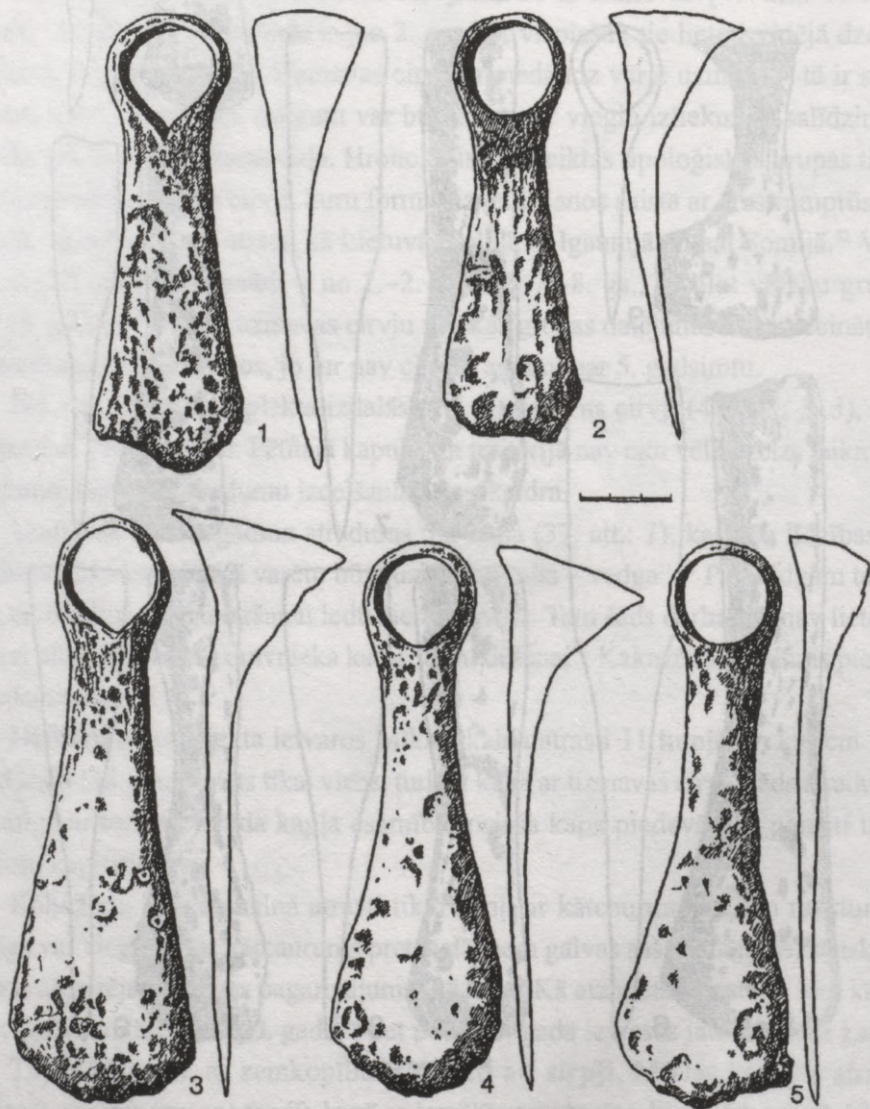
Kakužēnu Mīklas kalnā atrasti tikai kapļi ar kātcaurumu. Tiem raksturīgs apaļīgs vai viegli ovāls kātcaurums pretskatā, zem galvas sašaurinājums, sānskatā izteikts abpusējs pietsegas pagarinājums (48. att.). Kā atzīmēts literatūrā, šādi kapļi lietoti galvenokārt pēc 400. gada,⁵⁴ bet pēc 500. gada ieviesās jau uzmavas kapļi.

Tāpat kā kapļi, ar zemkopību ir saistīti arī **sirpji**. Mīklas kalnā ir atrasti 22 sirpji, no tiem kapos trīs: 40. kapā ar bagātām piedevām, kā arī 61. un 62. kapā. Labības novākšanai un, domājams, arī zaru barības sagatavošanai sirpji izmantoti



47. att. Cirvji: uzmavas (1 - 66; 4 - 173; 5 - 100; 6 - 241; 7 - 176 (20. kaps);
8 - 48; 9 - 289); ar kātcaurumu, platasmens (2 - 127; 3 - 187)

jau agrā dzelzs laikmetā, īpaši Latvijas austrumu reģionā – uzkalniņu kapu kultūras reģionā. Vidējā dzelzs laikmetā tos lietoja sēļu un latgaļu zemēs, mazāk – arī Zemgalē. Tiem raksturīga liekta asmens daļa, iedzītis ir asmens daļas turpinājums, parasti ar sašaurinājumu no iekšpuses (49. att.: 6–8).⁵⁵ Īpaši atšķirīga forma ir 8. sirpim 49. attēlā, kam raksturīgs smailes gala uzliekums uz augšu. Tādus datē ar 5.–8. gadsimtu. Lietuvā šī veida sirpju atrasts daudz, un tos datē ar 5.–6. gadsimtu.⁵⁶



48. att. Kapļi: 1 – 63; 2 – 283; 3 – 68; 4 – 366; 5 – 435



49. att. Naži un sirpji: naži (1 – 271; 2 – 415; 3 – 45; 4 – 116; 5 – 403); sirpji (6 – 32; 7 – 61; 8 – 133); zobena fragments (9 – 296; 35. kaps)

Parastākais atradums kapu piedevās ir dzelzs nazis, jo tas piedevās likts kā sievietēm, tā vīriešiem. Kakužēnu kapulauka atradumos to daudzumu – 52 – var skaidrot tādējādi, ka mantrači sarūsējušos priekšmetus ņemt nav bijuši ieinteresēti. No visiem iegūtajiem tikai četri naži atrasti noteiktos kapos: 17. bagāta vīrieša, 25. vīrieša, 35. sievietes kapā, 59. nenosakāmā kapā, bet nažu hronoloģijas noteikšanai tam nav nozīmes. Pēc formām Kakužēnu naži iederas vidējā dzelzs laikmeta atradumu klāstā.⁵⁷

Darbarīku grupai pieder kapulaukā atrastie dzelzs **īleni**. To atrasts 16 noteiktos kapos – 35., 38.b, 40., 61. Īleni atrasti jau agrā dzelzs laikmeta kapos,⁵⁸ bet Kakužēnu īleni ir lietoti vidējā dzelzs laikmetā.

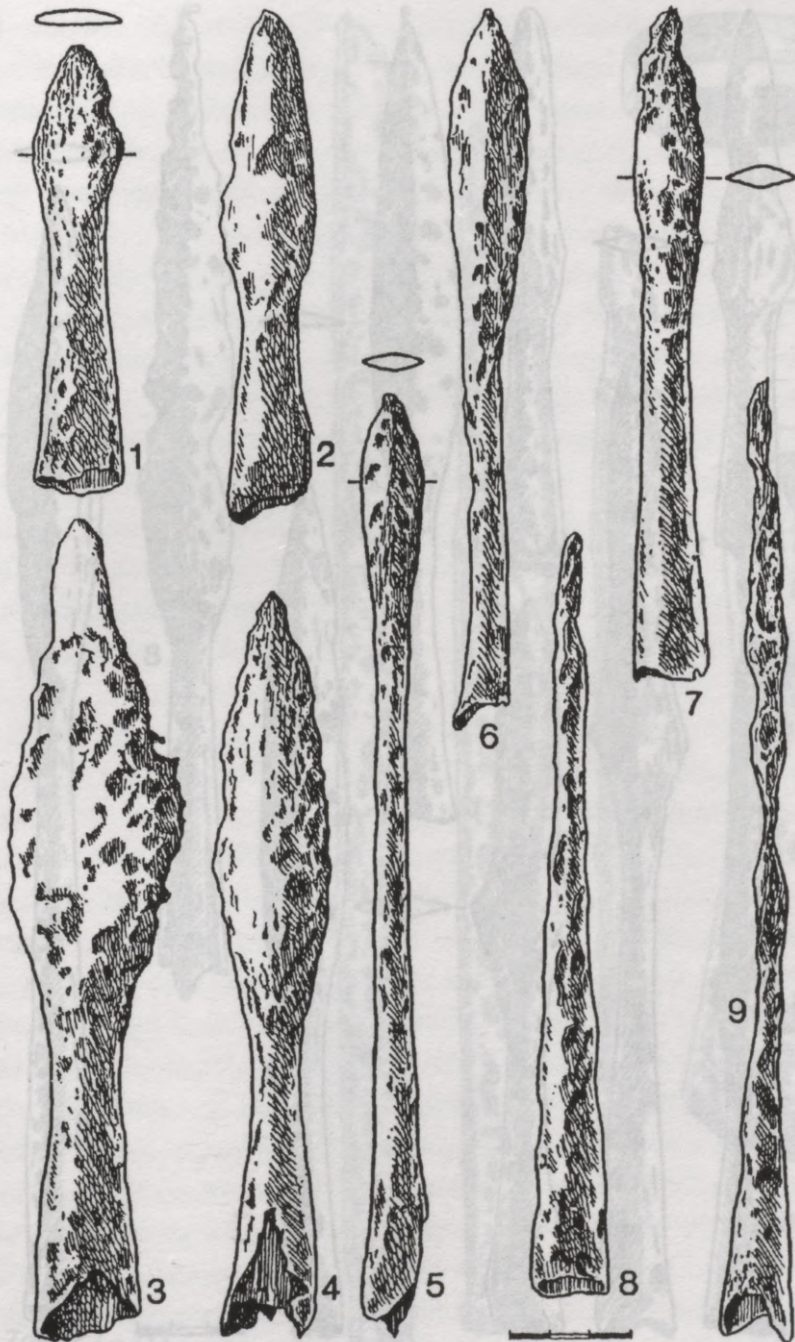
Ievērojama daļa atradumu ir **ieroči**: 39 šķēpu gali, deviņi dunči, četri zobeni un pat viens bultas gals. No šķēpu galiem viens ir iedzītņa šķēpa gals ar atkarpēm, pārējie – uzmavas.

Iedzītņa šķēpa gals atrasts 54. kapa piedevās. Tas ir vīrieša apbedījums ar ļoti bagātām piedevām (37. att.), kurā atrasts vēl otrs – uzmavas šķēpa gals. Var domāt, ka uzmavas šķēpa gals bijis no metamā šķēpa, bet iedzītņa šķēpa gals ar atkarpēm – no kaujas šķēpa. Pēc kapā atrastā vainaga, stopa saktas, vāju galu aproces un šķēpa galiem visas kapa piedevas kopumā ļauj to datēt ar 7. gs. vai 7. un 8. gs. miju. 54. kapā atrastais iedzītņa šķēpa gals ar atkarpēm (37. att.: 3) pieder M. Atgāža izdalītam šķēpa galu A₁ tipam, kas datēts ar 6.–9. gadsimtu.

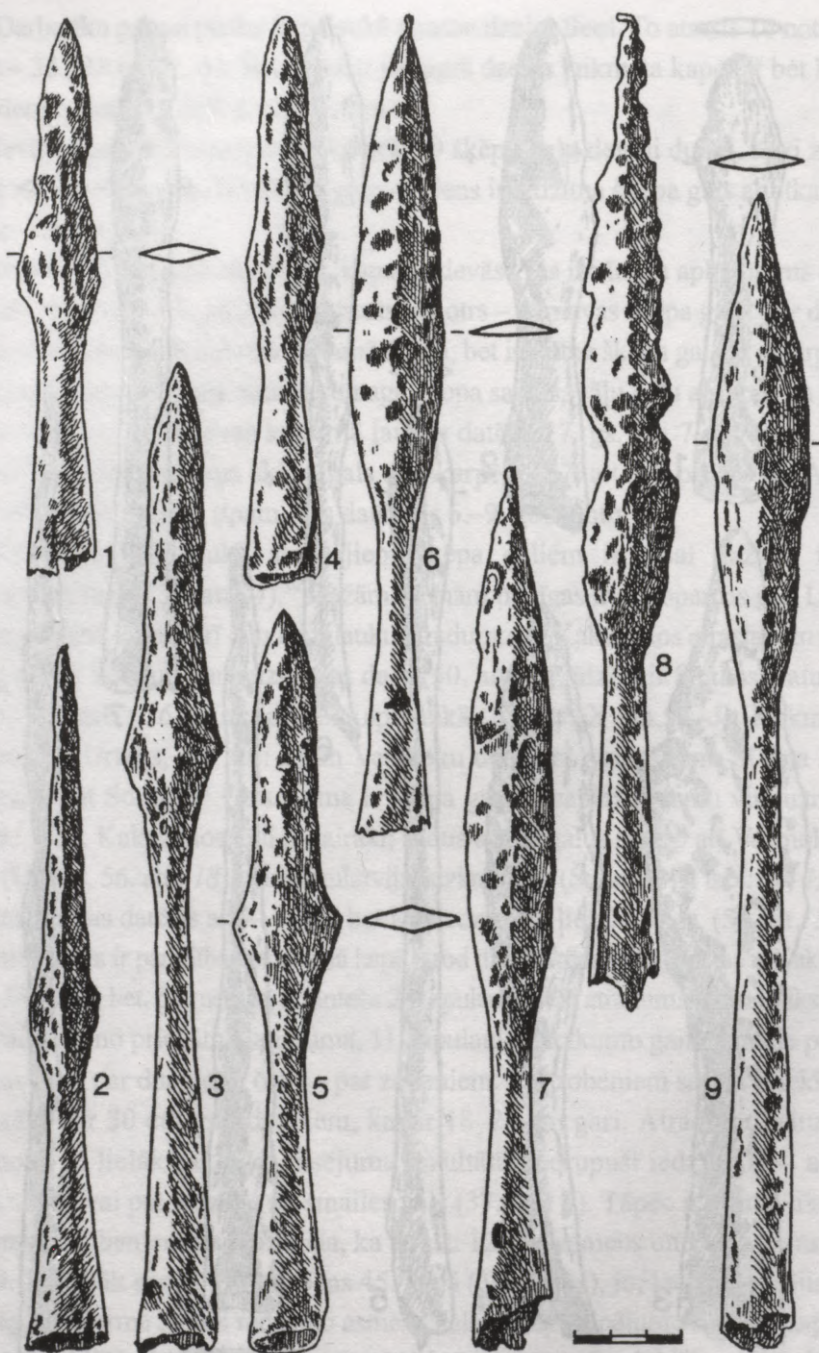
Kakužēnu kapulaukā atrastajiem šķēpa galiem ir visai dažāda forma (50., 51. att.; sk. arī 37. att.: 4).⁵⁹ Dažām formām līdzīgas ir sastopamas gan Latvijā atrastos depoziēs, gan arī citu kapulauku atradumos.⁶⁰ Kakužēnos atrastajiem šķēpa galiem ar īsu lapu un garu uzmavas daļu (50. att.: 5) līdzīgi ir Saukas Ratulēnos (Šnore, VIII tab.: 16), Kalniešu 2. kapulaukā (Urtāns, X tab.: 1–3), Kokmuižas 1. depoziētā (Urtāns, 45. att.: 2) un Vecmoku depoziētā atrastajiem. Šī tipa šķēpa gali atrasti pat Somijā.⁶¹ Otra forma ir šķēpa gali ar paplašinājumu virs uzmavas (51. att.: 3, 5). Kakužēnos tādi ir vairāki; šādus šķēpa galus sastop arī Vecmoku depoziētā (Urtāns, 56. att.: 18), Austrumlatvijas uzkalniņos (Šnore, VIII tab.: 10, 11) u.c. Daudzas formas datētas ar 5.–6. gs., bet iesniedzas pat līdz 7.–9. gs. (50. att.: 5).

Interesanta ir parādība, kad vienā kapā atrod divus šķēpa galus, kā tas ir Kakužēnu 33. un 54. kapā, bet, piemēram, Kalniešu 2. kapulaukā tādi atradumi ir visai raksturīgi.

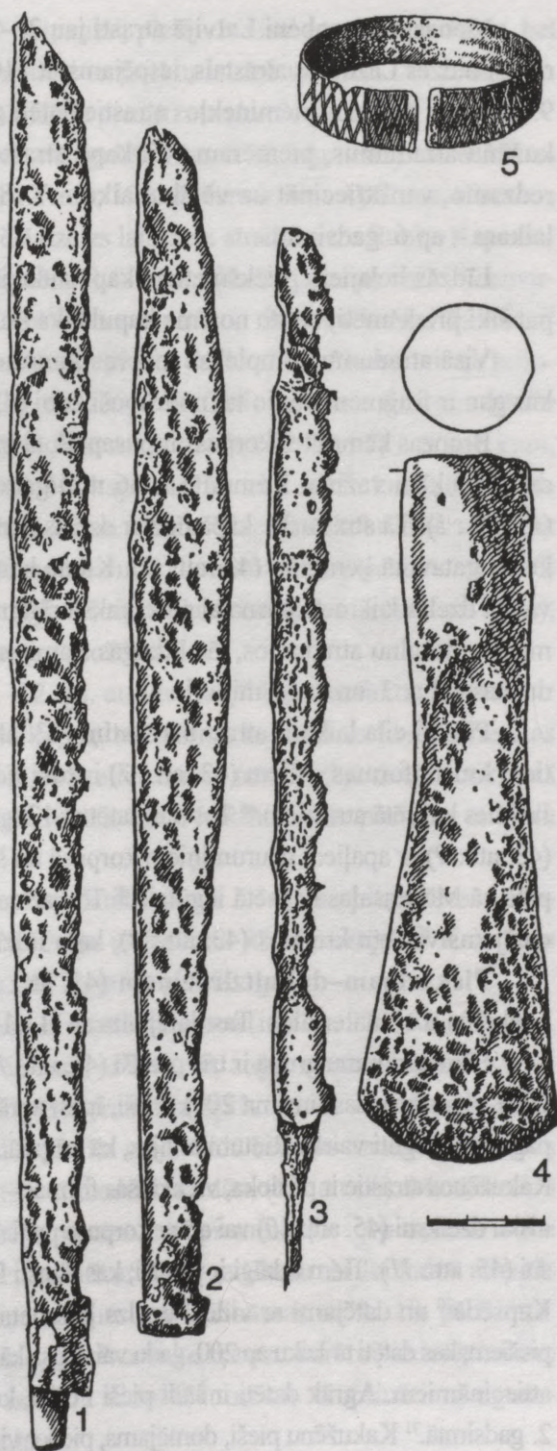
Vadoties no priekšmetu garuma, 11 kapulauka izrakumu gaitā atrastie priekšmeti nosaukti par dunčiem, četri – par zobeniem. Par zobeniem saukti priekšmeti, kas garāki par 30 cm, par dunčiem, kas ir 18–28 cm gari. Atradumu garums ir maldinošs, jo lielākajai daļai rūsējuma rezultātā nodrupuši iedzītņi (34. att.: 1; 52. att.: 1, 2) vai pat iedzītņi un smailes gals (37. att.: 2). Tāpēc ir jārunā tikai par vienasmens zobeniem un jāuzskata, ka atrasti 12 vienasmens un viens divasmeņu zobens. Vislabāk saglabājies zobens 45. kapā (34. att.: 1), jo, kaut arī rūsējis, tam saglabājusies forma ar labi redzamo asmens lielāko paplašinājumu smailes daļā. Tas 373 mm garš, līdz 28 mm plats, ar 6 mm biezu muguru. Saglabājies arī spala grezdens. Samērā labi saglabājušies zobeni ar inventāra numuru 213, 347 un 354, pēdējam gan izdrupusi asmens daļa, bet ir iedzītņa fragments.



50. att. Uzmavas šķēpu gali: 1 – 132; 2 – 114 (14. kaps); 3 – 279; 4 – 244;
5 – 456; 6 – 286; 7 – 210; 8 – 280; 9 – 197



51. att. Uznavas šķēpu gali: 1 – 117; 2 – 175 (20. kaps); 3 – 212 (33. kaps);
4 – 130; 5 – 240 (34. kaps); 6 – 287; 7 – 506; 8 – 267; 9 – 211 (33. kaps)



52. att. Zobeni: 1 – 213;
 2 – 347; 3 – 351; 12. kapa
 piederavas: 4 – uznavas cirvis
 (123); 5 – aproce (122)

Vienasmens zobeni Latvijā atrasti jau 2.–4. gs. pieminekļos, turklāt, piemēram, Laidzes Lazdiņos atrastais, iespējams, ir 310 mm garš.⁶² Plašāk tie ieviesās 5.–9. gs.,⁶³ bet dažādos pieminekļos atrastie datēti galvenokārt ar 5.–6. gadsimtu. Kakužēnu atradumus, piemēram, 45. kapā atrasto (34. att.: 1), tāpat 37. attēlā (2) redzamo, var attiecināt uz vēlāku laiku – 7.–8. gs., citi atrastie pieder agrākam laikam – ap 6. gadsimtu.

Līdzās lielajiem priekšmetiem kapulauka izrakumu gaitā iegūti maza izmēra, pat sīki priekšmeti, bet to nozīme kapulauka kultūras izpratnē nav mazāka.

Visā atradumu kompleksā ir divas ķemmes – viena bronzas un viena kaula, kas gan ir fragmentāra, jo tai nodrupuši zobi (43. att.: 2).

Bronzas ķemmītes korpuss ir pusapaļš, tā muguras augšas caurumā ir iesaistīta dubultriņķīšu važiņa. Ķemmīte ir 66 mm gara, lielākais platums vidū – 35 mm (43. att.: 1). Tā atrasta 35. kapā līdz ar dzelzs īlenu un važiņām. Formā tai līdzīga no kaula gatavotā ķemmīte (43. att.: 2). Kaula ķemmīšu atrasts maz, tās uzskata par vidējā dzelzs laikmeta pirmajai pusei raksturīgām.⁶⁴ Tādas zināmas Ķentes un Daugmales pilskalnu atradumos, tās līdzīgas Somijas agro periodu ķemmēm, bet Polijā datētas pat ar 3. un 4. gs. miju.⁶⁵

Pilnīgi cita laika ir atrastie **krustiņi** (43. att.: 7–9). Tā mazais krustiņš ar platiem krustiņformas galiem (43. att.: 7) ir tuvi līdzīgs Bukmuižas Niperu kapos, arī Iksķiles kapsētā atrastiem.⁶⁶ Tos var datēt ar 12. gadsimtu. Savukārt lielākais krustiņš (43. att.: 9) ar apaļiem caurumiņiem korpusā un šķērssvītām rotātiem sāniem ir tāds pats kā Mārtiņsalas kapsētā iegūtais.⁶⁷ To var datēt ar 13. gadsimtu. Ar 12.–13. gs. datējams var būt krustiņš (43. att.: 8), kam līdzīgi ir Mārtiņsalas u.c. atradumos.⁶⁸

Piekariņam–dubultzirdziņam (43. att.: 3) līdzīgs ir atradums Daugmales pilskalna u.c. materiālos. Tas datējams ar 11.–12. gadsimtu.⁶⁹

Sīko atradumu grupā ir trīs **piesīši** (45. att.: 10, 11, 11a), divi dzelzs (inv. nr. 320, 199), viens bronzas (inv. nr. 200). Pieši, īpaši agrākā laika, ir samērā rets atradums un pagaidām iegūti vairāk Rietumlatvijas, kā arī pēdējais Daugavas lejteces pieminekļos. Kakužēnos atrastie ir pusloka, vienkāršas formas – viengabala, ar korpusā izveidotu konisku dzelksni (45. att.: 10) vai arī ar korpusa paplašinājumā iestiprinātu profilētu dzelksni (45. att.: 11). Tiem līdzīgi ir piesīši, kas atrasti Rūsišu depoziņā, Ķentes pilskalnā un Kapsēdē⁷⁰ un datējami ar vidējā dzelzs laikmeta vidusposmu. H. Moora norāda uz piešiem, kas datēti ar laiku ap 200. gadu vai 2. gs., kā arī uz 3. gs. vai uz laiku ap 300. gadu attiecināmiem. Agrāk datēti ir šādi pieši Polijā, kur tuvi līdzīgi atradumi atzīmēti pat 2. gadsimtā.⁷¹ Kakužēnu pieši, domājams, pieder vidējā dzelzs laikmeta pirmajai pusei.⁷²

Rietumbaltu kapos zirglietas – iemaukti, pieši – ir visai parastas piedevas, bet 7.–8. gs. kuršu kapos parādās miniatūri iemauktu laužņi un pieši. Ar šo kultūr- vēsturisko parādību jāsaista arī Kakužēnu piesišu atradumi.

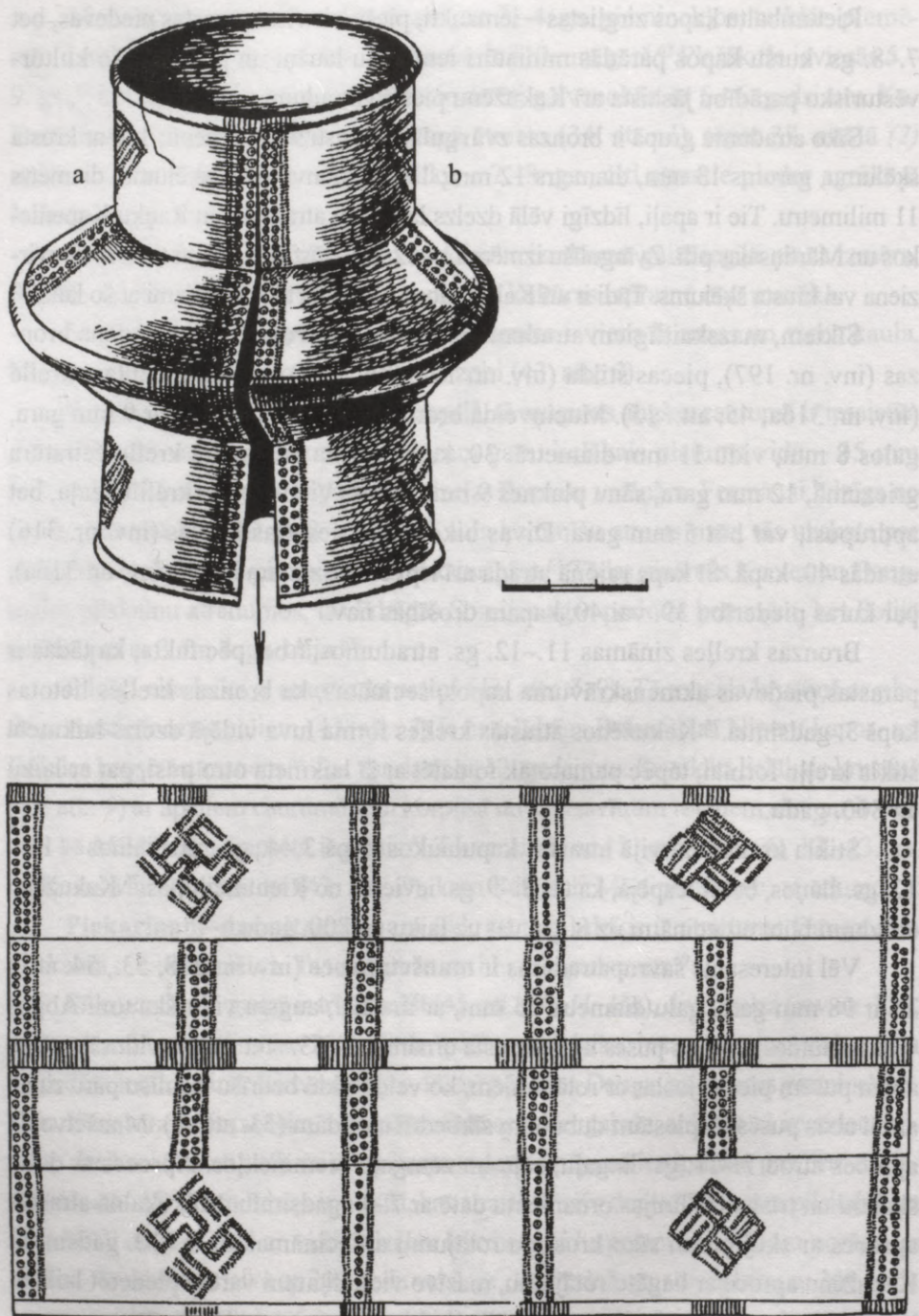
Sīko atradumu grupā ir bronzas **zvārgulīši**. Atrasti 98 fragmenti; 110 ar krusta šķēlumu, garums 13 mm, diametrs 12 mm; 194 ar vienvirziena šķēlumu, diametrs 11 milimetru. Tie ir apaļi, līdzīgi vēlā dzelzs laikmeta atradumiem Raņķu Kapeniekos un Mārtiņsalas pilī. Zvārgulīšu izmērs 11.–12. gs. kļūst mazāks un tiem ir vienvirziena vai krusta šķēlums. Tādi ir arī Kakužēnos atrastie un tātad datējami ar šo laiku.⁷³

Sīkiem, mazskaitlīgiem atradumiem pieder arī **krelles**. Atrasta viena bronzas (inv. nr. 197), piecas stikla (inv. nr. 198, 209, 316) un viena dzintara krelle (inv. nr. 316a; 45. att.: 15). Muciņveida bronzas krelle (45. att.: 7) ir 9 mm gara, galos 8 mm, vidū 11 mm diametrā. 30. kapā atrasta zila stikla krelle četrstūra griezumā, 12 mm gara, sānu plaknes 9 mm platas. Viena stikla krellīte zaļa, bet apdrupusi, var būt 5 mm gara. Divas bikoniskas, iesārtas krelles (inv. nr. 316) atradās 40. kapā. Šī kapa rajonā atrada arī ripveida dzintara krelli (inv. nr. 316a), par kuras piederību 39. vai 40. kapam drošības nav.

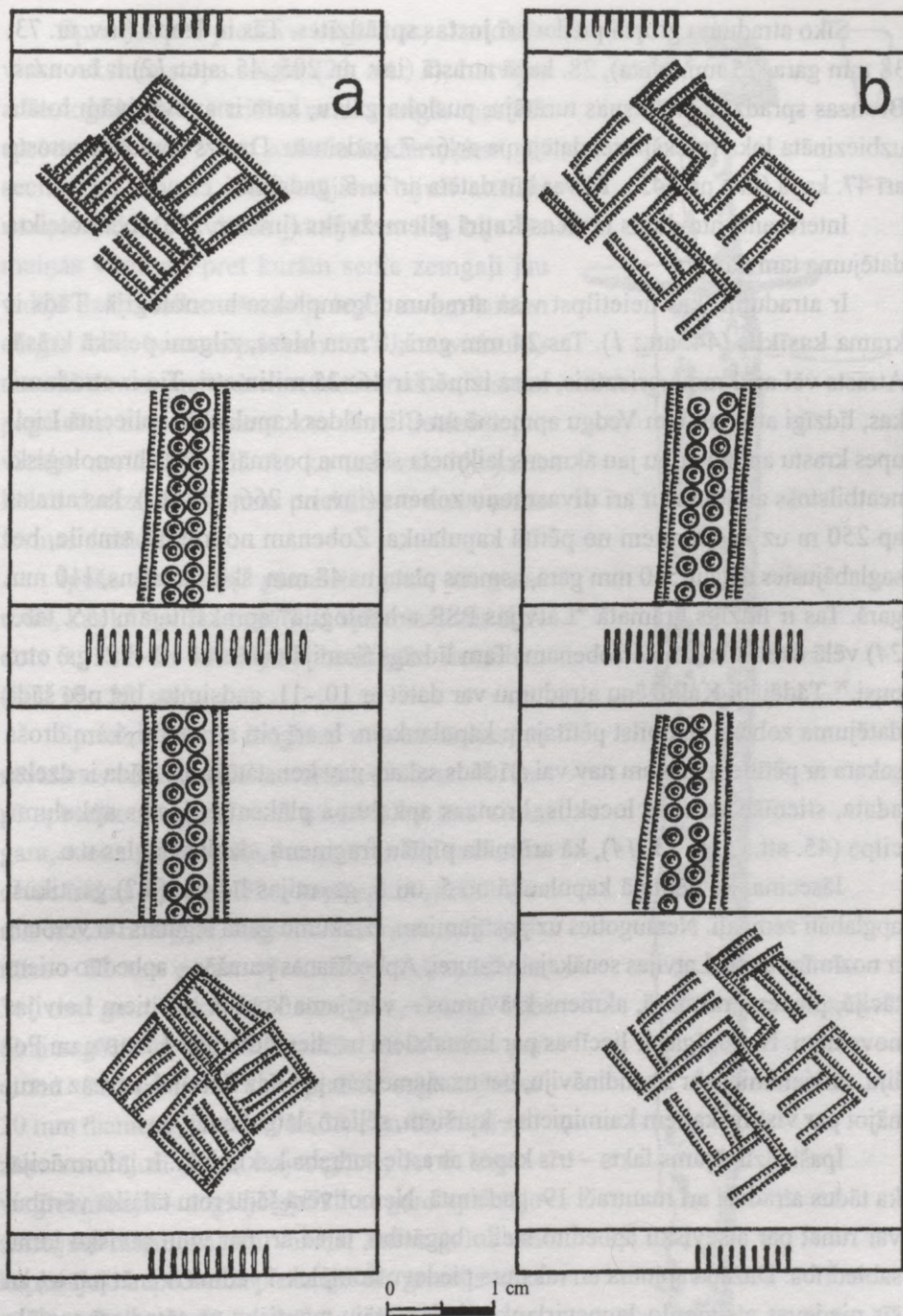
Bronzas krelles zināmas 11.–12. gs. atradumos,⁷⁴ bet pēc fakta, ka tādas ir parastas piedevas akmenskrāvuma kapos, secināms, ka bronzas krelles lietotas kopš 3. gadsimta.⁷⁵ Kakužēnos atrastās krelles forma tuva vidējā dzelzs laikmeta stikla krellju formai, tāpēc pamatotāk to datēt ar šī laikmeta otro pusi, pat ar laiku ap 800. gadu.

Stikla krelles Latvijā atrastas kapulaukos kopš 3.–4. gs., pilskalnos – 11.–12. gs. slāņos, bet ir iespēja, ka tās 8.–9. gs. ieviesās no Rietumeiropas.⁷⁶ Kakužēnu atradumi būtu attiecināmi uz 8. gs. vai uz laiku ap 800. gadu.

Vēl interesants savrupatradums ir **manšetaproce** (inv. nr. 278; 53., 54. att.). Tā ir 98 mm gara, galu diametrs 65 mm, ar masīvu, augstu vidusšķautni. Abpus vidusšķautnes pretējās pusēs ugunskrusta ornaments (53. att.: a). Uz vidusšķautnes abām pusēm piecas joslas ar rotājumiem, ko veido vidū bedrīšu–saulīšu pāru rinda ar tai abās pusēs iespiestām dubultām sīkbedrīšu rindām (53. att.: b). Manšetveida aproces atrod 7.–11. gs. latgaļu, sēļu un zemgaļu pieminekļos. Aproces ar dobu šķautni un trīsinātās līnijas ornamentu datē ar 7.–8. gadsimtu. Mūkukalnā atrastās aproces ar skujiņu un sīko krustiņu rotājumu attiecināmas uz 9.–10. gadsimtu. Kakužēnu aproce ar bagāto rotājumu, masīvo vidusšķautni varētu piederēt laikam ap 800. gadu. Tādas aproces ar izteiktu vidusšķautni un “kuplinātiem ugunskrustiem”⁷⁷ datētas ar 7.–8. gadsimtu.



53. att. Manšeta-proce (278): a – ugunskrusti; b – sānu rotājums



54. att. Aprocas rotājuma izvērsums: a – ugunskrusti; b – sānu rotājumi

Sīko atradumu grupai pieder arī **jostas sprādzītes**. Tās ir dzelzs (inv. nr. 73; 38 mm gara, 25 mm plata), 28. kapā atrastā (inv. nr. 205; 45. att.: 12) ir bronzas. Bronzas sprādzīte ar siksnas turētāju, pusloka galvu, kam ir ar svītriņām rotāta uzbiezināta loka priekšpuse, datējama ar 6.–7. gadsimtu. Dzelzs sprādzīte atrasta arī 47. kapā (inv. nr. 345). Tā var būt datēta ar 7.–8. gadsimtu.

Interessants atradums ir viens **kauri gliemežvāks** (inv. nr. 223), bet noteikta datējuma tam nav.

Ir atradumi, kas neietilpst visa atradumu kompleksa hronoloģijā. Tāds ir krama **kasīklis** (44. att.: 1). Tas 24 mm garš, 8 mm biezs, zilgani pelēkā krāsā. Atrasts vēl arī krama grieztņis, kura izmēri ir 46×25 milimetri. Tie ir atradumi, kas, līdzīgi atradumiem Vedgu apmetnē un Ciemaldes kapulaukā, apliecina Lielupes krastu apdzīvotību jau akmens laikmeta sākuma posmā.⁷⁸ Tāds hronoloģiski neatbilstošs atradums ir arī **divasmeņu zobens** (inv. nr. 266; 55. att.), kas atrasts ap 250 m uz austrumiem no pētītā kapulauka. Zobenam nodrupusi smaile, bet saglabājusies daļa ir 560 mm gara, asmens platums 48 mm, šķērsis taisns, 110 mm garš. Tas ir līdzīgs grāmatā "Latvijas PSR arheoloģija" aprakstītajam (55. tab.: 24) vēlā dzelzs laikmeta zobenam. Tam līdzīgs Somijā datēts ar 10.–12. gs. otro pusī.⁷⁹ Tādējādi Kakužēnu atradumu var datēt ar 10.–11. gadsimtu, bet pēc šāda datējuma zobens neatbilst pētītajam kapulaukam. Ir arī citi atradumi, kam droša sakara ar pētītiem kapiem nav vai arī šāds sakars nav konstatējams. Tāda ir dzelzs adata, stienīšu važiņas loceklis, bronzas apkaluma plāksnīte, jostas apkaluma cilpa (45. att.: 5, 6, 13, 14), kā arī māla pīpīšu fragmenti, dzelzs naglas u.c.

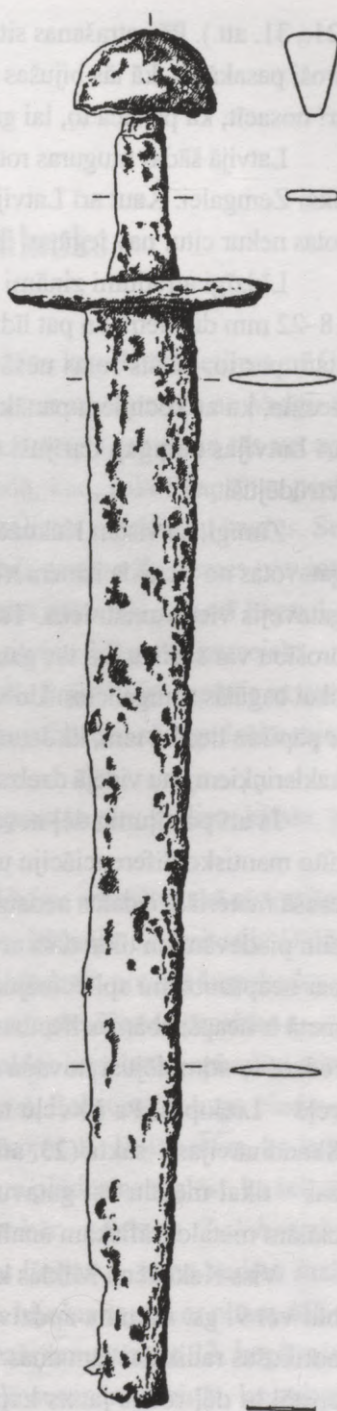
Jāsecina, ka pētītajā kapulaukā no 5. un 6. gs. mijas līdz 9. (8.?) gs. tikuši apglabāti zengāļi. Neraugoties uz postījumiem, izrakumu gaitā iegūtais un vērotais ir nozīmīgs avots Latvijas senākajai vēsturei. Apbedīšanas paražās – apbedīto orientācijā, piedevu raksturā, akmens krāvos – vērojama kopība ar citiem Latvijas novadiem. Nozīmīgas ir liecības par kontaktiem uz dienvidiem ar Lietuvu un Poliju, uz rietumiem ar Skandināviju, bet uz ziemeļiem pat līdz Somijai, nemaz nerunājot par vistuvākajiem kaimiņiem – kuršiem, sēļiem, latgaļiem.

Īpaši atzīmējams fakts – trīs kapos atrastie sudraba kaklariņķi. Ir informācija, ka tādus atraduši arī mantrači 19. gadsimtā. Ņemot vērā šādu rotu tālāka vērtību, var runāt par atsevišķu apbedīto izcilo bagātību, tātad arī par viņu sevišķo lomu sabiedrībā. Dažāda apjoma un rakstura piedevu kompleksi vedina domāt par to, ka šīs piedevas atspoguļo Jaunsvirlaukas iedzīvotāju mantisko un tātad arī sociālo diferenciāciju.

Spriežot pēc piedevu bagātības, skandināviska rakstura stopa saktas (23. att.: 3), Latvijas arheoloģiskajos materiālos neraksturīgās masīvās aproces (46. att.: 9) un sudraba kaklariņķiem, jāsecina, ka novada iedzīvotājiem bijuši attīstīti maiņas sakari. Izvirzās jautājums: kas bija tās maiņas vērtības, pret kurām senie zemgaļi jau vidējā dzelzs laikmetā varēja iegūt savam laikam dārgas rotas, bronzas priekšmetus? Jaunsvirlaukas novadā nav zināmas dzelzsrūdas atradnes, vismaz pagaidām nav atradumu, kas droši liecinātu par vietējo metālapstrādi. Ar ko tad izskaidrojams lielais dzelzs, arī bronzas priekšmetu skaits un to formas dažādība?

Īpašu uzmanību piesaista garās muguras rotas, kas kā sevišķs bagātības apliecinājums līdzdots 6., 38.b un 40. kapā apbedītajām sievietēm (20., 30., 32. att.).

Spriežot pēc šo muguras rotu situācijas, to nēsāšanas veids ir droši nosakāms. 38.b un 40. kapā apbedīto muguras rotas ir vienādas: tām viena gara, viena tai paralēla pusgara un tās saistošas divas īsākas spirāles. 38.b kapā esošā garākā spirāle ir 320 mm gara, augšējā – 165 mm, sānu spirāles – 82 mm garas. 40. kapā garākā spirāle ir 360 mm gara, īsākā – 160 mm gara, 6. kapā bija tikai augšējā un apakšējā spirāle, tās ir īsākas par citām. Pēc trūdiem, kas spirālēs saglabājušies 20 mm diametrā, jāsecina, ka 38.b un 40. kapā spirāles noturējusi vilnas dzijas grīste, bet 6. kapā – visgreznākajā – augšējo spirāli ar garo apakšējo saistījusi dubultriņķīšu važiņa, kuras galus vēl kuplinājuši trapeceveida piekariņi. Šīs greznās rotas nēsātas tā, ka augšējā – īsākā – spirāle bijusi uz pakauša, bet garākā – pāri mugurai uz lāpstiņām



55. att. Zobens

(21., 31. att.). Pēc atrašanas situācijas var droši noteikt, kā šīs rotas nēsātas, bet nav droši pasakāms, kā tās bijušas piestiprinātas galvai. Pēc Latvijas atradumiem nevar arī nosacīt, kā panāca to, lai garās un pusgarās spirāles neliektos.

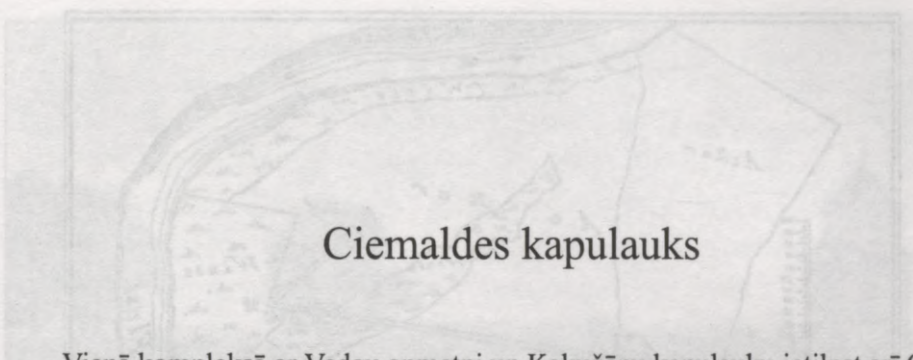
Latvijā šādas muguras rotas atrastas pirmo reizi, un, kā redzams, tās raksturīgas tikai Zemgalei. Kaut arī Latvijas teritorijā ir izpētīts ļoti daudz kapulauku, līdzīgas rotas nekur citur nav iegūtas. Tādu nav arī pašā Zemgalē vēlā dzelzs laikmetā.

Līdzīgi atradumi zināmi Lietuvā.⁸⁰ Vairākās vietās tur atrastas lielās spirāles 18–22 mm diametrā un pat līdz 370 mm garas. Izkaisītie atradumi nesniedz priekšstatu par to, kā šīs rotas nēsātas, taču kadiķa stienīšu (!) konstatējums droši apliecina, ka ar kociņiem panākts, lai garās spirāles nelocītos. Tāpēc var domāt, ka arī Latvijas zemgaļi darījuši tāpat: spirāļu noturībai tajās likti koka stienīši, kas iztrūdējuši.

Zīmīgi, ka visām Kakužēnos atrastajām spirālēm diametrs ir vienāds, visas tās gatavotas no vienāda izmēra trīsstūra griezumā stieplēm. Tas var liecināt, ka šīs rotas gatavojis viens amatnieks. Tā kā citur Latvijā šādas rotas nav atrastas, ar zināmu drošību var secināt, ka tās gatavojis šī novada amatnieks un ka ar tām greznojušās tikai bagātās zemgalietes. Un vēl – muguras rotu atradumi tikai dažos sieviešu kapos ir papildu liecība tam, ka Jaunsvirlaukas novadā, kā jau minēts, runājot par sudraba kaklariņķiem, jau vidējā dzelzs laikmetā spilgti konstatējama mantiskā diferenciācija.

Ja arī postījumu dēļ nevar viennozīmīgi novērtēt Kakužēnu kapulaukā apbedīto mantisko diferenciāciju un tātad arī sociālo situāciju, tomēr ir redzams, ka pēc esošā materiāla izdalās nedaudz kapu bez piedevām, kapi ar mazskaitlīgām, parastām piedevām un tikai daži ar bagātām, pat izcili bagātām piedevām. Tas jāuzskata par neapšaubāmu apliecinājumu, ka Jaunsvirlaukas novadā jau vidējā dzelzs laikmetā ir neapšaubāmas liecības par vietējo iedzīvotāju sociālo noslāņošanos. Acīmredzot to stimulējusi novada atrašanās pie ļoti nozīmīga senās Latvijas satiksmes ceļa – Lielupes. Pa šo ceļu no dienvidu zemēm nākuši sudraba izstrādājumi, no Skandināvijas – sakta (23. att.: 3). Nenoskaidroti ir jautājumi par dzelzs un bronzas – tikai metālu vai gatavu priekšmetu – ieguvu. To varētu noskaidrot, ar speciālām metalogrāfiskām analīzēm izzinot metālu īpašības.

Viss Kakužēnu Mīklas kalna atradumu komplekss pamatā rāda 5.–8. gs., varbūt vēl 9. gs. sākuma apdzīvotību. Bet tad pašlaik nenoskaidrotu apstākļu dēļ ir notikušas radikālas izmaiņas. Mīklas kalna apbedījumi pārtrūkst. Tikpat neskaidru apstākļu dēļ rodas jauns kapulauks pie Ciemaldes, kas arheologiem zināms kā Ciemaldes kapulauks, un tur it kā turpinās mirušo apbedīšana.



Ciemaldes kapulauks

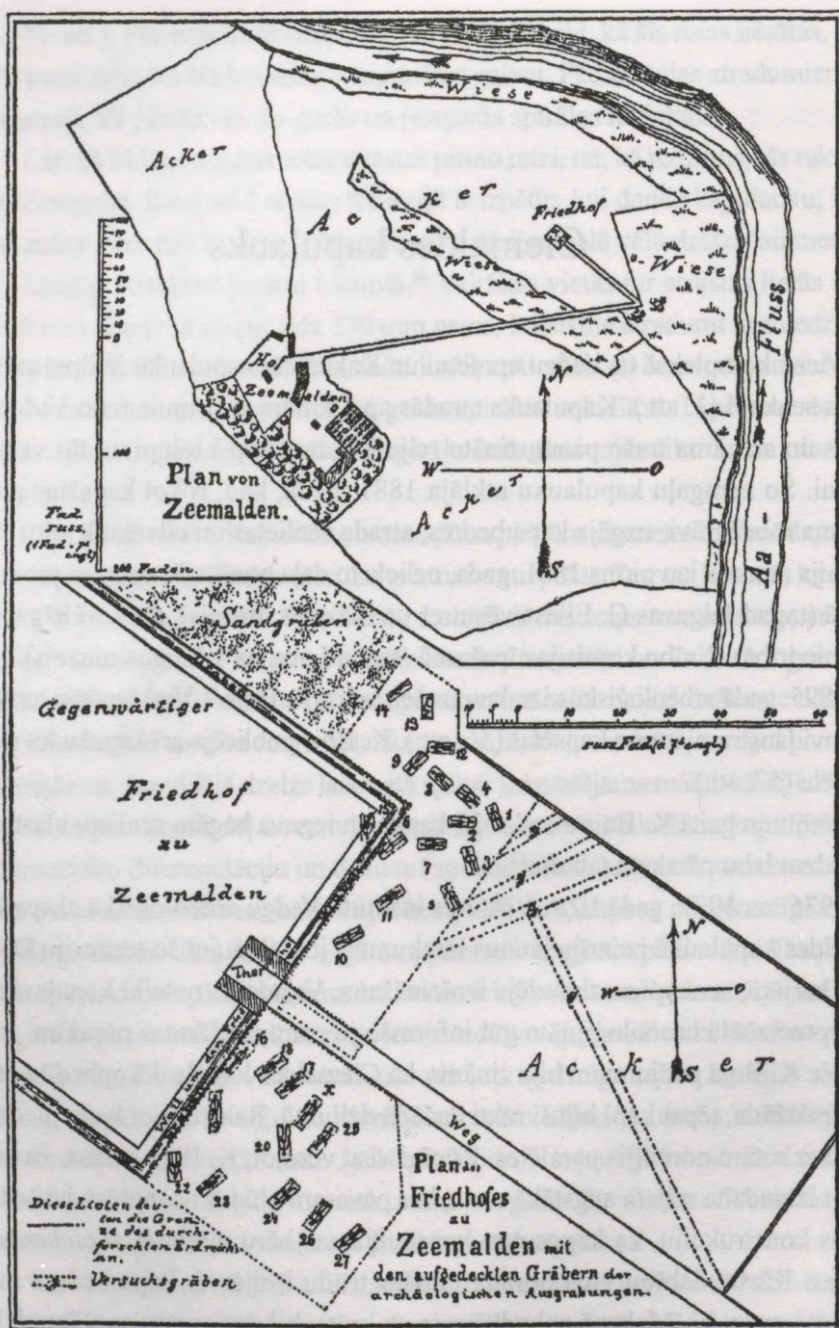
Vienā kompleksā ar Vedgu apmetni un Kakužēnu kapulauku ietilpst arī Ciemaldes senkapi (1. att.). Kapulauks atradās ap 1 km uz austrumiem no Vedgu apmetnes un aizņēma trešo paaugstināto reljefa zonu starp Lielupi un tās vecupes zemieni. Šo zemgaļu kapulauku atklāja 1881. gadā, kad, rokot kapsētas paplašinājuma robežgrāvi, uzgāja kapa bedres, atrada senlietas un cilvēku kaulus. Senlietas bija atrastas jau pirms 1881. gada, neliela to daļa nonāca Kurzemes provinces muzejā (tagad Jelgavas Ģ. Eliasa vēstures un mākslas muzejs), daļa arī Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas īpašumā (tagad Latvijas Vēstures muzejs).

1895. gadā arheoloģiskos izrakumus šeit veica K. Bojs.⁸¹ Viņš izpētīja teritoriju uz dienvidaustrumiem no kapsētas (56. att.). K. Bojs publicēja arī kapulauka rajona fotoattēlu (57. att.).

Pētījumu gaitā K. Bojs atsedza 27 kapus un ieguva bagātu senlietu klāstu, par to sniedzot labu pārskata tabulu.⁸²

1976. un 1977. gadā LZA Vēstures institūta Vedgu arheoloģiskā ekspedīcija Ciemaldes kapulaukā izdarīja jaunus izrakumus, jo, iekļaujot šo teritoriju Dālūžu grants karjerā, senkapiem draudēja iznīcināšana. Vajadzēja noteikt kapulauka robežas, precizēt tā hronoloģiju un gūt informāciju par apbedīšanas paražām.

Pēc K. Boja pētījumiem bija zināms, ka Ciemaldes kapulaukā apbedīto orientācija ir dažāda, tāpat kapi bijuši rakti dažādā dziļumā. Raksturojot kapu piedevas, K. Bojs ir rotām norādījis paralēles. Rūpīgi visu vērojot, K. Bojs secina, ka kapulaukam izraudzīta reljefa augstākā vieta, kas pavasara plūdus neapplūst, ka šeit nav akmens konstrukciju, ka kapos nav konstatējamās bērnu mielasta (*Leichenmale*) pazīmes. Kā savdabību viņš norāda tumšas trūdu līnijas 5. kapa bedres malās (*Planken*) un to, ka 24. kapā apbedītā seja un krūtis bijušas segtas ar plānu dēli un bērza tāsīm. Labi fiksējot roku un kāju stāvokli, īpaši uzsvērts, ka 13. kapā mirušais guldīts uz sāniem saliekti. Audumu paliekas ļāva viņam secināt, ka apbedītajam bijusi linu veļa (*Untergewand*), vilnas virsdrēbes un villaines (*Ueberwurt*).



56. att. Ciemaldes kapsētas plāns ar apzīmēto kapsētas paplašinājumu un K. Boja izpētītiem kapiem (Boy C. Bericht über Ausgrabungen auf dem Krongute Ziemalden in Kurland. – Mitau, 1896. – S. 6)



57. att. Skats uz kapulauku pirms izrakumiem. Pa labi kapliča, pa kreisi liepu puduri, kur atzīmēta kulta pļava (Boy C. Bericht über Ausgrabungen ..., S. 6)

Dots arī savam laikam labs antropoloģiskais apskats, mēģinot noteikt apbedīto tautību (*Nationalität*). Secinājums: Ciemaldes kapsēta ir ne vien pagānisko, bet arī kristīgo latviešu miera vieta (*Ruhestätte*).⁸³

Vēstures institūta izrakumos izpētīja ap 300 m² lielu platību. Darba gaitā atklāja tikai četrus kapus un divus pēc orientācijas, formas un izmēriem kapa bedrēm līdzīgus iedziļinājumus. Tajos neatrada ne skeletu paliekas, ne senlietas. Šādas tukšas, kapa bedrēm līdzīgas bedres varētu būt piemiņas vietas: svešumā palikušu – gūstā aizvestu, cīņās kritušu, mājās nepārvestu – kopienas locekļu simboliski kapi, taču droši apgalvot to nevar.

Viena tāda kapa bedre bija ap 1,30 m gara, 0,80 m plata, līdz 0,5 m dziļa. Gaišajā pamatzemē to droši norādīja tumšas zemes pildījums, kurā nekādu atradumu nebija. Līdzīgas bedres 1971. un 1972. gadā konstatēja Madonas rajona Ērgļu Jaunākēnu kapulaukā,⁸⁴ tāpēc nav šaubu, ka tām ir saistība ar kādām apbedīšanas tradīcijām.

No apbedījumiem netraucēts, šķiet, bija **1. (28.) kaps**, kas atsedzās 0,40–0,45 m dziļumā. Apbedītais bija guldīts DR–ZA virzienā. Apakšžoklis gulēja ar zobiem uz leju ap 0,15 m uz ZA no citiem galvaskausa kauliem. Skeleta kauli bija satrūdējuši un redzami tikai nelieli fragmenti labās rokas apakšdelma, gūžu un

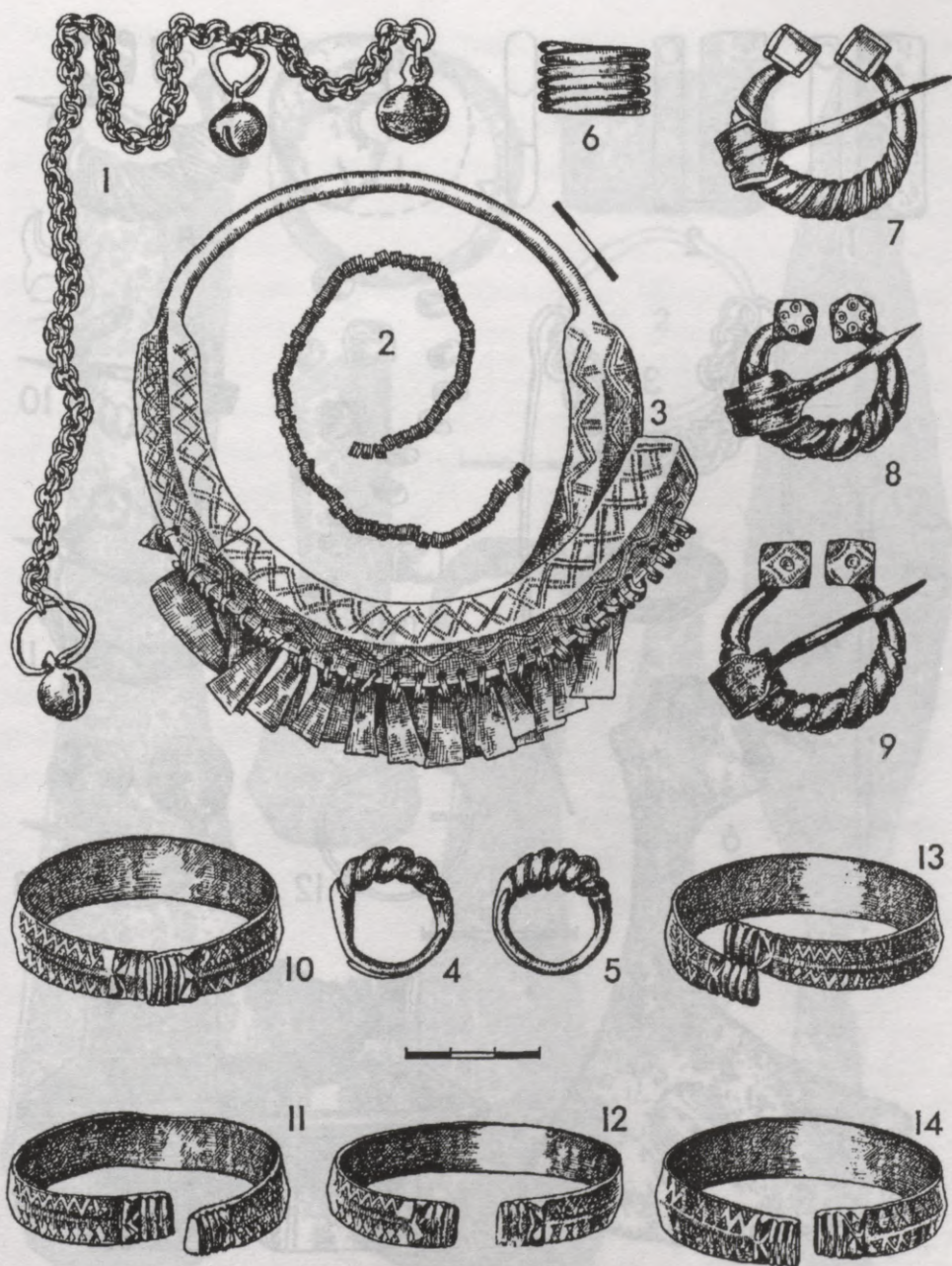
stilbu rajonā. Nelieli apakšdelmu kaulu fragmenti saglabājušies arī bronzas aproču konservējošā ietekmē. Piedevas bagātas (58. att.): ap kaklu kaklariņķis ar noplacinātiem galiem un trapeceveida mēlišu piekariņiem; kakla krūšu rajonā dažādas krellītes un sīkspirālīšu (kaklarota?) grupa; kaklariņča rajonā trīs pakavsaktas skaldņotiem galiem; uz labās rokas trīs, uz kreisās – divas aproces ar stilizētiem zvērgalvu galiem; jostasvietas rajonā labajā pusē dubultriņķu važiņa ar iekārtiem zvārgulīšiem (šķiet, ziedojums); uz pirkstiem – viens spirālgredzens un divi gredzeni ar pamīšu galiem un tordētu loku; vietumis vēl mazi bronzas gredzentiņi un dzintara gredzentiņš; kreisās rokas aproču tuvumā dzelzs naža fragments – iedzītais, ar mazu asmens daļu. Tas sarūsējis un noņemot sadrupis. Atradumu komplekss kapu lauj datēt ar vēlā dzelzs laikmeta beigu posmu vai 13. gs. sākumu.

2. (29.) kaps atsedzās 0,45 m dziļumā, bet bija sapostīts. Zem galvaskausa atrada dzelzs rotadatas fragmentu, kakla rajonā – nelielas vītas aproces fragmentu, plecu rajonā – pakavsaktu ar sēņgalvas galiem (59. att.: 13).

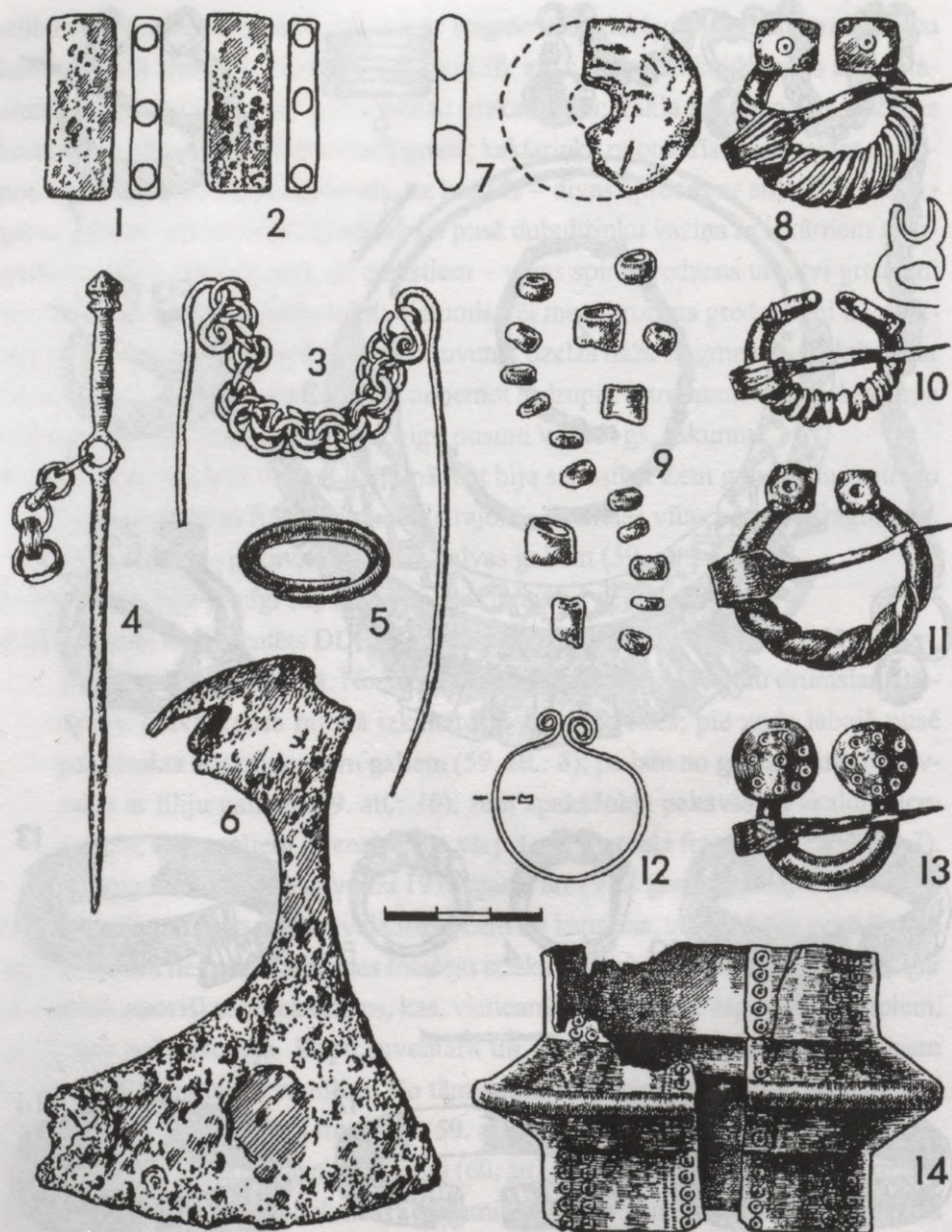
3. (30.) kaps bija pilnīgi sapostīts, un atradumu tur nebija.

4. (31.) kapā, kas orientēts DDR–ZZA virzienā, apbedījums bija galvgalā 0,80 m, kājgalā 0,95 m dziļumā. No skeleta tikai sīkas trūdējušu kaulu drumslas. Piedevas: galvaskausa rajonā izkaisītas dažādas krelles; pie zoda labajā pusē pakavsakta ar skaldņotiem galiem (59. att.: 8); pa labi no galvaskausa pakavsakta ar liliju galiem (59. att.: 10); zem apakšžokļa pakavsakta skaldņotiem galiem; starp ceļiem plienakmens vārpstas skriemeļa fragments (59. att.: 7).

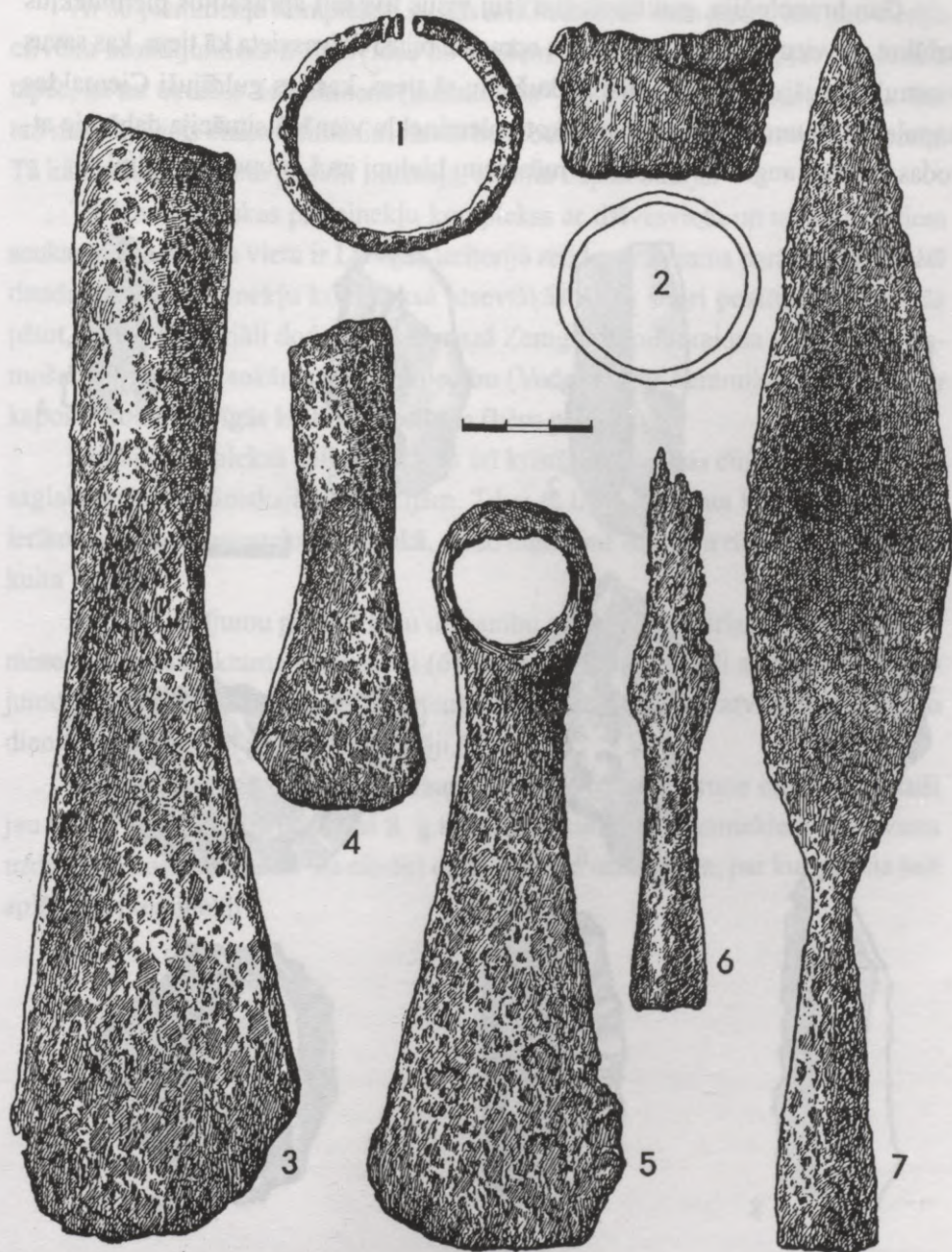
Neraugoties uz mazo guvumu 1976. gadā, arī 1977. gadā turpinājās pārbaudes rakumi uz dienvidiem un dienvidaustrumiem no kapsētas, taču nekādu norādījumu par senkapiem neguva. Pārbaudes tranšeju izraka gan jaunās kapsētas valnī, gan gar to. Atrada atsevišķus priekšmetus, kas, visticamāk, nākuši no sapostītiem kapiem, bet kapus nekonstatēja. Kapu inventārā un savrupatradumos iegūtas pavisam 69 inventāra uzskaites vienības. No tām vainagu šaurie trīscaurumu starplocekļi (59. att.: 1, 2) un sēņgalvas rotadatas (59. att.: 4) pieder vidējam dzelzs laikmetam. Uz šo laiku var attiekties uznavas cirvji (60. att.: 3, 4), bet, liekas, vairākums dzelzs priekšmetu ir vēlā dzelzs laikmeta atradumi. Nelielais jaunāko izrakumu materiāls neizmaina pieminekļa datējumu, kādu to devis K. Bojs. To precizējot, apbedījumus Ciemaldē varētu sākt datēt jau ar 7.–8. gs. un par noslēgumu kapulauka izmantošanā tiešām atzīt 13. gs. sākumu. Daži atradumi norāda uz kontaktiem ar citiem novadiem. Par to liecina tīri latgaliskais kaklariņķis ar noplacinātiem galiem un trapeceveida piekariņiem,⁸⁵ kā arī 1. (28.) kapa aproces u.c.



58. att. Ciemaldes 1. (28.) kapa piedevas (VI 204): 1 – dubultriņķu važiņa ar iekārtiem zvārgulišiem; 2 – sīkriņķīšu kaklarota; 3 – kaklariņķis ar mēlišu piekariņiem; 4–6 – gredzeni; 7–9 – pakavsaktas ar tordētu loku, daudzskaldņu galiem un stiegrām tordējumā; 10–14 – lentveida aproces ar stilizētiem zvārgalvu galiem

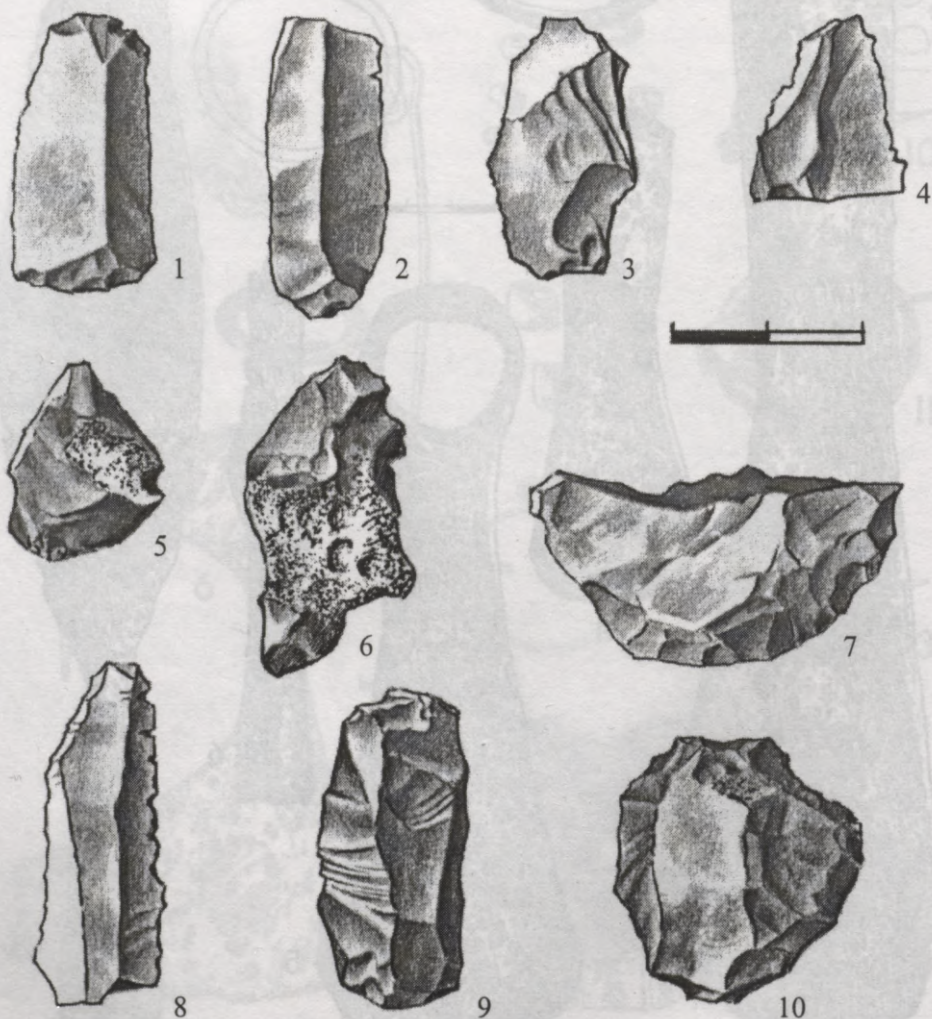


59. att. Ciemaldes kapulauka atradumi: 1, 2 – vainagu starplocekļi; 3 – spieķadatas ar dubultriņķīšu važiņu; 4 – sēņgalvas rotadata; 5 – bērna aprocīte; 6 – plasmens cirvis; 7 – vārpstas skriemeļa fragments; 8, 10–13 – pakavsaktas; 9 – stikla krelles; 12 – aprocīte (?); 14 – manšetafroce. 7 – plienakmens; 6 – dzelzs; pārējie – bronza



60. att. Savrupatradumi Ciemaldē: 1 – saktas loks (67); 2 – kārbīņa (65); 3, 4 – uznavas cirvji (57, 69); 5 – kātcauruma kaplis (68); 6, 7 – uznavas šķēpu gali (56, 60). Visi dzelzs

Gan hronoloģija, gan tipoloģija ļauj visus trīs šeit aprakstītos pieminekļus uzlūkot par vienu kompleksu: Vedgu apmetne bijusi dzīvesvieta kā tiem, kas savus viņšaulē aizgājušos apbedījuši Kakužēnu, tā tiem, kas tos guldījuši Ciemaldes kapulaukā. Interesanta ir visu aplūkoto pieminekļu vienādā situācija dabā: tie atrodas apvidus augstās vietās starp mūsdienu Lielupi un Lielupes sengultni.



61. att. Jaunsvirlaukas pieminekļu kompleksā atrastie krama priekšmeti: 1, 2, 4, 7 – kasīkļi (15, 18, 2, 54); 3, 8, 9 – nažveida (17, 27, 62); 5, 10 – griežņi; 6 – šķemba. No tiem zilgani: 1 (15), 10 (55); balti: 3 (17), 8 (27); pelēki: 2 (18), 7 (5); melni: 9 (62), 7 (54); Ciemaldē: 1–6; Jaunsvirlaukā: 7–10

Ar šo pieminekļu kompleksu saistās arī Ciemaldes kulta pļava, kas pēc vietējo cilvēku norādījumiem ir dienvidos no kapiem. Tīrums par kulta pļavu nosaukts tāpēc, ka tur atradies liels akmens (kultakmens⁸⁶), pie kura senči nesuši upurus. Bet tad mācītājs licis blakus akmenim izrakt lielu bedri un akmeni tajā ievelt un aprakt. Tā kā neviens šo vietu parādīt nezināja, stāstīto nepārbaudīja.

Tā Jaunsvirlaukas pieminekļu komplekss ar dzīvesvietu un tai atbilstošiem senkapiem, arī kulta vietu ir Latvijas teritorijā reti konstatējama parādība. Diemžēl daudzpusīgā pieminekļu kompleksa atsevišķās daļas stipri postītas. Tomēr, tās pētot, iegūtie materiāli dod avotus šī mazā Zemgales mikrorajona vēstures izgaismošanai. Īpaši tas sakāms par celtniecību (Vedgas), par keramikas raksturu, par kapos vērotām garīgās kultūras liecībām (bēru paražas).

Pētītajā kompleksā spilgti parādās arī kristīgās baznīcas cīņa pret tautā sīksti saglabātajām pagāniskajām tradīcijām. Tikai tā izskaidrojama kristīgās kapsētas ierīkošana senajā zemgaļu kapulaukā, un šo cīņu pauž mācītāja rūpes iznīcināt senā kulta objektu.

Jaunāko pētījumu gaismā lielu uzmanību guvuši Jaunsvirlaukā pētītajos pieminekļos atrastie krama priekšmeti (61. att.). Tie pilnīgi droši apstiprina secinājumu, ka Lielupes baseins ir bijis viens no ceļiem, pa kuru Latvijas teritorijā no dienvidiem ienākuši pirmie iedzīvotāji.⁸⁷

Krama priekšmeti liecina, ka Jaunsvirlaukas novadā pirmie cilvēki ienākuši jau 9. g.t. pr.Kr. otrajā pusē vai 8. g.t. pr.Kr. sākumā. Vēsturniekiem tas izvirza uzdevumu noskaidrot, kur šie cilvēki dzīvojuši līdz tam laikam, par kuru stāsta šeit aplūkotie pieminekļi.

Atsauces

- ¹ Dokumentācija un materiāli Latvijas Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļā.
- ² *Ginters V.* Beiträge zur vorrömischen Eisenzeit Lettlands // CS. – Rīga, 1931. – S. 149–162; *Graudonis J. J.* Латвия в эпоху бронзы и раннего железа. – Рига, 1967. – С. 24, 25.
- ³ Ekspedīcijas vadītājs Jānis Graudonis, māksliniece Ilze Siliņa, tehniskās darbinieces Regīna Giluča, Inese Ķepule un Dzintra Garkāne (Zemīte). Dokumentācija un materiāli LU Latvijas Vēstures institūtā.
- ⁴ Vedgu arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1976. gadā // Mat. 1977. – 35.–39. lpp.; Izrakumi Lielupes krastā 1977. gadā // Mat. 1978. – 40.–46. lpp.; Vedgu arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1978. gadā // Mat. 1979. – 41.–44. lpp.; Izrakumi “Mīklas kalna” senkapos // Mat. 1980. – 53.–58. lpp.; sk. arī AO 1977. – C. 435, 436; AO 1978. – C. 443–445; AO 1979. – C. 467–469; AO 1980. – C. 386–388; Darba Uzvara. – 1976. – 22. sept.; 1978. – 17. marts. Pārskati LU Latvijas vēstures institūta Arheoloģijas materiālu krātuvē.
- ⁵ Ar vārdu “apmetums” apzīmēti gareniski, griezumā trīsstūrveida māla veidojumi, kas radušies, aizziežot spraugas starp balķiem celtnu sienās. Šo veidojumu viena plakne gluda, līdzena. Tajā redzamas ar pirkstiem gludinot iespiestas rievās. Pārējās divas plaknes ir ar ieliekumu, kas atspoguļo ziedumam pieguļošā balķa diametru. Šie atradumi sniedz informāciju par sava laika celtniecību.
- ⁶ *Graudonis J.* Reznu kapulauks // RT 1969. – R., 1970. – 22. lpp.
- ⁷ LA. – 27. tab.: 2; 29. tab.: 4.
- ⁸ *Stubavs A.* Ķentes pilskalns un apmetne. – R., 1976. – XIII tab.: 3–5.
- ⁹ *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes pilsnovadi: 13.–15. gs. arheoloģijas pieminekļi. – R., 1977. – XII tab.: 1, 2, 14; XXVII tab.: 10–12.
- ¹⁰ LA. – 70. tab.: 17.
- ¹¹ Turpat. – 80. tab.: 45; *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes pilsnovadi. – 93. lpp.; XVIII tab.: 7.
- ¹² *Moora I.* – S. 77, Taf. XXXI: 8.
- ¹³ *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes pilsnovadi. – I tab.: 4.
- ¹⁴ *Stubavs A.* Ķentes pilskalns.. – XI tab.: 12–16; *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes pilsnovadi. – I tab.: 1–3 u.c.
- ¹⁵ *Stubavs A.* Ķentes pilskalns.. – XI tab.: 14–16; *Graudonis J.* Apdzīvotība un celtniecība Mūkusalā // AE. – R., 1978. – 12. laid. – 44. lpp., VIII tab.: 13.
- ¹⁶ *Graudonis J.* Izrakumi Lielupes krastā 1977. gadā. – 9. att.: 4.
- ¹⁷ *Šnore E., Zariņa A.* Senā Sēlpils. – R., 1980. – 76. att.: 14; 116. att.: 16.
- ¹⁸ LA. – 55. tab.: 7; 47. tab.: 4.
- ¹⁹ Turpat. – 34. tab.: 8; 42. tab.: 12; *Stubavs A.* Ķentes pilskalns.. – V tab.: 24–26, 51.
- ²⁰ *Daiga J., Grosvalds J.* Senākie tīģeļi Latvijā // AE. – R., 1964. – 6. laid. – 8.–12., 21. lpp.; 3. att. (11. lpp.).
- ²¹ *Stubavs A.* Ķentes pilskalns.. – XVI tab.: 4.
- ²² *Graudonis J. J.* Кивуткалнские захоронения // *Денисова Р. Я., Граудонис Я. Я., Гравере Р. У.* Кивуткалнский могилник эпохи бронзы. – Рига, 1985. – С. 44, табл. III; *Graudonis J.* Reznu kapulauks // AE. – R., 1961. – 3. laid. – 28. lpp.; I tab.: 30.
- ²³ *Graudonis J.* Ikšķiles Zariņu kapulauks // Mat. 1972. – 71., 72. lpp.; *Graudonis J.* Ikšķiles Rumuļu kapulauks // AE. – R., 1987. – 17. laid. – 83.–88. lpp.; 3., 6., 8. att.; sk. arī: *Riekstiņš H.* Latviešu cilšu kapu tipi un apbedīšanas parašas dzelzs laikmetā. – R., 1935.

- ²⁴ *Graudonis J.* Akmeņi Latvijas senkapos // Latvijas vēsturnieki: Saulvedis Cimermanis. – R., 1999. – 130.–141. lpp.
- ²⁵ LKS. – XXXII tab.: 1 (600.–800. g.).
- ²⁶ *Moora I.* – Taf. XXX: 10; *Moora II.* – S. 470–472.
- ²⁷ LA. – 160. lpp.; Senoves lietuviu papuošalai. – I knyga: Lietuviu laudies menas. – Vilnius, 1958. – Pav. 279; p. 330.
- ²⁸ *Šnore E.* Kivtu kapulauks. – R., 1987. – 16., 17. lp.
- ²⁹ *Moora II.* – S. 264–348; I–XIII, XX; LA. – 111., 112. lpp.; *Urtāns.* – 16.–23. lpp.; arī citi darbi.
- ³⁰ *Moora II.* – S. 308–313; I–XIV; *Urtāns.* – 17. lpp.; 48. att.: 3.
- ³¹ Lietuvā kaklariņķi ar apītiem galiem Palangas kapulaukā datēti ar 2. gs. beigām, norādot gan, ka Rietumlietuvā un Viduslietuvā to agrākās formas ir 3.–4. gs. (sk.: *Tautavičius A.* Palangos kapinynas // LAP. – P. 128; pav. 7: 1, 2). Ir arī vēlāki datējumi (sk.: Lietuviu laudiu menas. – P. 330; pav. 279). Polijā šī tipa kaklariņķus datē ar 3. gs. otro pusi – 4. gs. sākumu (*Okulicz.* – S. 426; ryc. 205: a–c; 208: c).
- ³² *Urtāns.* – 19., 155.–158. lpp.; 61. att.; 62. att.: 1; 65. att.: 2; 66. att.: 1, 2.
- ³³ *Moora I.* – Taf. XXVI: 3; LKS. – XXIV tab.: 9, u.c.
- ³⁴ *Moora I.* – Taf. XXVII.
- ³⁵ LA. – 160. lpp.; 41. tab.: 1–3; VS. – Taf. 13: 10; sk. arī LKS. – XXV tab.: 4, 5.
- ³⁶ *Šnore E.* Kivtu kapulauks. – XI tab.: 7; 26. lpp. Līdzīgu E. Šnore norāda Taurenas Lazdiņu kapulaukā.
- ³⁷ EE. – Joon 151: 4.
- ³⁸ Šāda tipa forma ir, piemēram, 40. kapa rotadātām, bet atkarībā no priekšmetu saglabāšanās pakāpes vai arī jau darināšanas var būt formas dažādība. Piemēram, sk.: VS. – Taf. 13: 7, 9; LKS. – XXV: 7.
- ³⁹ *Graudonis J.* Izrakumi Lielupes krastā 1977. gadā. – 40.–46. lpp.; 10. att.: 7.
- ⁴⁰ LKS. – XXVIII tab.: 3, 4; VS. – Taf. 14: 3; LA. – 160. lpp.
- ⁴¹ LA. – 160. lpp.; 41. tab.: 1, 2; LKS tādas rotadatas attiecina uz 400.–600. gadu (48. lpp.; XXV tab.: 6), bet VS tādas datē ar 5.–8. gs. (Taf. 13: 8); sk.: *Moora I.* – Taf. X: 13–16.
- ⁴² EE. – Joon 187: 1–3, 279.
- ⁴³ *Kivikoski.* – S. 46, 47; Abb.: 244, 440, 441, 448.
- ⁴⁴ LA. – 117., 118. lpp.; 34. tab.: 8; 40. tab.: 13; 41. tab.: 23; 42. tab.: 12; *Moora I.* – Taf. X: 1–3, 5; LKS. – XV tab.: 3; XXX tab.: 7; VS. – Taf. 21: 9; EE. – Joon 155: 3; *Kivikoski.* – S. 106; Abb.: 13, 14, 106, 247; sk. arī: LAP. – 174. lpp.; 21. att.: 2, 3; 190. lpp.; 11. att.: 7, 8.
- ⁴⁵ EE. – Joon 155: 3; *Kivikoski.* – S. 106; Abb.: 13, 14, 106, 247; sk. arī: LAP. – 174. lpp.; 21. att.: 2, 3; 190. lpp.; 11. att.: 7, 8.
- ⁴⁶ *Šnore E.* Agrā dzelzs laikmeta uzkalniņi Latvijas austrumu daļā. – R., 1973. – 72., 73. lpp.; 73. att.: 1; XV tab.: 12.
- ⁴⁷ LA. – 158. lpp.
- ⁴⁸ *Urtāns.* – 148. lpp.; 52. att.: 2.
- ⁴⁹ LA. – 158. lpp.; 41. tab.: 7; LAP. – 88. lpp., 9. att.: 5 (V–VI gs.); Polijā līdzīgas saktas datē ar 6. gs. (*Okulicz.* – Ryc. 242: b, e).
- ⁵⁰ LA. – 41. tab.: 32, 34, 37.
- ⁵¹ Turpat. – 109. lpp.; 27. tab.: 9; 29. tab.: 5, 6; 36. tab.: 16.
- ⁵² Sal. Lietuvā: Rudaiči II (LAP, p. 61; pav. 5: 3, 4); Rudaiči I (LAP, p. 79, 80; pav. 4: 5), Palangas u.c. kapulaukos atrastās datē ar laiku no 2. līdz 7. gs.; Igaunijā – ar laiku no 5. līdz 9. gs. (EE. – Joon 186); Somijā – no 200. līdz 800. gadam (*Kivikoski.* – № 60, 180, 366).

- ⁵³ LA. – 36. tab.
- ⁵⁴ Turpat. – 109., 110. lpp.; 31. tab.: 5; 153. lpp.; 36. tab.: 2, 3; sk. arī: Атлас. – С. 63–66; рис. 43: II 2а, 2б, 2в.
- ⁵⁵ Turpat. – 110. lpp.; 31. tab.: 5; 153. lpp.; 36. tab.: 2, 3; sk. arī: Атлас. – С. 63–66; рис. 43: II 2а, 2б, 2в.
- ⁵⁶ Атлас. – С. 64, 65; рис. 43: II 2в; *Zabiela G.* Geležies amžinus radiniai iš Ukmergės // Lietuvos archeologija: 18. – Vilnius, 1999. – P. 71; pav. 3.
- ⁵⁷ LA. – 37. tab.: 25–27; LKS. – XIX tab.: 2; XXVI tab.: 3; sk. arī: VS. – Taf. 7: 11.
- ⁵⁸ *Šnore E.* Agrā dzelzs laikmeta uzkalniņi. – 70. lpp.; XIII tab.: 23; LA. – 111. lpp.; 29. tab.: 7; 31. tab.: 9. Kakužēnu ģieni ir vidējā dzelzs laikmeta atradumi.
- ⁵⁹ LA. – 111., 157. lpp.; 39. tab.
- ⁶⁰ *Urtāns.* – 43., 44. lpp.; Mūkukalna kapulaukā – 57. att.: 10–14; Vecmoku kapulaukā – 57. att.; *Urtāns V.* Kalniešu otrais kapulauks // LMR. – 10. tab.; *Šnore E.* Agrā dzelzs laikmeta uzkalniņi. – 63., 64. lpp.; VIII tab.
- ⁶¹ *Kivikoski.* – Taf. 36: 303.
- ⁶² LA. – 111. lpp.
- ⁶³ Turpat. – 156., 157. lpp.; sk. arī: *Urtāns.* – 43. lpp.; 46. att.: 22; 52. att.: 20; *Zabiela G.* Geležies amžinus radiniai iš Ukmergės // Lietuvos archeologija: 18. – P. 71; pav. 3.
- ⁶⁴ LA. – 155. lpp.; 37. tab.: 7.
- ⁶⁵ *Kivikoski.* – Abb. 54, 171 [250.–350. g.]; 358, 359 [400.–600. g.]; *Okulicz.* – Ryc 210: a.
- ⁶⁶ *Mugurēvičs Ē.* Krustņveida piekariņi Latvijā laikā no 11. līdz 15. gs. // AE. – R., 1974. – 12. laid. – 221. lpp.; 1. att.: 9, 10.
- ⁶⁷ Turpat. – 222. lpp.; 1. att.: 19.
- ⁶⁸ Turpat. – 223. lpp.; 2. att.: 28.
- ⁶⁹ LA. – 76. tab.: 27.
- ⁷⁰ Turpat. – 155. lpp.; 37. tab.: 4 (līdzība ar Kakužēnu 45. att.: 10), 3, 5 (līdzība ar Kakužēnu 45. att.: 11); *Urtāns.* – 22. lpp.; 52. att.: 13–16 (ap 500. g.).
- ⁷¹ *Okulicz.* – Ryc. 186: c, d.
- ⁷² LA. – 155. lpp.; 37. tab.: 4, 5; *Simušiņkyte A.* Geiamieji Ragai Lietuvoje // Lietuvos archeologija: 15. – Vilnius, 1998. – Pav. 3: 2, 4; 4: 4.
- ⁷³ LA. – 189., 202. lpp.; 49. tab.: 1, 2; 53. tab.: 5, 6.
- ⁷⁴ *Urtāns.* – 24. lpp.
- ⁷⁵ LA. – 112., 113. lpp.; 53. att.: 6–10.
- ⁷⁶ Turpat. – 113., 169. lpp.; *Urtāns.* – 21. lpp.
- ⁷⁷ *Graudonis J.* Mūkusalas depoziiti // AE. – R., 1964. – 6. laid. – 75.–77. lpp.; *Urtāns.* – 33. lpp.; 75. att.; *Тамбовичюс А.* Маншетообразные браслеты в Литве // Studia Archaeologica in memoriam Harri Moora. – Tallinn, 1970. – С. 197–200; рис. 1, 2; sk. arī: Lietuvių laudis menas. – P. 500; *Zemītis G.* Solārās un lunārās simbolikas izpausmes Latvijas arheoloģiskajā materiālā // Ornamenti Latvijā. Materiāli mākslas vēsturei. – R., 1994. – 3. att.; 19. lpp.
- ⁷⁸ *Graudonis J.* Izrakumi Lielupes krastā 1977. gadā. – 10. att.: 17, 18; sk. arī: *Graudonis J.* Jaunsvirlaukas Vedgu apmetne. – 12. att.: 22–27.
- ⁷⁹ *Kivikoski.* – Abb. 837, S. 112.
- ⁸⁰ *Volkaite-Kulikauskienē R.* Apie vienā galvas papuošala // Lietuvos Archeologija: 3. – P. 118–125; darbā minētas daudzās vietās atrastās lielās spirāles (diametrs 18–22 mm, garums līdz 37 cm). Tajās konstatētas vilnas dzijas grīstes, stabilitātei likti paegļu (kadiķu) stienīši. Lietuvā

tās atrod no 5.–6. gs. līdz vēlā dzelzs laikmeta sākuma pieminekļos. Spirāles min arī citi autori (Valatka – Maudžoru senkapos, Tautavičs – Požares līdzenajos kapos, Vaitkunskiene – Kaštaunalas kapos u.c.).

- ⁸¹ *Boy C.* Bericht über Ausgrabungen auf dem Krongute Ziemalden in Kurland // *Sb. Kurl.* 1895. – Mitau, 1896.
- ⁸² Sk. minētā darba pārskata tabulu.
- ⁸³ *Boy C.* Bericht über Ausgrabungen.. – S. 27 ff.
- ⁸⁴ *Graudonis J.* Ērgļu Jaunākēnu kapulauks // *Mat.* 1972. – R., 1973. – 38., 39. lpp.
- ⁸⁵ Sk.: LA. – 61. tab.: 4.
- ⁸⁶ *Kurtz E.* Verzeichnis alter Kultstätten in Lettland // *Mitteilungen-Riga.* – 1924. – Bd. 22. – Heft 2.
- ⁸⁷ *Graudonis J.* Jaunsvirlaukas Vedgu apmetne: Vedgu arheoloģisko pieminekļu komplekss // *AE.* – R., 1994. – 16. laid. – 79. lpp.; 12. att.: 22–27; sk.: *Zagorska I.* Vēlā paleolīta atradumi Lielupes baseinā // *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls.* – 1998. – Nr. 4. – 10.–12. lpp.; 4. att.: 4, 7–9, 13, 15, 16.

Saīsinājumi

- AE – Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1957–
- CS – *Congressus Secundus Archaeologorum Balticorum*, Rīgas, 19–23 VIII, 1930. – Rīga, 1931.
- EE – *Jaanits L., Laul S., Lõngas V., Tõnisson E.* Eesti esiajalugu. – Tallinn, 1982.
- Kivikoski – *Kivikoski E.* Die Eisenzeit Finnlands. Bildwerk und Text. – Helsinki, 1973.
- LA – Latvijas PSR arheoloģija. – R., 1974.
- LAP – Lietuvos archeologiniai paminklai. Lietuvos pajūrio I–VII a. Kapinynai. – Vilnius, 1968.
- LKS – Latviešu kultūra senatnē. Attēlu sakopojums F. Baloža un R. Šnores redakcijā. – R., 1937.
- LMR – Latvijas PSR Vēstures muzeja raksti. Arheoloģija. – R., 1962.
- Mat – Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu, antropologu un etnogrāfu ... gada pētījumu rezultātiem. – R., 1972–
- Moor I – *Moor H.* Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. – Teil I: Die Funde. – Tartu, 1929.
- Moor II – *Moor H.* Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. – Teil II: Analyse. – Tartu, 1938.
- Okulicz – *Okulicz J.* Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w. / N. E. – Wrocław; Warszawa; Krakow; Gdansk, 1973.
- RT – Referātu tēzes zinātniskai sesijai, veltītai ... gada arheoloģiskajiem izrakumiem un etnogrāfiskai ekspedīcijai Latvijas PSR teritorijā. – R., 1959–1971.
- Urtāns – *Urtāns V.* Senākie depoziāti Latvijā (līdz 1200. g.). – R., 1977.
- VS – Die vorgeschichtliche Sammlung des Kurzemer (Kurländischen) Provinzialmuseums zu Jelgava (Mitau), 1878–1938. – R., 1939.
- AO – Археологические открытия ... года. – Москва, 1966–
- Атлас – Историко-этнографический атлас Прибалтики. Земледелие. – Вильнюс, 1985.

Jānis Graudonis
LIELUPES KRASTOS PIRMS GADU SIMTIEM

Arheoloģiskie pētījumi Jaunsvirlaukas pagastā

Atklātais sabiedriskais fonds
"Latvijas vēstures institūta apgāds"
Akadēmijas laukumā 1 Rīgā, LV-1050
Reģistrācijas apliecības nr. 000806438
Iespiests LR Valsts zemes dienesta
Poligrāfijas daļā «Latvijas karte»
O. Vācieša ielā 43 Rīgā, LV-1004

Graudonis J.

Gr 266 Lielupes krastos pirms gadu simtiem. Arheoloģiskie pētījumi Jaunsvirlaukas pagastā. – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. – 87 lpp.: il.
ISBN 9984-601-30-7

UDK 902/904(474.3)

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA



0303062864

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS**

1,80



JĀNIS GRAUDONIS (dz. 1913. 27. VIII) – arheologs, vēstures doktors, profesors. Madonas raj. (senāk Cēsu apr.) Lazdonas muižas kalpu Karlīnas un Jēkaba Graudoņu dēls. Beidzis Madonas vidusskolu (1932), Rīgas skolotāju institūtu (1937), bijis skolotājs Valmieras un Madonas apriņķa skolās. No 1946. gada studējis LVU Vēstures fakultātē, no 1947. gada bijis laborants LZA Vēstures institūta Arheoloģijas nodaļā, no 1948. gada – skolotājs Rīgas 1. vidusskolā. 1951. gadā represēts. No 1952. gada strādājis Rīgas kartonāžas rūpnīcā, no 1953. gada – aspirants arheoloģijas specialitātē Ļeņingradas universitātē Krievijā. 1955. gadā atjaunotas skolotāja tiesības, bijis skolotājs Rīgas 2. vidusskolā. No 1958. gada zinātniskais līdzstrādnieks Latvijas vēstures institūta Arheoloģijas nodaļā. Pētījumu pamattēma – agro metālu periods. Vēstures zinātņu kandidāts (1963), vēstures doktors (1988), profesors (1993). LZA goda loceklis (1992), Valsts emeritētais zinātnieks (1997).

Arheoloģiskos izrakumus vadījis 36 objektos, publicējis 436 zinātniskus un populārzinātniskus rakstus, trīs monogrāfijas, četru monogrāfiju līdzautors. Referējis zinātniskajos forumos Latvijā un ārvalstīs (Zviedrijā, Vācijā, Ungārijā, Spānijā u.c.).

Sabiedriskais darbs: Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības dibinātājs un vadītājs (1958–1969); Latvijas Tautas frontes I un II kongresa delegāts, I domes loceklis; Latvijas Kultūras fonda Daugavas komisijas vadītājs (1988–1999); “Latvijas Vēstures Institūta Žurnāla” galvenais redaktors (1991–1999); SIA “Daugavas fonds” viceprezidents (kopš 1997); Triju Zvaigžņu ordeņa brālības dibinātājs, Domes priekšsēdētājs (1999–2002).

Apbalvots ar LZA Lielo medaļu (1993), Triju Zvaigžņu ordeni (1996), Latvijas Kultūras fonda Spīdolas balvu (1996).